

Norads årsrapport 2018

Mars 2019

Norad
Direktoratet for utviklingssamarbeid
Postboks 1303 Vika, 0112 OSLO
Besøksadresse: Bygdøy allé 2, Oslo

Tlf: +47 23 98 00 00 / Fax: +47 23 98 00 99
www.norad.no / postmottak@norad.no

Omslagsfoto: Bodil Maal
ISBN: 978-82-8369-273-0

Innholdsfortegnelse

Del I: Leders beretning	3
Del II: Introduksjon til Norad og hovedtall	5
Del III: Årets aktiviteter og resultater	7
1. Innledning	7
2. Effektivitet, kvalitet og kontroll	7
3. Tematiske områder	11
3.1 Prioriterte tematiske områder	11
3.2 Andre tema	16
4. Faglig samarbeid, forskning og Kunnskapsbanken	19
5. Multilaterale organisasjoner og globale initiativ	22
6. Arbeidet for styrking av sivil samfunn	23
7. Klima- og skoginitiativet	24
8. Statistikk	26
9. Evaluering	26
10. Kommunikasjon	28
Del IV: Styring og kontroll i virksomheten	31
Del V: Vurdering av framtidsutsikter	36
Del VI: Årsregnskap	38
Vedlegg	

Del I: Leders beretning

2018 ble et uvanlig og utfordrende år. Som følge av den varslede reformprosessen ble mye tid og krefter brukt på andre oppgaver enn Norads kjerneoppgaver. Dette medførte usikkerhet blant medarbeidere, og flere valgte å slutte. I denne kontekst har det vært krevende å opprettholde god leveringskapasitet på løpende virksomhet, og samtidig finne rom til å levere på nye politisk prioriterte områder innen blant annet marin forsøpling, innovasjon, digitalisering, Kunnskapsbanken og #metoo-kampanjen. Norads relative driftskostnader har falt ytterligere fra 2017 til 2018.

Kunnskapsbanken ble etablert 1. mars 2018 og har gått fra å være et konsept til realitet, en overbygging med en felles ramme og profilering for programmer som deler norsk kunnskap og erfaring. Bankens kapital er norsk kompetanse innen blant annet olje, fisk, skatt, statistikk, forskningssamarbeid, likestilling og digitalisering. Nærmere 40 norske offentlige institusjoner inngår i Kunnskapsbanken. Skatt for utvikling ble revitalisert i 2018, en opptrappingsplan ble utarbeidet og arbeidet er godt i gang. Utviklingen av en satsing innen Hav for utvikling og Digitalisering for utvikling ble også startet, og disse initiativene etablert. Det samme er gjort for landbruk og matsikkerhet.

Bærekraftsmålene og Agenda 2030 er nå godt forankret i norsk utviklingssamarbeid og danner rammen for Norads arbeid. Arbeidet for å øke kunnskapen om bærekraftsmålene i befolkningen fortsatte. I 2018 organiserte Norad nattevandringer i Ålesund og Oslo, og bidro til nattevandringer i Bergen og Asker. Filmer, fotografier og kunnskap om målene ble promotert i ulike sosiale medier før, under og etter nattevandringene. Verdens vakreste nattevandring ble gjennomført for tredje året på rad og inngår i en fireårig satsing for å øke kjennskapen til og kunnskapen om bærekraftsmålene. Vandringene er symbolske handlinger på det krafttaket verden sammen må ta for å nå bærekraftsmålene innen 2030. Målinger før og etter nattevandringene viser at kjennskapen til målene øker. En meget vellykket Noradkonferanse ble arrangert i desember med fokus på trangere rom for sivil samfunn og om hvordan vi kommuniserer om bistand og utvikling.

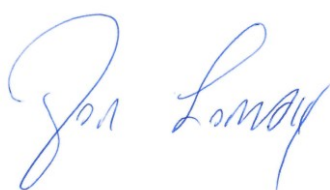
Norad har levert fullt ut på oppdraget fra KLD i 2018 og arrangerte Oslo Tropical Forest Forum, en viktig politisk møteplass for regnskoglandene. Konferansen var vellykket og en god markering av Klima- og skoginitiativet sitt tiårsjubileum.

Totalt forvaltet Norad i overkant av ti milliarder kroner i 2018, en økning på over én milliard fra 2017 over UD's tildeling. Dermed er Norads rolle som en kompetent forvalter av viktige deler av norsk utviklingssamarbeid konsolidert. Til tross for økningen var antall avtaler ved inngangen av 2019 bare 753, mot 752 avtaler (over UD's tildeling) ved inngangen av året før. Norads portefølje er ikke statisk, nesten en fjerdedel av avtaleporteføljen per 1. januar ble avsluttet i løpet av året. Norad har effektivisert forvaltningen av støtten til sivil samfunn, blant annet gjennom en forenkling av scoringssystemet RAM og strømlinjeforming av søknadsprosessen.

Norad jobbet videre med organisasjon, ledelse og samhandling. Både KPMG-rapporten og det egeninitierte arbeidet via AFF fra 2017 har gitt viktige innspill til håndtering av endringer og effektivisering av organisasjonen. Arbeid på tvers av seksjoner/avdelinger er økende, for å sikre kvalitet og kunnskapsdeling, og kompetanseutvikling i prosjekt- og endringsledelse er gjennomført. Norad videreførte digitaliseringsarbeidet og stilte med ressurser til utvikling av Tilskuddsportalen og en pilot av Resultatportalen. Alle Norads konkurransebaserte ordninger, med unntak av Klima- og skogsatsingen, ble utlyst og saksbehandlet t.o.m. avtaleinngåelse i Tilskuddsportalen. Norad fikk også nye systemer på plass for internkommunikasjon.

Samlet mener jeg at Norad har levert godt under usikkerhet på et oppdrag i endring. 2018 skulle bli året da vi høstet fruktene av endringene og de nye oppgavene Norad fikk overført fra Utenriksdepartementet i 2017. Vi hadde justert organisasjonen og ansatt nye ressurser til å forvalte 10 milliarder bistandskroner og følge opp nye arbeidsoppgaver. I regjeringsplattformen fra Jeløya i januar ble det kjent at Regjeringen ville reformere organiseringen av norsk utviklingspolitikk. I mai annonserte politisk ledelse en retning for reformen og et arbeid ble satt i gang. 2018 ble det store reformåret - uten en reform. Også under disse krevende rammebetingelsene har Norads motto forblitt: Norad leverer. Ressursbruken ble holdt innenfor tildelte budsjetttrammer. Revisjonen for 2018 er ikke klar.

Oslo, 11. mars 2019

Jon Lomøy
direktør

Del II: Introduksjon til Norad og hovedtall

Hovedoppgaver og organisasjon

Norads oppgaver er forankret i Instruks for Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad) gitt ved kongelig resolusjon av 13. desember 2013.

Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad) er en fagetat administrativt underlagt Utenriksdepartementet (UD). Fagetaten Norad er en integrert del av det forvaltningsmessige apparat for utviklingssamarbeidet.

I saker som gjelder klima- og skogsatsingen, er Norad underlagt Klima- og miljødepartementet (KLD).

Norad har som hovedoppgave å:

- Gi faglige råd på det utviklingspolitiske området til Utenriksdepartementet og utenriksstasjonene
- Bistå Utenriksdepartementet og utenriksstasjonene i arbeidet med kvalitetssikring av norsk utviklingssamarbeid
- Initiere og gjennomføre uavhengige evalueringer av utviklingssamarbeidet
- Kommunisere om langsiktig utviklingssamarbeid og resultater
- Forvalte tilskuddsordninger på utviklingsfeltet i henhold til årlig tildeling fra Utenriksdepartementet

I saker som gjelder klima- og skogsatsingen, ivaretar Norad de samme oppgaver overfor Klima- og Miljødepartementet.

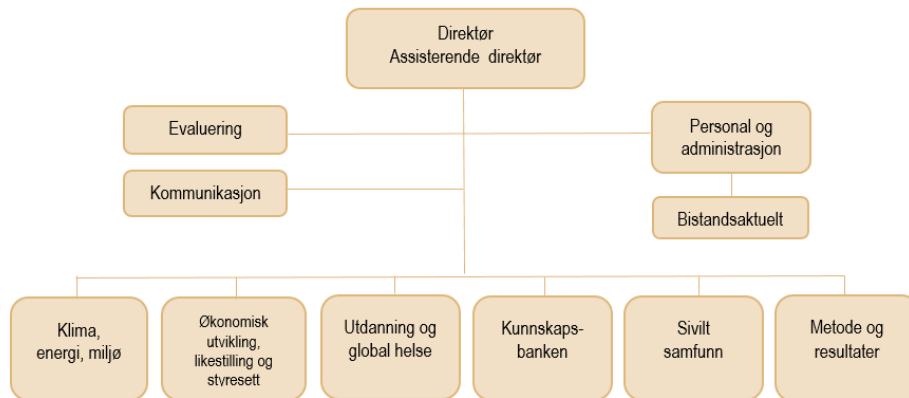
Norad disponerer årlige tildelinger fra Utenriksdepartementet og Klima- og miljødepartementet. Tildelinger og føringene for bruken av pengene gis i årlige tildelingsbrev.

Endringer i 2018

Kunnskapsbanken ble opprettet i Norad 1. mars 2018. Olje for utvikling (Ofu), Fisk for utvikling (Ffu), Skatt for utvikling (Sfu), statistiksamarbeidet, samt forskning, høyere utdanning, i tillegg til innovasjon og digitalisering inngikk i en nyopprettet avdeling, mens Likestilling for utvikling og energisamarbeidet inngår gjennom en matriseorganisering. I løpet av året påbegynte Kunnskapsbanken også arbeidet med Hav for utvikling og Digitalisering for utvikling. Potensialet for synergier innen tema, metode, land og forvaltning anses å være betydelig for programmene som inngår i Kunnskapsbanken. Skattesamarbeidet ble i 2018 betydelig styrket og et nytt program for marin forsøpling ble etablert og iverksatt.

Tildeling av tilskuddsmidler fra UD økte med 1 mrd. kroner fra 2017 til 2018.

Organisasjonskart

Norad ledes av direktør Jon Lomøy. I tillegg til direktøren besto ledergruppen per 31. desember 2018 av Marit Brandtzæg (assisterende direktør), Mina Gerhardsen, Wenche Fone, Erik Aakre, Paul Fife, Gørild Mathisen, Tale Kvalvaag, Mette Møglestue, Liv Sigurdsson og Per Øyvind Bastøe. Norad er lokalisert i Bygdøy Allé 2.

Utvalgte hovedtall

Samlet tildeling post 01-99	2017	2018		
		U D	KLD	Total
Samlet tildeling post 01-99	9 631 609 000	9 352 149 000	1 139 271 000	10 491 420 000
Driftsmidler				
Samlet tildeling ordinær driftspost 141.01 og 1482.01*	311 977 388	290 562 000	29 271 000	319 833 000
Driftsutgifter/kostnader 141.01 og 1482.01	297 602 205	279 004 396	26 703 460	305 707 856
Utnyttelsesgrad samlet tildeling post 141.01 og 1482.01	95,4 %	96 %	91,2 %	95,6 %
Lønnsandel av driftsutgifter 141.01 og 1482.01	71,2 %	78,4 %	58,7 %	76,7 %
Lønnsutgifter inkl. sosiale kostnader pr årsverk	851 695	925 355	922 118	925 138
Antall årsverk per 31. desember	248,5	236,5	17,0	253,5
Tilskuddsmidler				
Tildeling, tilskuddsposter	9 250 189 000	8 990 851	1 110 000	10 100 851
Antall budsjettposter	20	17	1	18
Utnyttelsesgrad tilskuddsposter samlet, i prosent	99,2 %	99,0 %	99,2 %	99,0 %

*omfatter ikke 160.01 og 165.01

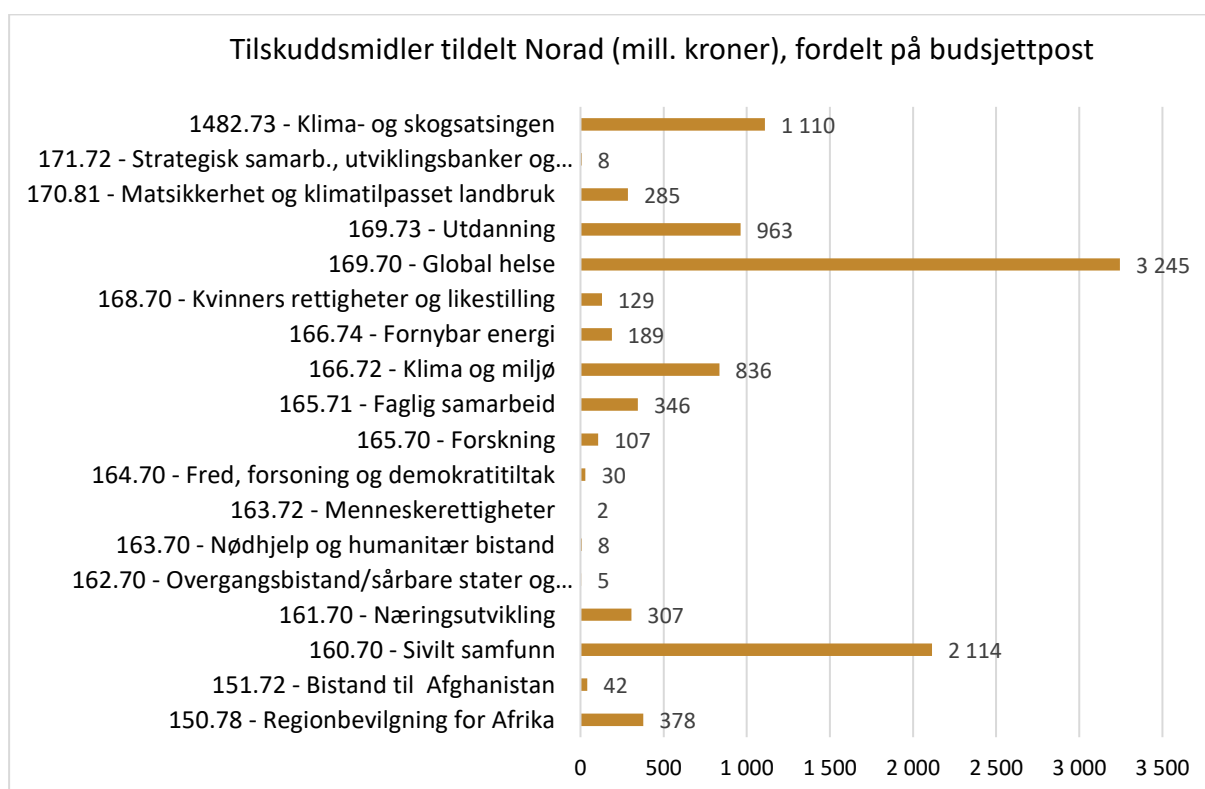
Del III: Årets aktiviteter og resultater

1. Innledning

Norad varslet UD tidlig at reformarbeidet ville kunne påvirke Norads kapasitet til å levere i tråd med direktoratets nåværende mandat. I en krevende ressursituasjon og mye usikkerhet ble det nødvendig å sikre virksomhetskritisk kapasitet. I 2018 prioriterte Norad å sikre forsvarlig forvaltning av delegerede midler fra UD, samtidig som vi leverte fullt på vårt oppdrag for KLD.

2. Effektivitet, kvalitet og kontroll

Norad forvaltet ved utgangen av 2018 vel 10,1 mrd. kroner mot 9,25 mrd. kroner ved årsskiftet 2017/2018.

Gjennom forvaltning av samlet tildeling over 18 tilskuddsposter leverer Norad resultater innen hele bredden av Regjeringens satsingsområder. Norads støtte har gått via globale initiativ, bedrifter og via norske, lokale og internasjonale organisasjoner og institusjoner.

Tildelingene forvaltes i tråd med overordnede føringer, gjeldende regelverk og ulike ordningsregelverk. Norads ordningsregelverk er kunngjort på Norad.no. Flere av tilskuddsordningene er konkurransebaserte og lyses ut, enten direkte eller ved allmenn utlysning.

Avtale- og partnerreduksjon og konsentrasjonspolitikken

Omfanget av tilskuddsmidler fra UD til Norad økte fra 2016 til 2017 med 137 pst. Samtidig økte antall avtaler kun med sju prosent og antall avtalepartnere ble redusert med fem prosent. Den positive utviklingen er videreført i 2018.

Per 3. januar 2019 forvalter Norad 753 avtaler fra UD's budsjett (03). Tilsvarende tall per 2. januar 2018 var 752. Norads antall avtaler ved årsslutt var dermed tilnærmet identisk med antallet ved inngangen til året, dette til tross for at tildelingen fra UD i samme periode økte med vel 1 mrd. kroner. Det er også verdt å notere at Norads portefølje ikke er statisk. Et betydelig antall avtaler avsluttes og nye avtaler inngås i løpet av et år. I løpet av 2018 ble 173 avtaler avsluttet, noe som utgjør nær en fjerdedel av Norads avtaleportefølje per 1. januar 2018. Ved inngangen til 2018 hadde eksempelvis Seksjon for Næringsutvikling 175 avtaler, mens antallet var redusert til 138 ved utgangen av året, dvs. en reduksjon på over 20 pst. Det reelle antallet avsluttede avtaler i 2018 var imidlertid høyere da det i samme periode også ble inngått nye avtaler.

Flere tiltak er iverksatt for å redusere antall avtaler. Innen sivilsamfunnsporteføljen utvidet Norad i 2018 avtaleperiode for flere avtaler, og fikk også aksept for bruk av femårige avtaler. Innen informasjonsstøtten får alle organisasjonene med løpende avtale tilbud om å søke om ettårig forlengelse. Ny utlysning vil dermed først eventuelt skje i 2020.

Ved lansering av nye satsinger, og når nye satsinger kunngjøres må det skapes rom for nye partnerskap. Samtidig søker Norad å holde antall partnere på et begrenset nivå. I løpet av året har antall avtalepartnere gått ned.

Norads avslutningsteam som bistår UD, ambassadene og Norad til mer effektiv avslutning av tilskuddsavtaler var operativt fra tidlig 2018. Teamet har i løpet av 2018 gitt støtte til avslutning av et stort antall avtaler hos Norad, ambassader og UD. Teamets arbeid bidrar også til økt læring og bedret styringsinformasjon.

70-75 pst. av alle Norads avtaler gjelder sivilsamfunnsorganisasjoner, private næringslivsaktører og forskningsinstitusjoner. Disse er hovedsakelig inngått etter offentlige utlysninger av konkurransebaserte ordninger. Et eksempel på geografisk konsentrasjon er at det i utlysningen til sivil samfunnsaktører over kap. 164 *Fred, forsoning og demokrati*, post 70 *Fred, forsoning og demokratiltak* på kvinner, fred og sikkerhet i 2017/18, ble presisert at prosjekter i Colombia, Mali, Myanmar, Nigeria, Filippinene, Sør-Sudan, Midtøsten (med vekt på Syria og Palestina) og Nord-Afrika ville bli prioritert.

Norad vurderer antallet avtaler ved utgangen av året som tilfredsstillende gitt budsjettøkningen. Innsatsen for avtalereduksjon vil fortsette, med sikte på måldatoen 1. mai 2019.

Kvalitetssikring, kontroll og digitalisering - oppfølging av tilskudd

Digitalisering av tilskuddsforvaltningen har allerede gitt effektiviseringsgevinster i saksbehandlingen.

Norad har i 2018 bidratt i videreutviklingen av Tilskuddsportalen. Dette har blant annet omfattet etablering av maler og arbeidsflyt for søknadsbehandling, beslutningsprosesser og avtaleinngåelse. Norad har tatt i bruk denne funksjonaliteten for alle Norads konkurransebaserte tilskuddsordninger, med unntak av Klima- og skogsatsingen, og har gjennom prosessen forbedret systemet basert på tilbakemeldinger fra brukere.

Norad har også levert en skisse til en Resultatportal som skal bidra til åpenhet om resultater av norsk bistand, læring og styringsinformasjon. På grunnlag av dialog med og tilbakemelding fra departementet/politisk ledelse ble det besluttet å gjennomføre en pilot. Et erfaringsnotat fra piloten har blitt oversendt UD for beslutning om veien videre. Resultatportalen forventes på sikt å bidra til bedre styring av tilskuddsporteføljen, åpenhet om og dokumentasjon av resultater.

Arbeidet med å oppdatere og forbedre tilskuddshåndboken Grant Management Assistant (GMA, tidligere GMM) samt å digitalisere og tilpasse denne til Tilskuddsportalen fortsetter i 2019.

Norad har med visse justeringer videreført en ordning med obligatorisk forvaltningsfaglig rådgivning for alle beslutningsdokumenter med et samlet beløp på over 50 mill. kroner. Ordningen skal bidra til å sikre tilstrekkelig kvalitet i vurderinger av resultat- og risikostyring, samt forvaltningsmessige og økonomiske forhold forut for avtaleinngåelse. I løpet av året ble det gjennomført slik rådgivning på 30 avtaler.

Ordningsregelverkene fastsetter når juridisk kvalitetssikring er obligatorisk. I løpet av 2018 ble det foretatt 370 slike kvalitetssikringer. Hvorvidt retningslinjene følges, vises først når det gjennomføres forvaltningsgjennomganger og stikkprøver. Rutinemessig kontroll av signerte avtaler indikerer likevel at råd som er gitt, i all hovedsak følges.

Det ble utført fem forvaltningsgjennomganger ved utvalgte ambassader.

Arbeidet med en intern elektronisk veileder for behandling av klager på avslåtte tilskuddssøknader ble ferdigstilt første halvår 2018. Avtalemalene som ble vedtatt i 2016 har blitt oppdatert i 2018.

Kvalitetssystemet RAM har blitt forbedret og forenklet og det oppdaterte systemet ble brukt i store søknadsrunder høsten 2018. Antall standarder er blant annet redusert fra 14 til sju, dette har gitt effektiviseringsgevinster ved at den totale saksbehandlingsperioden er betydelig redusert.

Kunnskapsbanken arbeider pt. med forenkling av samarbeidet med norske institusjoner. Arbeidet omfatter forvaltningsmodell i tillegg til styringsstrukturer og administrative spørsmål.

Økonomiske misligheter og nulltoleranse

Regjeringens arbeid med nulltoleranse for økonomiske misligheter blir fulgt opp av Norad med både forebyggende, avdekkende og reaktive tiltak. Norad arbeider systematisk for å hindre misligheter i tiltakene som mottar støtte. Dette omfatter tiltak i den interne forvaltningen og krav til tiltak hos tilskuddsmottakerne.

Norads Varslingsteam mottok i 2018 i alt 85 varsler. 52 saker ble opprettet. Norad krevde tilbakebetaling av midler i 36 av de ferdigbehandlede sakene. I åtte saker ble det betalt tilbake mer enn 0,5 mill. kroner. Det synes å være en økende bevissthet blant tilskuddsmottakere om at avdekking og oppfølging av misligheter i egen organisasjon er uttrykk for fungerende internkontroll.

Varslingsaker			
År	2016	2017	2018
Saker opprettet	24	51	52
Saker avsluttet	36	32	43
Totalt tilbakebetalt (i hele kroner)	3 995 062	1 734 713	11 380 989

2018 var preget av #metoo-kampanjen, herunder økt oppmerksomhet rundt seksuell trakassering, seksuell utnyttelse og overgrep i det internasjonale bistands- og utviklingsarbeidet. Utenriksministeren, utviklingsministeren og klima- og miljøministeren sendte i første kvartal brev til samarbeidspartnere med tydelig budskap om å bekjempe trakassering. Brevene signaliserer forventning om at organisasjonene som mottar støtte fra UD, KLD og Norad har etiske retningslinjer og gode systemer på plass for å forebygge, varsle om og håndtere tilfeller av seksuell trakassering, seksuell utnyttelse og seksuell utnyttelse og overgrep. Organisasjonene har et ansvar overfor sine partnere og de lokalsamfunnene de arbeider i. Norad utarbeidet i juli 2018 retningslinjer for håndtering av mistanke om trakassering hos Norad sine partnere. Varslingsteamet søker å avgjøre om angjeldende partnere har gode systemer for å følge opp mistankene. Alle ansatte i Norad er pålagt å melde fra om mistanke om trakassering hos Norads partnere. Retningslinjene for håndtering av varsler om trakassering hos Norads partnere: <https://norad.no/globalassets/filer-2015/varsling/handtering-av-varsler-om-trakassering-hos-norads-partnere.pdf>.

UD besluttet i desember 2018 at tap som følge av misligheter eller vesentlig mislighold av tilskuddsavtalen på gitte betingelser kan dekkes ved at tilskuddsmottaker tilbakebetaler det aktuelle beløpet til prosjektet, framfor å betale tilbake til Norad. Det nye policydokumentet kan leses på: https://www.regjeringen.no/no/dep/ud/dep/nulltoleranse_misligheter/id2623676/

Se Varslingsteamets oppsummeringsrapport 2018 under <https://norad.no/aktuelt/varslingstjeneste/>.

Resultat-, juridisk og forvaltningsfaglig rådgivning og kvalitetssikring

I kjølvannet av evalueringen 'Resultatstyring i praksis', (Evaluation of the Norwegian Aid Administration's Practice of Results-Based Management) har det vært økende fokus på å styrke resultatstyringen av norsk bistand. Norad har igangsatt arbeid med å styrke tematisk målstyring av ulike typer porteføljer og større bistandsprogram. For å bidra til økt resultatfokus hos våre samarbeidspartnere, og styrket resultatmåling og evne til å rapportere på resultatene av bistandsmidlene hos våre samarbeidspartnere, er det også levert resultatfaglig rådgivning til UD, KLD og ambassadene, knyttet til enkelte tiltak. Resultatfaglige vurderinger har videre vært en sentral del av den interne forvaltningen av tilskudd i Norad. Dette har blant annet omfattet flere klima- og skogrelaterte tiltak og program, en rekke søknader fra sivilt samfunnsorganisasjoner om nye rammeavtaler, og strategiske rammeverk og program i multilaterale organisasjoner og fond (se del 5).

Videre har Norad arbeidet målrettet med å bedre etatens og utenriktjenestens vurderinger av budsjett, regnskap og partners økonomistyringssystemer, herunder særlig vurdering av kostnadseffektivitet og relevans. Dette arbeidet skjer både gjennom rådgivning og kvalitetssikring på enkeltavtalenivå, og også gjennom kontinuerlig forbedring av forvaltningssystemet. I 2018 har vi sett en økning i etterspørsel både fra fagavdelingene i Norad og UD og fra ambassadene etter råd knyttet til forvaltning av fond, nye finansielle mekanismer, innovasjon og samarbeid med kommersielle aktører.

Norad har holdt en rekke kurs ved Utenriktjenestens kompetansesenter (UKS). Dette har blant annet omfattet Grunnkurspakken i tilskuddsforvaltning som ble holdt seks ganger, inkludert heldagskurs innen resultat- og risikostyring, og økonomistyring. Andre kurs som ble gjennomført inkluderte oppfriskningskurs i tilskuddsforvaltning, desentraliserte evalueringer og fordypingskurs i resultat- og risikostyring. Et tilpasset Skype-kurs om tilskuddsforvaltning ble testet ut for

medarbeidere ved ambassadene. Kapasitetsbegrensninger medførte at Norad ikke kunne møte etterspørselen på en hel rekke slike kurs. Det er videre gjennomført kurs for medarbeidere ved ambassadene i forbindelse med forvaltningsgjennomganger i tillegg til intern opplæring.

3. Tematiske områder

3.1 Prioriterte tematiske områder

Resultater av tilskuddsmidler tildelt fra UD innen de respektive tematiske områdene omtales i vedlegg 1.

Utdanning

I tråd med Bærekraftsmål 4 om utdanning, overordnede mål skissert i Meld. St 25 (2013-2014) *Utdanning for utvikling* og øvrige førende dokumenter, har Norad bidratt til at alle barn får begynne på og fullføre grunnskole; at barn og unge lærer grunnleggende ferdigheter og rustes for livet og at flest mulig får ferdigheter som sikrer en overgang til arbeidslivet.

To tredjedeler av utdanningsbistanden er kanalisert gjennom multilaterale organisasjoner. Norad følger Det globale partnerskapet for utdanning (GPE) og Det globale fondet for utdanning i kriser 'Education Cannot Wait' (ECW) tett, og har en rådgivende rolle til UD, for blant annet støtte til tiltak gjennom Unicef og UNESCO.

Norad bistod i forberedelsene og deltok på påfyllingskonferansen til GPE. Ny avtale på 2,07 mrd. kroner ble inngått for perioden 2018-2020. Norad deltok i gruppen som vurderer landsøknader og representerte givne i gruppen som vurderte om Verdensbanken fremdeles skal være vertskap for GPE. Norad har fulgt opp arbeidet til Utdanningskommisjonen og har bidratt med vurderinger av forslaget til den nye utdanningsfinansieringsmekanismen 'International Finance Facility for Education' (IFFEd).

På bestilling har Norad i omfattende grad bidratt til taler og bakgrunnsflak for UD inkludert politisk ledelse.

Norad har arbeidet systematisk med jenters utdanning og ingen skal utelates-agendaen, spesielt i samarbeidet med GPE og Unicef. Dette har omfattet bidrag i forberedelser til styre- og bilaterale møter med Unicef, og som leder av givergruppen som skal spille inn Unicefs nye utdanningsstrategi. Norad bidro også til forberedelsene til et større utdanningsarrangement om jenters utdanning i forbindelse med FNs generalforsamling (UNGA). Satsingen på utdanning i Sahel ble ytterligere trappet opp. I samarbeid med Department for International Development (DFID) ble det inngått ny avtale med Verdensbanken for opprettelse av et flergiverfond for å bidra til mer og bedre utdanning for barn med nedsatt funksjonsevne, Inclusive Education Initiative. Norad bidro med forberedelser til og representerte Norge i høynivåkonferansen Global Disability Summit om personer med funksjonsnedsettelse i London i juli.

Norad utarbeidet grunnlaget til opptrappingsplanen for *yrkesfaglig utdanning* som ble vedtatt i 2018. I oktober samarbeidet Norad med NHO om en større konferanse på yrkesfaglig utdanning. Konferansen var startskuddet for det videre arbeidet med næringslivets rolle i yrkesutdanning. Som

ledd i opptrappingsplanen inngikk Norad mot slutten av året fire nye avtaler med de tyske utviklingsorganisasjonene BMZ og GIZ¹.

Kvalitet og læring er en hovedstolpe i den norske utdanningssatsingen. Norad har engasjert seg i arbeidet med lærerspørsmål, i første rekke gjennom ledervervene i International Teacher Task Force og det norskstøttede programmet 'Strengthening Multi-Partner Cooperation to Support Teacher Policy and Improve Learning' (Lærerinitiativet). Arbeidet har tatt tid fordi det er mange partnere involvert og konkrete resultater lar vente på seg. Et samarbeid med andre givere for å vurdere hvordan GPE kan arbeide med lærere og kvalitet på en bedre og mer systematisk måte ble startet.

Utvikling av kunnskap om *resultatbasert finansiering* (RBF) av utdanning og hvilke RBF-ordninger som virker er et satsingsområde. Norad har siden 2015 forvaltet avtalen med Verdensbanken i fondet 'Results in Education for All Children' (REACH) og er leder for givergruppen. I 2018 har Norad fulgt opp anbefalingene fra en evaluering av fondet, og gitt innspill til utarbeidelsen av et kompendium som presenterer funn (lansert i januar 2019).

Norad har fulgt opp arbeidet på *utdanning i krise og konflikt*, særlig gjennom engasjementet i Education Cannot Wait (ECW), herunder som medlem i eksekutivkomiteen og gjennom deltakelse i underkomiteer. Fondet er i en oppbyggingsfase og det er behov for å få på plass bedre systemer for planlegging og oppfølging på landnivå. Norad har også deltatt i styringsgruppen i Inter-agency Network for Education in Emergencies (INEE) og inngått avtale om støtte til nettverket.

Norad bisto i utarbeidelsen av handlingsplan for *digitalisering i utdanningsbistanden*, og har inngått samarbeid med Universitetet i Oslo om testing av systemer for innsamling, analyse og presentasjon av utdanningsdata. Det globale digitale bibliotek (GDL) er en stolpe i arbeidet til Den globale bokalliansen, hvor Norad sitter i styret. Alliansens mål er å bedre tilgjengeligheten av skole- og lesebøker. GDL ble lansert i april og bidrar til å øke tilgangen til bøker på morsmål/brukte språk. I tillegg ble oppdaterte versjoner av mobilspillene EduApp4Syria publisert i mars.

En rekke ambassader, herunder i Malawi, Nepal, Madagaskar, Midtøsten regionen, Mali, Niger, Etiopia, Sør-Sudan og Afghanistan har mottatt utdanningsfaglige råd og innspill. Arbeidet har blant annet omhandlet innretningen av framtidige utdanningsprogram. Spørsmål rundt globale utdanningsfondsmekanismer og hvordan ambassadene skal samarbeide og involvere seg på landnivå har vært sentralt.

Norges to store program for støtte til høyere utdanning, NORHED (2013-2019) og EnPe (2014-2020), ble evaluert i 2018. Begge gjennomgangene konkluderer med at programmene i stor grad bidrar til kapasitetsbygging av universitetene i utviklingsland, at innretningen er god med høy relevans for nasjonale og lokale behov i partnerland og at de samtidig svarer godt på norske bistandspolitiske prioriteringer. Partnerskapsmodellen basert på sør-sør-nord-samarbeid og avtalepartner i sør trekkes fram som kjerne i programmene og er sentralt for lokalt eierskap og bærekraft. Det ble innvilget forlenget avtaleperiode for de fleste NORHED-prosjektene ut 2019 for ferdigstilling av prosjektene.

Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høyere utdanning² (Diku) har i 2018 gjennomført en ny utlysning under NORPART-programmet for programperioden 2019-2023 og 25 nye prosjekter er innvilget støtte.

---

¹ BMZ: det tyske utviklingsdepartementet, GIZ: Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit

² Tidligere SIU, Senter for internasjonalisering av utdanning

Global helse

Norad har ansvar for å følge opp norsk global helsesatsing, inkludert forvaltning av store deler av kap. 169 *Global helse og utdanning*, post 70 *Global helse*. Formålet er å bidra til å nå bærekraftsmål 3 om god helse, med særskilt vekt på å redusere dødeligheten blant kvinner, barn og ungdom, stoppe spredningen av smittsomme sykdommer og styrke helsesystemer. Dette inkluderer også styre- og komitérepresentasjon i en rekke globale innsatser og fond. På bestilling fra UD har Norad i omfattende grad bidratt til taler og bakgrunnsflak for bruk i UD inkludert politisk ledelse.

I arbeidet med de globale finansieringsmekanismene fokuserte Norad særlig på styrket koordinering og samarbeid mellom de globale finansieringsmekanismene både internasjonalt og på landnivå. Det er utviklet flere konkrete eksempler på slikt samarbeid særlig innen arbeid med helseinformasjonssystemer, innkjøp og leveringskjeder og samarbeid om helsefinansiering og oppfølging av kontantbaserte tilskudd.

I Norge ble det arrangert flere seminarer om seksuell og reproduktiv helse med sivilt samfunn med representasjon fra politisk ledelse. Norad samarbeidet tett med UD om påfyllingskonferansen for Den globale finansieringsfasiliteten (GFF) i november 2018. Ti nye givere har sluttet seg til GFF og mobiliseringen brakte GFF halvveis mot påfyllingsmålet på USD 2 mrd. for perioden 2018-2023. Norad tok særlig ansvar for sammen med Verdensbanken å organisere en fagkonferanse om innenlandsk ressursmobilisering og bruk av ressurser innen helse dagen før selve påfyllingskonferansen.

Norads direktør representerer Norge og er styremedlem i Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (GF). I styret har norsk fokus vært på forbedring av rutiner for rapportering, og å effektivisere og øke fleksibilitet for GFs støtte til land. Norads direktør representerte Norge under den internasjonale aidskonferansen i 2018, der Norge blant annet forpliktet nytt flerårig bidrag til Robert Carr Civil Society Network Fund (RCNF).

Norad er medlem av flere av Gavis styrekomiteer. I 2018 bidro vi spesielt i forarbeidet til, og etableringen av en ny vaksineinvesteringsstrategi. Norad har på bestilling fra UD utredet 'frontloading'-alternativer for CEPI³ og fikk i november 2018 godkjent av Gavis styre at en slik obligasjonsfinansieringsmekanisme, via International Finance Facility for Immunisation (IFFIm) kan gjennomføres.

Norad har innehatt programstyreverv innen forskning og innovasjon i Forskningsrådets helse- og vaksinasjonsforskningsprogram (GLOBVAC), Saving Lives at Birth partnerskapet (SL@B) og Every Women Every Child (EWEC) Innovation Marketplace. Norad har også fulgt opp de norske styreplassene i WHO's spesialprogram Human Reproduction Program (HRP), innen forskning og opplæring i tropiske sykdommer (TDR) og i Alliansen for helsesystemforskning (AHSPR). I Partnerskapet for mødre-, nyfødt- og barnehelse fremmet Norad digitalisering for mer effektiv erfaring- og kunnskapsdeling mellom partnere og på landnivå. Støtten til Every Woman Every Child initiativet ble besluttet videreført med UNFPA som vertskap.

Innen seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR) har Norad kartlagt Norges totale investeringer til SRHR for å påse oppnåelse av målsettingen om 700 mill. kroner økning i perioden 2017-2020, samt 180 mill. kroner økning i 2018 sammenlignet med 2017-nivå. Økningen ble finansiert over flere budsjettposter, og målet om minimum 180 mill. kroner i økning fra 2017 ble

---

³ CEPI: Coalition for Epidemic Preparedness Innovations

nådd. Norad har fulgt den politiske utviklingen knyttet til SRHR, særlig som følge av USAs Mexico City Policy (anti-abort), og utarbeidet innspill både ut fra helsefaglig- og rettighetsperspektiv.

Norad bisto ambassadene i Abuja, Bamako (Niger) og Kairo i etableringen av program innen seksuell og reproduktiv helse og skadelige skikker, og ambassaden i New Dehli med vurdering av søknad for videreføring av Norway India Partnership Initiative (NIPI III). Norad ga råd til UD i forbindelse med inngåelse av avtale med UNFPA om seksualitetsundervisning utenfor skolen med fokus på spesielt utsatte grupper i fem land: Ghana, Etiopia, Malawi, Colombia og Iran. Overfor KLD har Norad bistått i arbeid med en ny familieplanleggingsinnsats knyttet til Klima- og skogsatsingen i DR Kongo. I 2018 skrev Norad utkast til ny strategi mot skadelige skikker (kjønnslemlestelse, barne- og tvangsekteskap) som ble oversendt til UD i januar 2019.

Norad har også bidratt til forvaltningen og oppfølgingen av UNFPA og Unicefs fellesprogram mot kjønnslemlestelse, inngåelse av ny avtale med Unicef og UNFPAs fellesprogram mot barneekteskap, og videre gitt faglig støtte til UDs styrearbeid og løpende faglige oppfølging av FNs felles aidsprogram (UNAIDS), FNs befolkningsfond (UNFPA) og Verdens helseorganisasjon (WHO).

I dialog med UD etablerte Norad en ny samarbeidspartnerskap med norske fagmiljøer for å styrke innsatsen for universell helsedekning, med fokus på Afrika. Norad ferdigstilte nye avtaler med Folkehelseinstituttet (FHI), Universitetet i Oslo (UiO) om videre arbeid med digitale helseinformasjonssystemer og registre. Planlagt avtale med UIB om beslutningstøtte ble forsinket og vil ferdigstilles tidlig i 2019.

Næringsutvikling og jobbskaping

Norad har i 2018 forvaltet og videreutviklet de søknadsbaserte tilskuddsordningene for næringsutvikling. Satsingen på strategiske partnerskap har stått sentralt med utvikling av verdikjeder i utvalgte sektorer hvor norsk næringsliv har spesiell kompetanse og kan bidra til bærekraftig jobbskaping og økonomisk vekst.

Tre utlysninger av de søknadsbaserte ordningene ble gjennomført, for henholdsvis fornybar energitiltak, andre bedriftsstøttetiltak og støtte til strategiske partnerskap. Responsen på alle tre utlysningene var relativt stor.

For å støtte opp under lokalt næringsliv og entreprenørskap har Norad i 2018 inngått en ny omfattende samarbeidsavtale med ILO for å videreføre og styrke produktivitet og arbeidsvilkår i små og mellomstore bedrifter i en rekke utviklingsland.

Arbeid med handelsfasilitering er videreført. Dette omfatter særlig samarbeidet med UNIDO og en ny, omfattende samarbeidsavtale med World Customs Organisation (WCO), for å bidra til at fattige land settes i stand til å tilfredsstille internasjonale standarder og regelverk. Handel med fattige land støttes også gjennom nylig inngåtte avtaler med Initiativ for Etisk Handel og Fairtrade Max Havelaar Norge.

I tråd med Stortingets beslutning om støtte ble det mot slutten av 2018 inngått avtale og utbetalt 25 mill. kroner til organisasjonen Global Fund to End Modern Slavery (GFEMS). GFEMS er en ny organisasjon og Norad er i dialog med organisasjonen for å sikre klare rammer for innretning og hensiktsmessig forvaltning av programmet basert på en vurdering av risiko og vesentlighet.

I tillegg til forvaltning av næringslivsordningene har Norad håndtert en rekke faglige bestillinger fra UD innen næringsutvikling og jobbskaping.

Klima, fornybar energi og miljø

Norad forvalter en bred portefølje innen klima, miljø og energi, og bistår UD og ambassadene med rådgivning innen fagområdene. Samlet innsats innen klima, miljø og energi bidrar inn mot en rekke av bærekraftsmålene og oppfyllelse av klimaavtalen fra Paris 2015, 'Parisavtalen'.

Operasjonalisering av Parisavtalen er fulgt opp i hovedsak gjennom forvaltning av tilskudd, men også gjennom deltakelse i klimaforhandlingenes møter i Bonn, Bangkok og Katowice. En av Norads representanter var ordstyrer for teknologirammeverket i forhandlingene som nå er blitt en del av regelverket under Parisavtalen. Norad har videre gitt faglig støtte og deltakelse i møtene til Verdensbankens klimafond, Det grønne klimafondet (GCF) og FNs miljøprogram.

Norad representerer Norge i styret til Global Environment Facility (GEF) og representerte Norge i påfyllingsforhandlingene om GEF-7. Det ble et økt fokus på hav og styrket budsjett til bekjempelse av marin forsøpling. Norge bidro også til at en indikator på marin forsøpling ble godkjent.

Norad har bygget opp kompetanse på forebygging av naturkatastrofer og oppfølging av Sendai-rammeverket for katastroforebygging. Norad har pågående avtaler om dette med Meteorologisk Institutt, Verdens meteorologiorganisasjon og UNOSAT. En ny avtale med Asian Disaster Preparedness Centre ble signert i 2018, med fokus på forebygging av klimarelaterte katastrofer i urbane områder. Dette fagfeltet er preget av innovasjon innen digital teknologi, og Norad støtter opp om dette, i tråd med Digital strategi for utviklingspolitikken.

Norad har bidratt til arbeidet med forberedelser og deltatt i High Level Policy Forum for bærekraftsmål nr. 7, blant annet gjennom et arrangement på vannkraft i Bangkok i samarbeid med norske fagmiljøer. Videre har Norad og Norfund i felleskap oversendt et forslag til operasjonalisering av den varslede doblingen av energibistanden i Meld. St. 24 (2016-2017) *Felles ansvar for felles fremtid – Bærekraftsmålene og norsk utviklingspolitikk*.

Hoveddelen av Norads forvaltning innen ren energi er rettet mot reformer, lovverk og kapasitetsutvikling. Videre er støtten rettet mot å øke private investeringer i kraftproduksjon. Samarbeid mellom institusjoner i partnerland og norske energiaktører er integrert i Kunnskapsbanken.

Det er gitt omfattende faglig rådgivning innen ren energi til ambassadene, i første rekke Maputo, Dar es Salaam, Yangon, Kathmandu, Kampala og Accra (Liberia).

På miljøsidene har det vært omfattende faglige leveranser til ambassadene med fokus på Kina, India, Myanmar og Mosambik. På miljøområdet har et flerårig prosjekt i Myanmar gitt sterkere nasjonale institusjoner på fagfeltene naturressursforvaltning, vannressursforvaltning og farlig avfall. Gjennom Verdensbankens South Asia Water Initiative Trust Fund er det etablert bedre dialog og samarbeid om sentrale elveløp i Sør-Asia, og utviklet planer for infrastrukturinvesteringer. Norad følger den globale normutviklingen gjennom deltakelse i delegasjonen til møter under Konvensjonen om biologisk mangfold. Norad forventer økt behov for faglig oppfølging av miljøspørsmål fram mot partsmøtet i Konvensjonen om biologisk mangfold i Beijing i 2020.

Norad har over tid bygget opp kompetanse på miljømessige og sosiale sikringsmekanismer for fond og programmer for å sikre bærekraft. I 2018 har Norad kommentert på det nye systemet for miljømessige og sosiale sikringsmekanismer (ESMS4) i Verdensbanken og etablering av ESMS i GCF. Gode sikringsmekanismer er avgjørende for å sikre miljøintegritet på tvers av Verdensbankens og fondets virksomhet og portefølje. Norad vil i sin faglige rådgivning framover bidra til økt forståelse for betydningen av at sikringsmekanismene etterleves.

Humanitær bistand og sårbare stater

Arbeidet med sårbare stater har blitt fulgt opp i tråd med føringer fra departementet og Strategisk rammeverk for norsk innsats i sårbare stater og regioner.

Norad har bidratt med innspill til den nye strategien om Norges humanitære politikk. Innspillene har blant annet omfattet forholdet mellom langsiktig utvikling og humanitær assistanse, konfliktsensitivitet, likestilling, kvinner fred og sikkerhet, menneskerettigheter, utdanning i krisesituasjoner, klima og skog, migrasjon, kontantoverføringer, sårbare kontekster og risikovurdering. Norad har også fulgt prosessen rundt Global Plan of Action – Energy in Displacement, et samarbeid mellom en rekke store humanitære organisasjoner for bedre å integrere energihensyn og behov i humanitære situasjoner.

Den faglige rådgivningen til UD og ambassader om bistand til sårbare stater som Sør-Sudan, Afghanistan og Somalia har tematisk inkludert kvinner, fred og sikkerhet, rettsstatsfremme, menneskerettigheter, kvinners rettigheter og likestilling, humanitære problemstillinger, økonomisk utvikling, offentlig finansforvaltning, forebygging av misbruk og korrupsjon, samt FNs og utviklingsbankenes innsats i sårbare stater. Norad har bidratt med faglige innspill på utvidede landteammøter.

Norad har prioritert vurderinger av innsatser knyttet til kvinner, fred og sikkerhet i sårbare stater (Colombia, Somalia og Sri Lanka), inkludert UN Womens innsatser (Afghanistan og Haiti). Norad har videre prioritert tverrfaglig rådgivning i forbindelse med regjeringens utarbeidelse av ny handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet.

Norges engasjement i Somalia har økt i 2018. Norad har bidratt gjennom Olje for utvikling-programmet og med faglig rådgivning om blant annet offentlig finansforvaltning, gjeldsslette, og føderaliseringprosessen.

For å styrke kunnskapen om utviklingsarbeid i sårbare stater har Norad organisert både interne og eksterne kurs, inklusive kurs ved UKS.

3.2 Andre tema

Migrasjon

Norad har levert faglige innspill om migrasjon og utvikling, arbeidet med FNs migrasjonsplattform, Khartoum-prosessen, EU Trust Fund og Global Forum on Migration and Development, og har deltatt på og rapportert til UD fra internasjonale møter om migrasjon og utvikling, diasporas rolle i utviklingsarbeidet og langsiktig innsats for tvunget fordrevne. Norad bisto norsk medlem av Høynivåpanelet for migrasjon i Afrika, og deltok i fagkomiteen som utarbeidet høynivåpanelets

rapport. Norad har også gitt faglige innspill til arbeidsgruppen om klimafordrevne under Parisavtalen og bistått UD i arbeidet med 'the Platform for Disaster Displaced' som er oppfølgingen av Nanseninitiativet og 'the protection agenda'.

Hav og marine ressurser

I 2018 støttet Norad UD i etableringen av bistandsprogrammet mot marin forsøpling og mikroplast. Norad opprettet en prosjektgruppe med medlemmer også fra UD og KLD. Prosjektgruppen leverte et notat med programlogikk og kartlegging av mulige tiltak å støtte.

Innsatsen i bistandsprogrammet mot marin forsøpling og mikroplast prioriteres i folkerike og økonomisk raskt voksende land i Asia med lange kystlinjer. Her er problemet med marin forsøpling størst. I tillegg rettes forebyggende tiltak mot land med raskt voksende økonomier i Afrika. Små øystater støttes for opprydningsprosjekter i strandsoner. Norad forventer å kunne rapportere på resultater f.o.m. 2020. Det siktes mot rapportering på aggregert nivå for hele programmet.

Fiskeri, jordbruk og matsikkerhet

Norad deltok våren 2018 aktivt i utarbeidelsen av en opptrappingsplan for det videre arbeidet med matsikkerhet og klimasmart jordbruk. Utkast til handlingsplan for bærekraftige matsystemer er oversendt UD og vil ferdigstilles våren 2019.

Norad arbeider pt. med å utvide samarbeidet med institusjoner innen matsikkerhet og klimatilpasset landbruk. Norad har inngått en rammeavtale med NIBIO⁴ og har fra tidligere rammeavtale med NMBU⁵ om leveranse av kunnskapstjenester innen tema matsikkerhet og landbruk.

NORHED omfatter flere prosjekter der matsikkerhet og landbruk er tema, og landbruk og fiskeri inngår i opptrappingsplanen for yrkesfaglig utdanning som ble vedtatt i 2018.

Fisk for utvikling omtales under Kunnskapsbanken, del 4.

Norad har vært engasjert i faglig rådgiving overfor flere ambassader i forbindelse med bilateral innsats på fagfeltene landbruk og matsystemer, dette gjelder blant annet i Malawi og Tanzania.

Handlingsnettverket for bærekraftig sjømat for matsikkerhet og ernæring, hadde sitt andre møte samtidig som The World Committee on World Food Security (CFS) i FAO i oktober 2018. Nærings- og fiskeridepartementet ledet nettverket fra norsk side. Norad og Ffus rolle er særlig knyttet til matsikkerhet i utviklingsland og bærekraftsmål nr. 2 om å utrydde sult og alle former for underernæring.

Menneskerettigheter

Norads arbeid innen menneskerettigheter har blitt gjennomført i tråd med UD's føringer. Norad har bidratt til operasjonalisering og gjennomføring av norsk politikk på menneskerettigheter og utviklingssamarbeid, herunder utarbeidelsen av en intern oppfølgingsplan for Meld. St. 10 (2014-2015) «*Muligheter for alle – menneskerettighetene som mål og middel i utenriks- og utviklingspolitikken*». Norad har i tett samarbeid med departementet arbeidet med hvordan

---

⁴Norsk institutt for bioøkonomi

⁵Norges miljø- og biovitenskapelige universitet

menneskerettigheter (MR) kan operasjonaliseres både som målrettede innsatser og som tverrgående hensyn i utviklingssamarbeidet.

Norad har gjort faglige vurderinger av integrering av MR i strategier, multilaterale policydokument, fondsmekanismer og program innen ulike sektorer og satsinger. Arbeidet har blant annet omfattet faglig kvalitetssikring av sikringsmekanismer for Det grønne klimafondet, vurderinger av hvordan det nye Human Rights Development Trust Fund i Verdensbanken best kan bidra til å fremme integrering av MR i Verdensbankens virksomhet og faglig rådgivning på MR og næringsliv, blant annet i forbindelse med UD's arbeid med en oppfølgingsplan for evalueringen 'UNGP, Human Rights and Norwegian Development Cooperation Involving Business'.

Norad har levert på MR- og demokratibestillinger fra flere ambassader, herunder opplæring i menneskerettigheter som tverrgående hensyn for ambassaden i Juba og utarbeidelse av en MR-plan, faglig rådgivning på ytringsfrihet og en gjennomgang av norsk støtte til Arab Reporters for Investigative Journalism for ambassaden i Amman, samt faglig rådgivning til ambassadene i Colombo og Addis Abeba om demokratiprojekter i regi av FNs utviklingsprogram.

Norad har bistått UD i arbeidet med å følge opp det norske samarbeidet med FNs høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR), inkludert faglige vurderinger av den nye rammeplanen for OHCHR's arbeid og utvalgte landprogram, samt deltakelse på årlig møte. Norad har også gitt faglige råd til UD i oppfølging av samarbeidet med Global Alliance of National Human Rights Institutions, International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA) og Community of Democracies.

I 2018 bidro Norad til en opptrapping av arbeidet med inkludering av sårbare og marginaliserte grupper. Dette inkluderte rådgivning til UD innenfor normative spørsmål i FN, og også medvirkning for at den nye OECD/DAC-markøren *Inclusion and empowerment of people with disabilities* skulle bli vedtatt i juni.

Kvinneres rettigheter og likestilling

Arbeidet med kvinners rettigheter og likestilling har blitt fulgt opp i henhold til UD's føringer. Norad gir løpende faglig rådgivning og opplæring knyttet til Handlingsplan for kvinners rettigheter og likestilling (2016-2020) og Handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet (2015-2018), og bistår i resultatrapportering på begge handlingsplanene. Norad har levert tverrfaglige bidrag til årsrapport og ny nasjonal handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet. Innspill ble levert for å bidra til samordning mellom denne og ny humanitær strategi.

Norad har bidratt til å ivareta og integrere kvinners rettigheter og likestilling i det norske multilaterale arbeidet, med faglig rådgivning knyttet til UN Women, Kvinnekommisjonen, Befolkningsskommisjonen, UNFPA, UNDP, Unicef og Verdensbanken. Arbeidet med det nye globale fondet Women Entrepreneurs Finance Initiative (We-Fi) har omfattet flere fagområder, inkludert resultatfaglige vurderinger.

Se for øvrig del 4 angående programmet Likestilling for utvikling.

4. Faglig samarbeid, forskning og Kunnskapsbanken

Kunnskapsbanken

Det overordnede målet for Kunnskapsbanken er styrket kompetanse og kapasitet i forvaltningen i utvalgte samarbeidsland, på områder der Norge har relevant og etterspurt erfaring og kompetanse, og som bidrar til utvikling i de land det gjelder. Dette skal Kunnskapsbanken oppnå ved å legge til rette for, følge opp og samordne faglig samarbeid. Kunnskap og erfaring er bankens kapital. Det er ulike norske institusjoner, etater og departementer som besitter sektorkompetansen, mens Norad har bistandsfaglig kompetanse i tillegg til nødvendig fagkompetanse.

Kunnskapsbanken ble opprettet i mars 2018. Kunnskapsbanken har siden samlet de ulike kunnskapsprogrammene i én avdeling, med to kunnskapsprogram i matrise. En prioritert oppgave det første året har vært å utvikle et mandat for Kunnskapsbanken, og videre å opprette dialog med de norske institusjonene som inngår i Kunnskapsbanken gjennom et første dialogforum, nyhetsbrev og kurs innen institusjonssamarbeid og kunnskapsdeling. Kunnskapsbanken har opprettet en egen hjemmeside på norad.no og utviklet et eget resultathefte, '[Kunnskapsbanken – utvalgte resultater av norsk faglig samarbeid](#)'.

I løpet av sitt første år har Kunnskapsbanken videreutviklet tenkningen om hvordan vi kan ta ut potensialet som ligger i å samle kunnskapsprogrammene. Kunnskapsbankens tilleggsverdi er først og fremst å utløse potensialet som ligger i å utvikle kunnskapsbasert bistand slik at denne blir enda mer relevant, etterspurt og effektiv overfor samarbeidsland. Dette inkluderer tematiske og geografiske synergier, metoder for kapasitetsutvikling, forvaltningsmodeller og -verktøy, og triangulært samarbeid. Arbeidet har inkludert omfattende juridiske og forvaltningsfaglige vurderinger om institusjonssamarbeid. Arbeidet med en veileder vedrørende modeller for institusjonssamarbeid er påbegynt og forventes ferdigstilt i juni 2019.

Kunnskapsbanken er fortsatt ny, og det er nødvendig å bruke tilstrekkelig tid på å utvikle felles løsninger og arbeidsformer på tvers av allerede eksisterende kunnskapsprogram for å realisere mål og mandat, før banken utvides ytterligere.

Forskning

For å sikre at det, i tråd med UD og Norads felles Forskningsstrategi, er forskningssatsinger på alle store bistandsatsinger har Norad bidratt med faglige innspill til utlysingsstekster under forskningsprogrammet NORGLOBAL-2. I 2018 er det lagt særlig vekt på global utdanning, jobbskaping og næringsutvikling, det humanitære fagområdet og fred og forsoning. Norad er representert i NORGLOBALs programstyre og gir innspill på tematisk og geografisk relevans når tildeling av midler besluttes.

Norad har arbeidet aktivt med å koble forskere og brukere av forskning gjennom ulike seminarer og møteplasser. Forskerne har presentert og diskutert viktige forskningsfunn med medarbeidere i UD og Norad, samt sivilsamfunnsorganisasjoner. Formålet er at forskningsbasert kunnskap skal bli tatt opp i politikktutforming og praksis. Videre ble det satt av midler til nasjonale og internasjonale formidlingstiltak om forskning på internasjonal utvikling.

Seks forskningsinstitusjoner i Afrika sør for Sahara fikk støtte til prosjekter med formål å øke produksjon av relevant forskning i utviklingsland. Norad arbeider med å etablere et felles resultatrammeverk. Fakta-flak om prosjektene vil bli publisert på norad.no.

Innovasjon og digitalisering

Det ble gitt faglige innspill til Digital strategi for utviklingspolitikken. En medarbeider har vært utlånt til UD for å bistå Utviklingsministeren i FNs generalsekretærs høynivåpanel for digitalt samarbeid. Som oppfølging av Digital strategi for utviklingspolitikken har Kunnskapsbanken arbeidet med opprettelse av det nye programmet Digitalisering for utvikling.

En ny utlysning på Visjon 2030-mekanismen ble gjennomført av Innovasjon Norge våren 2018. Det kom inn mange gode søknader, hvorav flere med ny teknologi og fokus på digitalisering. Ti prosjekter ble tildelt støtte til innovasjonsprosjekter innen helse og utdanning. Både dette tiltaket og høyere utdanning og programmene Norsk program for kapasitetsbygging innen høyere utdanning og forskning for utvikling (NORHED) og EnPe er en del av Kunnskapsbanken.

Olje for utvikling

Norad ivaretar sekretariatsfunksjonen for Olje for utvikling (Ofu) programmet. Sekretariatet forberedte i 2018 fire styringsgruppemøter hvor det framla 29 saker.

Ofu-programmet hadde i 2018 14 land under planlegging eller i gjennomføringsfasen.

Landprogrammene på Cuba, Irak, Myanmar og Libanon forvaltes av Norad. Norad er også ansvarlig for forvaltningen i kartleggingsfasen og i planleggingen av nye landprogram og nye programfaser, som i 2018 omfattet Colombia, Cuba, Irak, Mosambik, Kenya og Somalia.

Skatt for utvikling

Skatt for utvikling (Sfu) har i løpet av 2018 blitt revitalisert innen Kunnskapsbanken og blitt styrket med tre medarbeidere. Sfu har levert en opptrappingsplan i overensstemmelse med Norges forpliktelser under Addis Tax Initiative. I tråd med opptrappingsplanen økte Norads tildeling til tiltak under Sfu betydelig i 2018. Fokuset har vært på å styrke det bilaterale skattearbeidet og tiltak finansiert gjennom multilaterale organisasjoner til fordel for utviklingsland. Det er gjort avtaleinngåelser blant annet med Skattedirektoratet, IMF, Verdensbanken og OECD. Det føres i tillegg aktiv dialog og rådgivning på skatt og ulovlig kapitalflyt bilateralt i partnerland og i globale og regionale fora. Økt dialog om skatt er etablert på tvers av sektor-temaer, med mål å fange synergier mellom generell ressursmobilisering og sektor-finansiering. Det er etablert koordineringsmekanismer om dette i bistandsforvaltningen. Innsatsen via sivil samfunn ble også styrket i 2018.

Fisk for utvikling (Ffu)

Ffu-sekretariatet ble etablert i 2016, og innsatsen trappet opp i 2018, blant annet gjennom arbeidet med nye samarbeidsavtaler i hovedsatsingslandene. Avtaler med Ghana og Myanmar forventes inngått i 2019.

Norad inngikk avtale med støtte til pilaren for bærekraftig fiskeriforvaltning i Verdensbankens nye trustfund 'PROBLUE'. Etter en begrenset søknadsrunde våren 2018 for sivil samfunnsorganisasjoner, har Norad inngått avtale med tre sivilsamfunnsorganisasjoner. Denne støtten dekker delmålene i Ffu om bærekraftig forvaltning, kunnskap og data og bærekraftig ressursutnyttelse i fiskeri og akvakultur.

Forskningsmiljøer og utdanningsinstitusjoner bistår myndigheter og næringsaktører med kunnskap, data og råd om bærekraftig fiskeri og akvakultur.

Næringsaktørene utnytter fiskeriressursene og driver akvakulturproduksjon på en bærekraftig måte.

Det arbeides videre med støtte til regional yrkesutdanning, der innretningen krever videre forberedelser. Samarbeid og støtte innen fiskerikriminalitet og ulovlig, uregulert og urapportert fiske (UUU) videreføres.

Koblinger mellom den bredere satsingen på hav og Fisk for utvikling-programmet ivaretas i koordineringsmekanismer mellom de norske aktørene.

Statistikk for utvikling

Statistikksam arbeid med Statistisk Sentralbyrå (SSB) har inkludert kapasitetsutvikling, forbedring av forbrukerundersøkelser relatert til fattigdom og matsikkerhet og utvikling av e-læringskurs innen spørreundersøkelsermetodikk. Norad har inngått avtale med OECD/Paris21 for å støtte arbeid med utvikling av kompetanse i nasjonale statistikkbyråer og har hatt dialog med SSB, Verdensbanken, Det internasjonale pengefondet (IMF) og FNs statistikkommisjon om mulig samarbeid innen statistikk/registre for utviklingsprogram.

Energisamarbeidet

Sentrale samarbeidsland for institusjonssamarbeidet med Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) var Myanmar, Angola, Mosambik, Tanzania og Liberia. I tillegg ble det gitt begrenset faglig støtte til Bhutan. Samlet utgjorde institusjonssamarbeidet vel 33 mill. kroner, inklusive ambassadenes tilskudd. Norad har hatt en rådgivende rolle overfor ambassadene innen institusjonssamarbeidet med NVE i Mosambik, Tanzania, Myanmar, Angola og Liberia.

Likestilling for utvikling

Som sekretariat for Likestilling for utvikling-programmet (LIKE) har Norad fulgt opp videreutviklingen av programmet. Dette har blant annet omfattet å følge opp styringsgruppens beslutning om å opprette bilaterale institusjonssamarbeid med Etiopia og Nepal. Barne- og likestillingsdepartementet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og SSB har bistått myndighetene i Etiopia og Nepal med å utvikle utkast til programdokument, som skisserer samarbeidsområdene og målsettingene for mulige program i begge land. Delegasjoner fra hhv. Nepal og Etiopia besøkte Norge høsten 2018 for å styrke relasjonene til samarbeidsinstitusjonene samt Norad og UD. Det har også vært gjennomført reiser til Nepal og Etiopia for å bidra i utviklingen av programdokumentene.

Antikorrupsjon

2018 var preget av forberedelse og igangsetting av nye samarbeid innen antikorrupsjon og kapitalflukt. Det ble blant annet inngått avtale med FN-kontoret mot narkotika og korrupsjon (UNODC) om faglig bistand til utviklingsland, og etablert samarbeid med International Center for Asset Recovery (ICAR) for kunnskapsutvikling og bistand til etterforskning av korrupsjonssaker. Det ble videre inngått avtale med paraplyorganisasjonen UNCAC⁶ Coalition.

Samarbeidet med U4 anti-korrupsjonsressurscenter ved CMI i Bergen ble videreført. Det ble gjort en studie for å vurdere hvordan U4-giverne håndterer risiko ved bistand til multilaterale organisasjoner og globale initiativer og fond. Det er også gitt faglig rådgivning til ambassader og UD i forbindelse med oppfølging av FN-konvensjonen mot korrupsjon.

---

⁶ United Nations Convention against Corruption

5. Multilaterale organisasjoner og globale initiativ

Det har vært betydelige leveranser fra Norad knyttet til multilaterale organisasjoner og globale initiativ. Norads arbeid omtales også under de tematiske prioriteringene.

Norads leveranser knyttet til FN har blant annet omfattet faglige råd til det normative menneskerettsarbeidet, vurderinger av FNs program på landnivå, økonomi- og resultatfaglige råd og faglige vurderinger av styredokumenter og forslag til norske posisjoner. Norad deltar i Norges delegasjon til styremøter ved behov. I tillegg har Norad gitt råd på flere tematiske fagfelt i tilknytning til kjernestøtte til FN-organisasjoner, blant annet UNDP, UNEP, UNFPA, Unicef og UN Women.

Faglige vurderinger og råd rettet mot de multilaterale utviklingsbankene dekket hele bredden av Norads ansvarsområder og omfattet kapitalpåfylling for både Verdensbanken (IBRD) og Afrikabanken og midtveisgjennomganger for fondene for de fattigste landene i Verdensbanken (IDA) og Afrikabanken (ADF). I IDA har Norge et særlig ansvar for styresett som tema, inklusive skatt og bekjempelse av illegal kapitalflyt. Norad har bidratt til kvalitetssikring av policydokumenter, strategier og program i regi av multilaterale banker og institusjoner, som Green Climate Funds retningslinjer for urfolk og for sosiale og miljømessige forhold, og Verdensbankens nye veiledere for sosiale og miljømessige sikringsmekanismer.

Etterspørselen etter bred forvaltningsfaglig rådgivning knyttet til fond og finansieringsmekanismer blir stadig større. Norad har blant annet bistått i rådgivning til We-Fi⁷, International Finance Facility for Education (IFFEd), Climate Investment Funds (CIF) og Central African Forest Initiative (CAFI). Ulike fond passer ikke alltid umiddelbart innenfor rammene for bistandsforvaltning og problemstillingene er ofte komplekse og krever tverrfaglig kompetanse. Norad har fortsatt å videreutvikle fondskompetansen og har arbeidet med å definere 'god praksis' i arbeidet med slike finansieringsmekanismer. Norad vil ytterligere styrke sin kompetanse på dette feltet i 2019.

Multilateral Organisation Performance Assessment Network (MOPAN) gjennomførte i 2017 og 2018 uavhengige gjennomganger av hele 14 multilaterale organisasjoner, deres styringssystemer, prosedyrer og resultater. Denne rekorden i antall gjennomganger er resultatet av styrket metode, profesjonalisering og økt kapasitet. Norad har hatt rollen som koordinator på vegne av MOPANs medlemmer for gjennomgangene av UNESCO og GPE, og har fått tilsvarende rolle i gjennomgangen av CGIAR som starter i 2019. Norad representerer Norge i MOPANs tekniske arbeidsgruppe, som videreutvikler metoden for å gjøre MOPANs rapporter stadig mer solide og nyttige. Norad har gjennom formannskapsåret også bistått UD i formannskapsarbeidet.

Norad har fulgt opp PEFA⁸-programmet, representert Norge i styret, og har fulgt opp i det internasjonale riksrevisjonsarbeidet, også som styremedlem i et globale samarbeidet mellom INTOSAI og givere (INTOSAI-Donor Cooperation).

---

⁷ Women Entrepreneurs Finance Initiative

⁸ Public Expenditure and Financial Accountability

6. Arbeidet for styrking av sivilt samfunn

Sivilt samfunn i hele verden opplever et redusert handlingsrom for sitt arbeid. Norad bidrar faglig ved å inkludere dette temaet i dialog med organisasjonene. Redusert handlingsrom for sivilt samfunn var også hovedtema under Noradkonferansen i desember. Som del av dette arbeidet inngikk Norad en avtale med CIVICUS, en organisasjon som overvåker utviklingen på området.

I begynnelsen av 2018 publiserte Norads evalueringsavdeling en evaluering av norsk støtte til styrking av sivilt samfunn i utviklingsland gjennom norske sivilsamfunnsorganisasjoner. Evalueringen roste de norske organisasjonenes arbeid, men påpekte at norske organisasjoner må være bevisst på hva de tilfører et samarbeid. Rapporten anbefaler også støttemekanismer som fostrer lokale organisasjoners eierskap.

Med bakgrunn i blant annet denne evalueringen og bærekraftsmålene, lanserte Norad i juni '[Prinsipper for støtte til sivilt samfunn](#)'. Prinsippene ble utarbeidet basert på en dialog med sivilsamfunnet og uttrykker Norads forventninger til sine sivilsamfunns partnere.

Norad forvalter sivilsamfunnsstøtte over en rekke budsjettposter. Hoveddelen av midlene fordeles gjennom konkurransebaserte utlysinger. Norad har i 2018 arbeidet med å synkronisere søknadsrundene, med mål om effektivisering og reduksjon av antall utlysinger. Norad ønsker å sikre likebehandling av organisasjoner. I all hovedsak blir søknadene vurdert i tråd med Norads kvalitetssystem for søknadsbehandling og tildeling av tilskudd (RAM). Norad har i 2018 forenklet dette verktøyet og interne rutiner, til bruk i søknadsrunden for 2019.

Målet om avtalereduksjon og resultatfokus ble lagt til grunn i søknadsvurdering, og prosjekter og programmer av en viss størrelse ble prioritert.

Over halvparten av midlene over Kap 160 *Sivilt samfunn og demokratiutvikling*, post 70 *Sivilt samfunn* gikk til Afrika. De største tematiske områdene var godt styresett, utdanning, helse og sosiale tjenester.

Norad førte dialog med de politiske partiene om framtidig form på demokratistøtten. Endringer introduseres i 2019.

Norad bidrar inn i prosjektgruppe for ny innretning av humanitær støtte/strategiske partnerskap. Norad har også fortsatt sitt arbeid med å etablere hovedkontaktpunkt for flere av de større organisasjonene. Det er jevnlig møter mellom UD og Norad om disse organisasjonene, inkludert felles deltakelse i årsmøter.

7. Klima- og skoginitiativet

Norad har gjennom forvaltning og faglig rådgivning bidratt til måloppnåelse for Klima- og skoginitiativet. Norad skal særlig rapportere om hvordan Klima- og skoginitiativet (KoS) bidrar til bærekraftig utvikling i landene hvor Norad er involvert.

Klima- og skoginitiativet arbeider i mange av sine program på policynivå, med nasjonale systemer og med etablering av finansieringsordninger som senere forvaltes av egne styringsorganer. For eksempel har UN REDD, som fylte 10 år i 2018, bidratt til at mer enn 30 skogland har utviklet strategier og handlingsplaner for å redusere avskoging og mer enn 20 land har utviklet nasjonale skogovervåkingssystemer som kan følges via internett, se egen boks.

Den viktigste innsatsen for å sikre bærekraftig utvikling og fattigdomsreduksjon ligger i design av mekanismene og innhold i den politikken som skal føres. I Kongobassenget bygger samarbeidet på at Den demokratiske republikken Kongo og Gabon har signert politisk bindende intensjonserklæringer med avtalte milepæler som landene rapporterer på årlig. Framdrift og oppnåelse av milepæler er en forutsetning for påfylling av midler. Tiltak gjennomføres i samarbeid mellom myndighetene, FN, Verdensbanken og andre giverlands utviklingsorganer. Det skal foretas en verifisering av oppnåelse av milepæler i den politiske intensjonserklæringen med DR Kongo og en midtveisgjennomgang av innsatsen i Kongobassenget. Vi ser fram til å rapportere mer om vedtatt politikk, godkjenning av systemer for sosiale og miljømessige sikringsmekanismer og prosesser som skal bidra til formalisering av landrettigheter når disse prosessene er gjennomført.

Godt styresett er en forutsetning for vilje til å investere i utviklingstiltak, samtidig som flere av de viktigste skoglandene har betydelige styresettutfordringer. Dette stiller særlige krav til oppfølging av hvordan midlene blir brukt. I tillegg kan sivilt samfunn spille en rolle i å avdekke situasjoner der manglende lovhåndheving går utover måloppnåelsen. Global Witness kunne for eksempel i 2017 avdekke flere brudd på DR Kongos hogstmoratorium som ble innført i 2002. Avsløringene førte blant annet til at CAFI i 2018 har frosset deler av midlene som går til DR Kongo, i påvente av at myndighetene iverksetter tiltak.

Investeringer gjort av den enkelte innbygger, lokalsamfunn eller av kommersielle selskap kan bidra til nye økonomiske muligheter som i sin tur kan bidra til å redusere presset på naturressursene. Dette vil måtte virke sammen med en rekke andre tiltak, blant annet med politikk som for eksempel begrenser lovligheten av avskoging. Norad investerer i arbeid som bidrar mer direkte til lokal

utvikling, blant annet gjennom sivilt samfunn. Et eksempel på dette er Stiftelsen for skog- og landrettigheter, Tenure Facility, som finansierer et prosjekt implementert av den peruanske rettshjelpsorganisasjonen SPDA og de regionale urfolksorganisasjonene FENAMAD og ORPIO. Per slutten av 2018 har de sikret landtitulering av urfolksterritorier pålydende 565 682 ha. i delstatene Madre de Dios og Loreto. I tillegg har urfolks rettigheter til ytterligere 4 390 572 ha. blitt styrket uten at tituleringsprosessene er helt i mål. Sistnevnte inkluderer 2 400 000 ha. der urfolk lever i frivillig isolasjon eller nylig har kommet i kontakt med omverdenen.

Tiltak for å sikre rettferdig fordeling av gevinstene fra skogbevaringstiltak ('benefit sharing') er inkludert i de fleste programmene. Eksempler på dette er klargjøring av rettigheter til land, felles skogforvaltningsregimer ('community forestry') og tiltak som bedrer styresett og reduserer korrupsjon. Som beskrevet mer utfyllende i vedlegg 2 har noen av midlene til Peru blant annet gått til å formalisere urfolks landrettigheter, arealplanlegging og til å øke omfanget av et program som betaler urfolk for skogbevaring.

I mange av programmene legges det også opp til en aktiv samordning av REDD+ tiltak og bærekraftsmålene (SDG) og landenes nasjonalt bestemte bidrag til Parisavtalen om klima (National Determined Contributions (NDC)). Norad finansierer for eksempel via britiske DfID et prosjekt der sekretariatet til Koalisjonen av regnskogland (CfRN) gir faglig bistand til 21 tropiske skogland for å inkludere utslippsreduksjon i skog i deres innrapportering av klimagassutslipp til FNs klimasekretariat (UNFCCC).

Hele porteføljen bidrar til å nå bærekraftsmålene, med spesiell vekt på bærekraftsmål 1 'Handle umiddelbart for å bekjempe klimaendringene og konsekvensene av dem', og 15 'Beskytte, gjenopprette og fremme bærekraftig bruk av økosystemer, sikre bærekraftig skogforvaltning, bekjempe ørkenspredning, stanse og reversere landforringelse samt stanse tap av artsmangfold'. Delmål 15.2) 'Innen 2020 fremme gjennomføring av en bærekraftig forvaltning av all slags skog, stanse avskoging, gjenopprette forringede skoger og i betydelig grad øke skoggjenreising og nyplanting på globalt nivå', sammenfaller med skogprosjektets mål.

Gitt det store biologiske mangfoldet i regnskogen og mengden truede arter som lever her, er også delmål 15.5 direkte relevant for denne innsatsen. 'Iverksette umiddelbare og omfattende tiltak for å redusere ødeleggelsen av habitater, stanse tap av biologisk mangfold og innen 2020 verne truede arter og forhindre at de dør ut'.

Med et særskilt fokus på utsatte grupper, følger porteføljen også målsettingen om at ingen skal utelates. Dette handler gjerne om å inkludere grupper som ofte blir utelatt i beslutninger som angår dem, som urfolk som tradisjonelt har blitt marginalisert av storsamfunnet og ikke fått delta i beslutninger som angår dem. Mange prosjekter har også særskilte tiltak for å inkludere kvinner. I Brasil har Regnskogfondet fasilitert erfaringsutveksling mellom 100 urfolkskvinner. Disse har ført til diskusjoner om tilpassing til klimaendringer på nasjonalt nivå. Regnskogfondet har også støttet og tilrettelagt for at kvinnelige urfolksrepresentanter har deltatt på flere internasjonale møteplasser, der de har representert urfolk fra Brasil.

En gjennomgang av måloppnåelsen i hele Norads portefølje under Klima- og skoginitiativet framkommer i vedlegg 2.

8. Statistikk

Norad sammenstilte og kvalitetssikret offisiell norsk bistandsstatistikk for 2017. Statistikken ble lansert og publisert i april. Bistandsstatistikken ble rapportert til OECDs Utviklingskomité. Foreløpige aggregerte tall og Forward Spending Survey ble levert i mars, og den fullstendige og detaljerte oversikten over norsk Official Development Assistance (ODA) ble levert innen fristen i juli. På OECD DACs 'Ranking of DAC Members' DAC and CRS Reporting in 2017 on flows in 2016' ligger Norge rangert som nummer fem, og den overordnede vurderingen er at vi leverer komplette og nøyaktige data for norsk ODA.

Norad har bistått KLD i arbeid og metodeutvikling knyttet til rapporteringen opp mot FNs klimakonvensjon, og gitt råd til UD og KLD som gjelder statistikk på klimafinansiering. Norad har også bidratt i rapportering til FNs konvensjon for biomangfold.

Arbeidet i Working Party on Development Finance Statistics (WP-STAT) har blant annet omfattet tre WP-STAT-møter gjennom året. Vi har samarbeidet med UD om arbeidet i både WP-STAT og DAC. Blant annet har det nye målet for Total Official Support for Sustainable Development (TOSSD) og arbeidet i TOSSD Task Force fått økt oppmerksomhet fra norsk side. Norad har deltatt som observatør i to av møtene til Task Force. Arbeidet med modernisering av statistikkføringen for privatsektorinstrumenter har, som tidligere, krevd aktiv deltakelse i WP-STAT og DAC.

En rekke nye koder og variabler ble vedtatt innført av WP-STAT i 2018, herunder en ny policymarkør for *Inclusion and empowerment of people with disabilities*. Arbeid med å klargjøre innføring av de nye variablene i den norske bistandsstatistikken ble påbegynt høsten 2018.

Norad har fortsatt arbeidet med å sørge for åpenhet om norsk bistand, og gjort forbedringer i rapporteringen i International Aid Transparency Initiative (IATI)-format.

Norad opplever fortsatt stor etterspørsel etter rådgivning i ODA-spørsmål, og etter statistikk over norsk og internasjonal bistand. En rekke oversikter over og analyse av norsk og internasjonal bistand ble produsert til ekstern bruk og som informasjon til publikum og til intern bruk i UD og Norad som grunnlag for rådgivning og beslutninger. Et større arbeid med å undersøke bruken av policymarkøren for kvinners rettigheter og likestilling fortsetter i 2019.

9. Evaluering

Evalueringsavdelingen i Norad har et særskilt ansvar for å dokumentere i hvilken grad norsk bistand er effektiv, relevant og oppnår resultater som forutsatt. Dette er gitt gjennom en egen instruks som gir Evalueringsavdelingen ansvar for å initiere og gjennomføre uavhengige evalueringer av utviklingssamarbeidet. Avdelingen rapporterer direkte til utenriksråden i UD og departementsråden i KLD, og sender sine anbefalinger til ansvarlig departement ved offentliggjøring av rapportene. Ansvar for oppfølging ligger hos det respektive departement. Alt av oppfølgingsplaner og -rapporter fra departementet blir publisert på rapportenes publikasjonsside på norad.no.

Evalueringsavdelingen har i tråd med evalueringsprogrammet som ble publisert i februar 2018, ferdigstilt 13 evalueringer og studier i løpet av året.

En viktig oppgave er å fremme læring, debatt og bruk av kunnskap fra evalueringene som gjennomføres. Evalueringsavdelingen har i løpet av 2018 arrangert en rekke åpne seminarer der funn fra evalueringene ble presentert og diskutert. Våren 2018 startet avdelingen også et eget nyhetsbrev – EvalNews. Nyhetsbrevet informerer om avdelingens arbeid og publikasjoner, har egen spalte der vi inviterer til innspill/synspunkt fra eksterne evaluatorene og gir informasjon om kommende arrangementer og evalueringsoppdrag. Nyhetsbrevet er på engelsk slik at det kan nå et bredere publikum enn det norske. Ni nyhetsbrev ble publisert, hvorav rundt 45 pst. ble åpnet i Norge, 30 pst. internasjonalt med hovedvekt på Europa, mens 25 pst. av åpningene er ukjente.

Flere av evalueringene som ble gjennomført i 2018 satt i gang diskusjoner i eksterne og internasjonale fagmiljøer og i media så vel som internt i UD og Norad. For eksempel fikk evalueringene av norsk støtte til styrking av sivil samfunn i utviklingsland, av Norges engasjement i fredsprosessen mellom colombianske myndigheter og Colombias væpnede revolusjonære styrker (FARC) og av menneskerettigheter og næringsliv i norsk utviklingsbistand, stor oppmerksomhet og dannet utgangspunkt for flere oppslag i media.

Evalueringen av norsk støtte til styrking av sivil samfunn i utviklingsland og evalueringen av menneskerettigheter og næringsliv i norsk utviklingsbistand går også igjen blant de mest nedlastete rapportene i 2018. I tillegg ligger også evalueringen av mål- og resultatorientering i den norske bistandsadministrasjonen på topp tre. Kategorien Evalueringsrapporter i publikasjonsbasen på norad.no har hatt rundt 9 000 besøk av ca. 7 000 unike brukere i løpet av 2018.

For å fremme læring og bruk av evalueringer har avdelingen fortsatt arbeidet med 'Country Evaluation Briefs', som har som mål å gjøre allerede eksisterende kunnskap om norske og internasjonale givernes bistandsinnsats i partnerland mer tilgjengelig. I 2018 ble det lansert rapporter for Etiopia, Haiti, Mali og Tanzania.

Avdelingens årsrapport er et virkemiddel til å fremme læring og bruk i bistandsforvaltningen. I årsrapporten for 2017/2018 oppsummerte vi noen budskap og anbefalinger som har gått igjen i flere av evalueringsrapportene:

- at norsk bistandsinnsats må bli bedre koordinert med det som gjøres av andre utviklingspartnere for å tilpasses de lokale forholdene og konsentreres om det vi har best forutsetninger til å få til.
- at kortsiktig humanitær innsats i større grad må ses i sammenheng med langsiktig utviklingsbistand siden de fleste humanitære kriser blir langvarige.
- at det stadig er behov for å forbedre bistandsadministrasjonens evne til å systematisere og dele kunnskap om hva som fungerer og hva som ikke er optimalt.

Årsrapporten trakk også fram forutsetninger som må ligge til grunn for at beslutningstakere skal kunne benytte evalueringfunn til læring og forbedring. Disse forutsetningene ble drøftet i et godt besøkt seminar i juni. Evalueringsavdelingen har gitt innspill til hvordan evalueringsevne og bistandsforvaltningen kan styrkes.

For å kunne dra nytte av erfaringer i det internasjonale evalueringsmiljøet har Evalueringsavdelingen også i 2018 hatt samarbeid med evalueringsavdelingene i det Globale Miljøfondet (GEF), FNs utviklingsfond (UNDP) og Afrikabanken. Evalueringsdirektøren har siden 2017 vært leder av OECDs

evalueringsnettverk, noe som har økt synligheten av og etterspørselen etter avdelingens arbeid og kompetanse internasjonalt. Blant annet har evalueringsdirektøren ledet et omfattende arbeid med å revidere OECD DACs kriterier for god evaluering, samt deltatt i en fagfelleevaluering av evalueringsfunksjonene i Unicef og Afrikabanken. Avdelingen ble i 2018 representert i Global Evaluation Advisory Committee som gir råd og veiledning til FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (UN Women).

10. Kommunikasjon

Norad benytter ulike kanaler for å fremme interesse og debatt om utviklingsspørsmål, og for å nå ut med informasjon som bidrar til økt kunnskap om bistandens resultater og Norges rolle i utviklingssamarbeidet. Informasjon om resultater av bistanden, både positive og negative, er en hovedprioritering i Norads kommunikasjon.

Tiltak for å fremme interesse og engasjement

Norad har en flerårig kampanjesatsing knyttet til bærekraftsmålene. Målet er at bærekraftsmålene skal løftes ut fra lukkede toppmøter og ut til befolkningen. Kampanjen har gitt gode resultater i 2018. Da kampanjen startet i 2016, viste nullpunktundersøkelsen at 35 pst. av nordmenn kjente til bærekraftsmålene. En ny undersøkelse gjort av Norstat høsten 2018 viste at 52 pst. kjente til bærekraftsmålene. Vi kan anta at kampanjen er en av årsakene til den positive endringen. Viktige virkemidler har vært filmer og nattevandringer i hhv. Ålesund og Oslo. I tillegg var Norad medarrangør i nattevandringer til Gaustatoppen og Bergen og lånte ut materiell til en nattevandring i Asker. Flere kommuner har også meldt inn interesse for å være vertskap for tilsvarende arrangement.

Kunnskap om bistand og resultater

SSB la fram en undersøkelse om holdninger til og kunnskap om bistand som viser at støtten er høy i det norske folk. Dette er en bekreftelse på tidligere undersøkelser. Samtidig er kjennskap til norsk bistand og norske samarbeidsland lav. To av tre som svarte på undersøkelsen kunne ikke nevne noen land Norge gir bistand til. Norad fikk gjennomført Gapminder-undersøkelsen som viser at det norske folk i stor grad tror utviklingen globalt er mye dårligere enn den er i virkeligheten. Undersøkelsen fikk gode oppslag i flere riksdekkende medier og førte til en viss debatt.

For å bidra til økt åpenhet og forbedre kommunikasjonen om norsk bistand, fortsatte arbeidet med å planlegge for en kartløsning som skal samle informasjon om planer, statistikk, evalueringer og resultater av norske bistandsprosjekter på ett sted. Dette skal gi brukeren både oversikt over helheten, gjøre ulike uttrekk og valg, og muligheten til å se på detaljene i bistandsprosjektene. Prosjektet er støttet over Difis medfinansieringsordning for offentlige digitaliseringsprosjekter.

Resultatinformasjon

Norad ga ikke ut separat resultatrapport i 2018, men samlet resultateksempler og analyser i rapporter om Kunnskapsbanken og Fisk for utvikling.

Norad publiserte 34 blogginnlegg skrevet av Norads medarbeidere. Innleggene tar for seg ulike sider av bistand og resultater, inkludert også satsingen på bevaring av skog.

En planlagt satsing på resultatinformasjon om klima- og skogsatsingen ble flyttet til slutten av året. Produksjonen av filmer om skogsatsingen ble startet opp med gjennomføring av en filmreise til Gabon.

Nettsidene

En planlagt anbudsprosess for drift og oppgradering av nettsidene ble utsatt i påvente av avklaring i reformprosessen. Bruken av nettsiden er nokså like fra år til år, med noen utslag i 2018 sammenlignet med 2017:

	2016	2017	2018
norad.no generelt			
Totalt besøk, gjennomsnittlig i måneden	44 000	41 333	44 192
Unike brukere, månedlig gjennomsnitt	27 750	27 666	29 927
Resultatportalen			
Totalt besøk i året	16 500	17 100	7 350
Unike brukere i året	13 900	15 000	4 738
Statistikkportalen			
Totalt besøk i året	25 000	16 000	19 000
Unike brukere i året	17 000	13 000	14 700
Publikasjonsbasen			
Totalt besøk i året	22 000	21 000	19 000
Unike brukere i året	16 000	17 000	15 000
Landsider			
Totalt besøk i året	55 000	40 000	34 000
Unike brukere i året	41 000	31 000	30 000
Noradbloggen			
Totalt besøk i året *, **	13 800		8 500
Unike brukere i året	9 800		7 200

* Pga. relansering av blogg foreligger ikke fullstendige tall for 2017

** Inneholder kun tall fra 15. februar

Direkte besøkende til nettsiden (oppga nettsiden): 22 pst. mot 20 pst. i 2017

Økning i andel som besøker nettsiden via mobil app.

Nedgang i besøk og brukere av resultatportalen, som følge av at Norad ikke ga ut resultatrapport og ikke la ut nye resultateksempler.

Til tross for Tilskuddsportalen hadde undersiden norad.no/tilskudd tilsvarende besøk som i 2017.

Siden om bærekraftsmålene, inkl. omtale av nattevandringene var best besøkt.

norad.no var landingsside for Oslo Tropical Forest Forum som hadde 13 500

Konferanser og seminarer

I vedlegg 5 gir Norad en oversikt over arrangementer som Norad gjennomførte i 2018 eller hvor Norad var en av flere arrangører. Oversikten synliggjør bredden i denne delen av kommunikasjonsarbeidet. Arrangementene var åpne, og offentliggjort på norad.no.

Tema for Noradkonferansen 12. desember var 'Sivilt samfunn: Trusler og veivalg'. Det overordnede temaet var utfordringene knyttet til truslene mot sivilsamfunnsaktører, med økt grad av trusler, trakassering, vold og arrestasjoner i en rekke land. Det ble gitt en presentasjon av en ny rapport om den globale situasjonen og eksempler fra ulike organisasjoner. Ved siden av hovedtemaet som var trangere rom for sivilsamfunnsaktører var det en sesjon om kommunikasjon om bistand og virkemiddelbruk. Over 500 var tilstede på konferansen, som både er en faglig arena, og en sentral møteplass for nasjonale bistandsaktører. Tilbakemeldingene fra konferansen var gode, med positive tilbakemeldinger på innledere og hele 94 pst. som oppga at de hadde lært noe nytt.

Det ble arrangert fem Norad Policy Forum i 2018. Arrangementene la til rette for foredrag og diskusjoner om overordnede og dagsaktuelle bistands- og utviklingspolitiske spørsmål. Også i 2018 var arrangementene jevnt over godt besøkt.

Det ble også arrangert landmøter for Nepal, Uganda, Palestina, Brasil og Mali. De best besøkte møtene hadde over 60 deltakere. Landmøtene har blitt en nyttig møteplass for å forstå situasjonen i de forskjellige samarbeidslandene. I møtene deltok Norges ambassadører til de respektive landene og utvalgte organisasjoner fra Norge, samarbeidslandene, academia og privat næringsliv. Det ble diskutert hvordan vi kan få enda bedre resultater av en samlet norsk innsats.

Norad i media

Norads oppdrag er å formidle kunnskap om bistand og bistandens resultater. Samtidig er vi også opptatt av å følge med på hvilken oppmerksomhet Norads arbeid får i mediene og hvilke temaer som får mest omtale.

Norad ble nevnt eller omtalt i totalt 1 290 redaksjonelle medieoppslag, mot 1 148 i 2017.

Nattevandring for bærekraftsmålene og evalueringsrapportene fikk mest oppmerksomhet. I 82 pst. av den redaksjonelle omtalen var Norad sentral eller medvirkende i oppslagene, i 15 pst. av oppslagene var vi talspersoner. Norad hadde 34 egne innlegg i 2018 (kronikker, debattinnlegg o.l.) på trykk i dagspresse.

Rapporter/publikasjoner

Oversikt over rapporter utarbeidet av, eller finansiert av Norad i 2018 framgår av vedlegg 3. I tillegg ble 24 gjennomganger fra organisasjonene publisert på Norads nettsted. Norads bibliotek hadde 503 utlån og det ble kjøpt inn 104 artikler fra andre bibliotek.

Bistandsaktuelt

Bistandsaktuelt fylte 20 år i 2018 og markerte det blant annet med en egen temautgave om framskritt i utviklingsland.

Bistandsaktuelt arbeider kontinuerlig med innovasjon, både innenfor innhold og innholdsspredning (markedsføring). Høsten 2017 etablerte Bistandsaktuelt kommentarspalten UTSYN. Gjennom 2018 har det blitt publisert to kommentarartikler ukentlig. En egen gruppe 'Afrika-interesserte' på

Facebook ble etablert i 2018. Gruppen er et forum for nyheter og debatt og hadde ved utgangen av 2018 637 medlemmer. Det er nedlagt mye innsats i markedsføring av et Nyhetsbrev, der antallet abonnenter er mer enn doblet på to år.

Bistandsaktuelt.no har hatt kraftig leservekst gjennom flere år, og passerte i 2018 for første gang over 1 million sidevisninger for året. Nettstedet har en relativt ung lesergruppe: om lag 27 pst. er under 34 år, 48 pst. under 44 år, 69 pst. er under 54 år (Kilde: Google Analytics).⁹

Bistandsaktuelt i tall	2016	2017	2018
Opplag papirutgave	19 700	19 500	19 400
Antall papirutgaver	7	7	7
Krediteringer i andre medier	199	183	283
Artikler via ABC Nyheter			41
Facebook - følgere/venner	16 159	19 738	22 277
Twitter - følgere	4 737	5 168	5 457
Instagram - følgere	1 034	1 127	1 196
Nyhetsbrev på e-post	1 716	2 856	4 036
Sidevisninger	580 000	796 000	1 086 000
Sidevisninger, unike	509 000	710 000	982 000
Brukere	254 000	365 000	466 000
Sidevisninger via ABC Nyheter*			300 000

* kun nyhet

⁹ Omtale av Bistandsaktuelt er lagt til 3. april 2019.

Del IV: Styring og kontroll i virksomheten

Styring og kontroll

Styring og kontroll i Norad gjennomføres i samsvar med regelverket for økonomistyring i staten og Utenriksdepartementets hovedinstruks for økonomistyring i Norad.

Virksomhetsplanen som er forankret i Norads strategi, skal være et supplement til tildelingsbrevene fra UD og KLD og brukes hovedsakelig i den interne styringsdialogen mellom direktør og avdelingsledere.

Bemanning og ressursstyring

Det ble et gitt en økning fra KLD med ytterligere to årsverk i løpet av 2018 i forbindelse med beslutning om å styrke sivilsamfunnsinnsatsen samt for å møte ambassaden i Addis Abebas behov for støtte til vurdering og oppfølging av søknader og tilskuddsavtaler.

Med bakgrunn i Regjeringens ambisjoner om å effektivisere offentlig forvaltning, den administrative gjennomgangen av Norad utført av KPMG på oppdrag fra UD i 2017, samt planlagt reform av bistandsforvaltningen, instruerte UD Norad om å være tilbakeholdne med nyansettelser i 2018. Sammen med usikkerhet om Norads uklart definerte rolle etter reformen, påvirket dette vår evne til å beholde og rekruttere viktige medarbeidere.

I løpet av 2018 avsluttet 18 medarbeidere sitt arbeidsforhold med Norad. I tillegg gikk fire av med alderspensjon, tolv var i foreldrepermisjon og 22 fikk ulønnet permisjon, herunder for tjenestegjøring i UD eller ved ambassade.

Gitt departementets føring mht. eksterne rekrutteringer, ble det i større grad enn tidligere nødvendig å foreta løpende omprioriteringer og andre nødvendige tiltak for å sikre virksomhetskritisk kapasitet, samt foreta omdisponering av ressurser internt. Medarbeidere som gjeninntreder etter permisjon ble innplassert der ressursituasjonen var mest prekær.

Parallelt med denne ressursituasjonen, økte tildelte tilskuddsmidler fra UD med 1 mrd. kroner fra 2017. KPMG viste i sin rapport at Norads relative driftskostnader (drift som andel av tilskudd) hadde sunket med nærmere 40 pst. i 2017, i forbindelse med overføring av nye oppgaver og tilskuddsmidler fra UD. Tabellen nedenfor viser at de relative driftskostnadene er ytterligere redusert fra 2017 til 2018.

Tildeling fra Utenriksdepartementet (1 000 kr)	2016	2017	2018
Drift (141.01)	250 045	280 267	290 562
Tilskudd (samlet tildeling)	3 360 904	7 950 189	8 990 851
Drift, andel av tildeling tilskudd (%)	7,4	3,5	3,2

Denne utviklingen omtales også i utkast til rapport fra OECD DAC peer review-teamet 'Since 2013, Norad had been charged with managing a growing portfolio of thematic issues and grant-management processes, yet there have been subsequent limitations on their ability to recruit additional specialists to do the work'.

Tabellene på s. 5 og nedenfor viser et øyeblikksbilde per hhv. 31. desember 2017 og 31. desember 2018, og viser at Norad 31. desember 2018 lønnet flere årsverk enn ved inngangen til året. Dette reflekterer ikke ressursituasjonen fullt ut, og skjevheten skyldes dels at flere tiltrådte tidlig i 2018 etter utlysinger i 2017 i forbindelse med overføring av omfattende oppgaver og tilskuddsmidler fra UD i 2017, og dels at flere medarbeidere var i oppsigelsestid med kontraktsutløp i januar 2019. I løpet av året fikk Norad anledning til å lyse ut stillinger innen fagområdene skatt og revisjon. Usikkerheten reformprosessen har skapt og det faktum at den har trukket ut i tid har gjort det nødvendig å benytte kortere engasjement for å sikre forsvarlig ivaretagelse av virksomhetskritiske oppgaver.

Bemanning	2016	2017	2018
Antall årsverk per 31.12*	242	248,5	253,5
Antall ut i ulønnet permisjon	21	9	22
Gjennomsnittsalder ansatte	46,7	46,2	47,07
Gjennomsnitt alder ved AFP- og alderspensjon	67	66,6	67,75
Prosentandel kvinner	64	63	63

* Årsverk inkluderer UD og KLD. KLD styrket sin tildeling med 2 årsverk (fra 15 til 17) som tiltrådte stillingene i 2018.

Likestillingsredegjørelse

Norad har alltid hatt et flertall kvinnelige ansatte. Tabellen under viser at andelen kvinner er større enn andelen menn i alle stillingskategorier. Kjønnfordelingen reflekteres også i søkergrunnlaget til stillingene som lyses ut.

pr. 31.12.2018		Ansatte		Prosent K/M	
				M	K
Totalt i Norad (inkl. direktør)**	2017	267	37	63	
Totalt i Norad (inkl. direktør)**	2018	259	37	63	
Avdelingsledelse*	2017	11	45	55	
Avdelingsledelse*	2018	10	30	70	
Fagdirektører	2017	13	38	62	
Fagdirektører	2018	12	33	67	
Mellomledelse	2017	21	33	67	
Mellomledelse	2018	23	43	57	
Seniorrådgivere	2017	162	39	61	
Seniorrådgivere	2018	170	38	62	
Rådgivere	2017	51	29	71	
Rådgivere	2018	33	24	76	
Konsulent, første- og seniorkonsulent	2017	9	44	56	
Konsulent, første- og seniorkonsulent	2018	11	55	45	

* Direktør ikke inkludert, assisterende direktør inkludert

** Inkludert KLD-finansierte stillinger

Til sammen 67 personer, eller 14 pst. av søkere på utlyste stillinger registrerte at de hadde innvandrerbakgrunn. Minst én kvalifisert søker med innvandrerbakgrunn kalles alltid inn til intervju. Det var ingen søkere som oppga at de hadde funksjonsnedsettelse i forbindelse med våre rekrutteringsprosesser i 2018.

Norads deltok i februar på nasjonal likestillingskonferanse under tema #metoo – hva nå?. Det har også vært særskilt fokus på forebygging av seksuell trakassering i vårt generelle HMS-arbeid med etterfølgende e-læring om varsling og seksuell trakassering for alle i virksomheten.

Organisasjonsutvikling og kompetanse

Det ble i den interne kartleggingen i 2017 identifisert 30 tiltak for å styrke endringskompetansen i organisasjonen, gjennom å effektivisere og forbedre samhandling, organisering og ledelse. De fleste tiltakene ble gjennomført i løpet av 2018, mens noen ble nedprioritert som følge av den varslede reformen. Det ble blant annet gjort organisatoriske endringer ved at Kunnskapsbanken ble opprettet, flere tverrfaglige prosjekter ble startet, alle ansatte ble tilbudt kurs i prosjektledelse og medarbeiderne midlertidig omdisponert mellom avdelinger.

Lederutviklingsprogrammet gjennom AFF for alle ledere i Norad, med hovedtema Endringsledelse, ble justert som følge justert. Det ble også gjennomført kurs for alle ansatte i aktuelt regelverk ved omstilling i staten ved advokat Annette Selmer.

Norad startet opp igjen tilbud om eget kurs for nye ledere i regi av AFF. Formålet var å bygge opp grunnleggende, generell ledelseskompetanse. Elleve ledere deltok på det første kurset. Alle nyansatte gjennomfører obligatorisk opplæringsprogram som omfatter interne kurs og kurs ved Utenriktjenestens kompetansesenter (UKS).

Helse-, miljø og sikkerhet, inkludert sykefraværsoppfølging

Arbeidsmiljøundersøkelsen i 2017 ble fulgt opp med seksjonsvise handlingsplaner i 2018. Hovedfunn i undersøkelsen har vært med i planleggingen av ovennevnte lederutvikling og i annet oppfølgingsarbeid.

I 2018 ble det gjort en risikovurdering i samarbeid med vernetjenesten og bedriftshelsetjenesten. Bedriftshelsetjenesten gjennomførte kurs for vernetjenesten om omstilling og endring.

Det egenmeldte sykefraværet var på totalt 1,1 pst. og det legemeldte på 2,5 pst. Det har vært en positiv nedgang i samlet sykefravær for Norad, fra 4,3 prosent i 2017 til 3,6 prosent i 2018.

Prosentvis fordeling kvinner og menn									
År	Deltid		Midlertidig ansatte		Foreldre- permisjon		Legemeldt fravær		Samlet fravær, lege- og egenmeldt M og K
	M	K	M	K	M	K	M	K	
2017	45	55	34	66	16,7	83,3	2,7	3,6	4,3
2018	58,3	41,7	26,9	73,1	20	80	1,8	3,0	3,6

Norads bedriftshelsetjeneste har gitt ledere opplæring i forebygging og oppfølging av sykefravær, samt hvordan arbeide med å fremme nærvær.

Norad legger til rette for at alle skal ha like muligheter til ansettelse, avansement og lønnsutvikling. Gjennom samarbeid med NAV har vi tilbudt kandidater arbeidstrening og ansettelse via lønnstilskudd. Alle Norads arbeidsrom har universell utforming. Som IA-virksomhet tilstreber vi å sikre at medarbeidere med tilretteleggingsbehov på bakgrunn av fysisk eller psykisk funksjonsnedsettelse får godt tilrettelagt arbeidshverdag.

Sikkerhet og beredskap, inkl. informasjonssikkerhet og personvern

Norad gjennomførte, i samarbeid med BDO, en risikoanalyse høsten 2018. Hensikten var å identifisere operasjonell risiko i Norad, øke ansattes bevissthet knyttet til informasjonssikkerhet, fysisk sikkerhet og personellsikkerhet, samt å etablere et risikobilde. Risikobildet legges til grunn for prioritering av det videre sikkerhets- og beredskapsarbeidet. Det arbeides videre med rapporten og eventuelle tiltak i 2019.

I oktober gjennomførte Norad kurs i nettfiske ('phishing') og epost-svindel for alle. Kurset besto av tre e-læringsmoduler, med tilhørende fabrikkerte nettfiskeangrep.

Mot slutten av året planla Norad intern beredskapsøvelse for å teste varsling, etablering av kriseorganisasjon og håndtering av scenario hentet fra risikoanalysen. Øvelsen ble gjennomført i januar 2019.

Norad utarbeidet ny sikkerhetspolicy i 2018. Denne er det overordnede, styrende dokumentet for sikkerhetsarbeidet i Norad.

I forbindelse med innføringen av EUs personvernforordning General Data Protection Regulation (GDPR) og ny personopplysningslov har Norad opprettet personvernombud og dokumenter og rutiner i tråd med de nye reglene. Norad reviderte eksisterende databehandleravtaler og innhentet nye der dette var nødvendig. Det ble foretatt juridisk kvalitetssikring av databehandleravtalene for å sikre ivaretagelse av kravene i GDPR.

Digitalisering

Som del av Norads digitale strategi skal vi utvikle brukervennlige løsninger som forenkler arbeidshverdagen. I 2018 gjennomførte vi flere endringer for bedret internkommunikasjon og samhandling, samt digitalisering av administrative systemer.

WorkPlace ble tatt i bruk som ny plattform for internkommunikasjon og Sharepoint som ny intranettløsning for statisk informasjon. Disse endringene, sammen med innføring av Office 365 i løpet av første halvår 2019, vil bidra til økt kunnskapsdeling og bedre samarbeid på tvers av organisasjonen.

Norad har også tatt i bruk digital sykefraværsoppfølging, elektronisk reiseregningsbehandling, digitalisert deler av anbudsprosessene samt tatt i bruk en mobilapp (eWorker) for dokumentbehandling i vårt arkivsystem, P360.

Motvirke arbeidslivskriminalitet

Det vises til regjeringens fellesføring.

Alle anskaffelser i Norad over 100 000 kroner eks. mva. gjennomføres i tråd med EU/EØS anskaffelsesregelverk. Tilbydere må i egenerklæringsskjema dokumentere at de ikke er kjent skyldig i straffbare forhold eller for alvorlige forsømmelser mot faglige og etiske krav i sin yrkesmessige vandel. For anskaffelser over 1,3 mill. kroner må det europeiske egenerklæringsskjemaet (ESPD), som tematiserer forhold relatert til arbeidslivskriminalitet, fylles ut. Leverandører som deltar i Norads anbudsprosesser må akseptere kontraktbetingelsene som vedlegges i anbudsprosessen. Disse har et eget punkt om lønns- og arbeidsvilkår. Her fastholdes det at underleverandører også skal forpliktes til

de samme vilkårene. I bransjer med kjent risiko, som f.eks. renhold, reduserer Norad anledningen til bruk av underleverandører til ett ledd, for å begrense leverandørkjeden.

Alle Norads kontrakter har bestemmelser for oppfølging av mht. arbeidslivskriminalitet i tråd med inngåtte kontraktbetingelser og gjeldende forskrifter. Etterlevelse av lønns- og arbeidsvilkår sikres ved å kreve dokumentasjon som arbeidsavtaler, lønnslipp og timelister. I bransjer med kjent risiko har Norad fulgt opp med stikkprøvekontroller.

Norad benytter UDs tilskuddsavtaler med fremmede stater og avtaler med sivilsamfunnsorganisasjoner som har et anskaffelsesanneks. I tråd med dette må alle tilbydere sende inn en egenerklæring relatert til arbeidslivskriminalitet.

Del V: Vurdering av framtidutsikter

Om lag 700 millioner lever fortsatt i ekstrem fattigdom, de lever i de mest krevende landene eller de tilhører grupper som av ulike grunner ikke er blitt med i det store globale velstandsløftet vi har sett de siste tiårene. For å nå bærekraftsmålene innen 2030, og forpliktelsen om at ingen skal utelates, må vi bekjempe fattigdommen også der det er vanskeligst. Vi vet hva det krever: et privat næringsliv som gir arbeid og inntekt, og en stat som sikrer skatteinntekter til å finansiere helse, utdanning og andre viktige utgifter. Men vi vet også at dette blir mer krevende i de landene som ligger lengst etter, de fleste i Afrika sør for Sahara, og at for å nå utsatte grupper må innsatsen målrettes. Mennesker med funksjonshemninger utgjør en stor sårbar gruppe i de fleste land. I 2019 og framover må innsats rettet spesielt mot denne gruppen løftes fram, i tett samarbeid med de funksjonshemmede selv. På tilsvarende måte må innsats rettes mot andre sårbare grupper.

Bærekraftsmålene og Agenda 2030 er rammene for Norads arbeid. Som Norges fagetat for utviklingssamarbeid vil vi kombinere fagkompetanse og god praksis for å løse oppgavene på en god måte. Vi skal systematisk bruke evalueringer for å fortelle om hva som oppnås med norske penger. Det øker ansvarligheten. Resultat- og læringskulturen vil fortsette å støttes, utvikling av Resultatportalen og økt åpenhet om bistanden prioriteres. Det krever satsing over tid.

Kunnskapsbanken er etablert og kompetanseoverføring og institusjonssamarbeid er gjort mer synlig og systematisert. Kunnskapsprogrammer vil utvikles i utvalgte land og lett-versjoner av programmene vil utvikles for punktinnsetser i enkelte land. Hav for utvikling og Digitalisering for utvikling vil videreutvikles.

Digitalisering vil være et satsingsområde i 2019 i egen forvaltning og som satsingsområde i utviklingssamarbeidet. Digitalisering gir nye muligheter i utviklingssamarbeidet gjennom bruk av ny teknologi til for eksempel lese- og skriveopplæring, til værtjenester, til pengeoverføringer osv. Men tilgangen til digitale muligheter er ikke jevnt fordelt, så også her må det fokuseres på hvordan man når de vanskeligste. Målrettede tiltak for å øke tilgang, bruk og lese- og skriveferdigheter trengs. Også for vår egen tilskuddsforvaltning er det behov for et digitalt kvantesprang. Norad vil søke å akselerere arbeidet med videreutviklingen av Tilskuddsportalen og utviklingen av Resultatportalen, og arbeide videre med nettbaserte løsninger for informasjon om norsk bistand.

Norad vil effektivisere forvaltningen, ved nye modeller innen institusjonssamarbeid, lenger avtaleperioder og ved å fortsette arbeidet med å konsentrere avtaler både tematisk og geografisk.

Norad skal finne smarte måter å arbeide på i partnerskap med sivilsamfunn og academia. Og vi skal prøve ut nye måter å samarbeide om næringsutvikling, slik at private våger å investere i utviklingsland og bidrar til jobbskaping og økonomisk vekst. En stadig større andel av norsk bistand kanaliseres gjennom fond. Norad vil prioritere å styrke kompetansen på fond og fondsmekanismer, finansielle spørsmål og eierstyring (corporate governance), både i forberedelser til møter, ved etablering og oppfølging av fond. Fond vil også være tema for Norads fagdag i 2019.

Gjennom åpenhet og aktiv formidling av resultater, skal Norad fortsatt bidra til debatt om bistand og utviklingspolitikk.

Norad vil i 2019 levere fullt ut på oppdrag fra KLD, både innen faglig rådgivning, forvaltning av tilskudd og kommunikasjon. Norad har en presset bemanningssituasjon som følge av rekrutteringsfrys og usikkerhet knyttet til UD's varslede reform. Det medfører at det vil bli

utfordrende å sikre god kvalitet i faglig rådgivning og forvaltning. For å redusere at dette går utover virksomhetskritiske oppgaver vil Norad benytte ressursene i organisasjonen fleksibelt og eventuelt flytte ressurser. Norad vil ha beredskap til å gjennomføre reform når retning er vedtatt.

Ettersom 2030 rykker nærmere, må vi også delta i den internasjonale diskusjonen om de redskap og tilnærminger vi har i dag er tilstrekkelige til å nå de ambisiøse målene vi har satt oss, eller om vi også trenger å utvide verktøykassa vår.

Del VI: Årsregnskap

Bekreftelse

Årsregnskapet er avlagt i henhold til bestemmelser om økonomistyring i staten med tilhørende rundskriv fra Finansdepartementet og krav fra eget departement.

Årsregnskapet gir et dekkende bilde av virksomhetens disponible tildelinger og regnskapsførte utgifter og inntekter, fordringer og gjeld.

Norad fører og rapporterer sitt virksomhetsregnskap i henhold til kontantprinsippet.

Årsregnskapet vurderes å gi et korrekt uttrykk for årets ressursbruk.

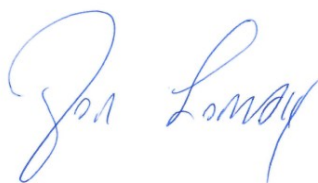
Vurdering av vesentlige forhold ved årsregnskapet

I forbindelse med overføring av tilskuddsavtale med 'Den globale miljøfasiliteten' (GEF) fra UD til Norad fikk Norad også overført ansvaret for ett gjeldsbrev i 2018. I henhold til retningslinjer fra Finansdepartementet er det UD som rapporterer på alle gjeldsbrev inkl. dette som ble overført til Norad. Beløpet er likevel lagt inn i Oppstilling av bevilgningsrapportering i samråd med UD.

Revisjonsordning

Norads regnskap revideres av Riksrevisjonen som bekrefter årsregnskapet. Årsregnskapet er ikke ferdig revidert per d.d. Revisjonsberetningen er offentlig informasjon fra det tidspunkt den utstedes fra Riksrevisjonen.

Oslo, 11. mars 2019

Jon Lomøy
direktør

Prinsippnote til årsregnskapet

Årsregnskap for Norad er utarbeidet og avlagt etter nærmere retningslinjer fastsatt i bestemmelser om økonomistyring i staten ("bestemmelsene") og Hovedinstruks for økonomistyringen i Norad, fastsatt av utviklingsministeren 1. januar 2005, oppdatert 1. mars 2013. Årsregnskapet er i henhold til krav i bestemmelsene punkt 3.4.1, nærmere bestemmelser i Finansdepartementets rundskriv R-115 av november 2016 og eventuelle tilleggskrav fastsatt av overordnet departement. Virksomheten omfattes av nettoføringsordningen for budsjettering og regnskapsføring av merverdiavgift i statsforvaltningen gjeldende fra 2015. Nærmere bestemmelser i Finansdepartementets rundskriv R-116/2015.

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen omfatter en øvre del med bevilgningsrapporteringen og en nedre del som viser beholdninger virksomheten står oppført med i kapitalregnskapet. Oppstillingen av artskontorrapporteringen har en øvre del som viser hva som er rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter og en nedre del som viser grupper av kontoer som inngår i mellomværende med statskassen.

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen og artskontorrapporteringen er utarbeidet med utgangspunkt i bestemmelsene punkt 3.4.2 – de grunnleggende prinsippene for årsregnskapet:

- a) Regnskapet følger kalenderåret
- b) Regnskapet inneholder alle rapporterte utgifter og inntekter for regnskapsåret
- c) Utgifter og inntekter er ført i regnskapet med brutto beløp
- d) Regnskapet er utarbeidet i tråd med kontantprinsippet

Oppstillingene av bevilgnings- og artskontorrapportering er utarbeidet etter de samme prinsippene, men gruppert etter ulike kontoplaner. Prinsippene samsvarer med krav i bestemmelsene punkt 3.5 til hvordan virksomhetene skal rapportere til statsregnskapet. Sumlinjen 'Netto rapportert til bevilgningsregnskapet' er lik i begge oppstillingene.

Alle statlige virksomheter er tilknyttet statens konsernkontoordning i Norges Bank i henhold til krav i bestemmelsene pkt. 3.7.1. Bruttobudsjetterte virksomheter tilføres ikke likviditet gjennom året, men har en trekkrettighet på sin konsernkonto. Ved årets slutt nullstilles saldoen på den enkelte oppgjørskonto ved overgang til nytt år.

Bevilgningsrapporteringen

Bevilgningsrapporteringen viser regnskapstall Norad har rapportert til statsregnskapet. Det stilles opp etter de kapitler og poster i bevilgningsregnskapet Norad har fullmakt til å disponere. Kolonnen samlet tildeling viser hva Norad har fått stilt til disposisjon i tildelingsbrev for hver statskonto (kapittel/post). Oppstillingen viser i tillegg alle finansielle eiendeler og forpliktelser Norad står oppført med i statens kapitalregnskap.

Mottatte fullmakter til å belaste en annen virksomhets kapittel/post (belastningsfullmakter) vises ikke i kolonnen for samlet tildeling, men er omtalt i note B til bevilgningsoppstillingen. Utgiftene knyttet til mottatte belastningsfullmakter er bokført og rapportert til statsregnskapet, og vises i kolonnen for regnskap.

Artskontorapporteringen

Artskontorapporteringen viser regnskapstall Norad har rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter. Norad har en trekkrettighet for disponible tildelinger på konsernkonto i Norges Bank. Tildelingene skal ikke inntektsføres og vises derfor ikke som inntekt i oppstillingen.

Note 8 viser forskjeller mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen. Differansen utgjør leverandørgjeld per 31.12.2018.

Oppstilling av bevilgningsrapportering, 31.12.2018							
Utgifts- kapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Note	Samlet tildeling *	Regnskap 2018	Merutgift (-) og mindreutgift
141	Direktoratet for utviklingssamarbeid	01	Driftsutgifter	A, B	290 562	279 004	11 558
160	Sivilt samfunn og demokratiutvikling	01	Driftsutgifter	A, B	22 102	21 031	1 071
165	Forskning, kompetanseheving og evaluering	01	Driftsutgifter	A, B	48 634	38 076	10 558
1482	Internasjonale klima- og utviklingstiltak	01	Driftsutgifter	A, B	29 271	26 703	2 568
150	Bistand til Afrika	78	Regionbevilgning for Afrika	A	377 966	377 966	0
151	Bistand til Asia	72	Bistand til Afghanistan	A	41 700	41 700	0
160	Sivilt samfunn og demokratiutvikling	70	Sivilt samfunn	A	2 114 018	2 051 008	63 010
161	Næringsutvikling	70	Næringsutvikling	A	306 581	306 579	2
162	Overgangsassistans/sårbare stater og regioner	70	Overgangsassistans/sårbare stater og regioner	A	5 000	5 000	0
163	Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	70	Nødhjelp og humanitær bistand	A	7 500	7 500	0
163	Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter	72	Menneskerettigheter	A	1 500	1 471	29
164	Fred, forsoning og demokrati	70	Fred, forsoning og demokratitiltak	A	30 000	30 000	0
165	Forskning, kompetanseheving og evaluering	70	Forskning	A	106 947	106 947	0
165	Forskning, kompetanseheving og evaluering	71	Faglig samarbeid	A	345 503	344 981	522
166	Klima, miljø og fornybar energi	72	Klima og miljø	A	835 600	816 747	18 853
166	Klima, miljø og fornybar energi	74	Fornybar energi	A	188 500	183 553	4 947
168	Kvinneres rettigheter og likestilling	70	Kvinneres rettigheter og likestilling	A	129 000	128 999	1
169	Global helse og utdanning	70	Global helse	A	3 245 036	3 241 035	4 001
169	Global helse og utdanning	73	Utdanning	A	963 000	961 699	1 301
170	FN-organisasjoner mv.	81	Matsikkerhet og klimatilpasset landbruk	A	285 000	284 866	134
171	Multilaterale finansinstitusjoner	72	Strategisk samarb. med multilaterale utvik.banker og finansinstitusjoner	A	8 000	8 000	0
1482	Internasjonale klima- og utviklingstiltak	73	Klima- og skogsatsingen	A	1 110 000	1 101 305	8 695
1633	Nettoordning, statlig betalt MVA	01	Driftsutgifter			9 339	
Sum utgiftsført					10 491 420	10 373 510	
Inntekts- kapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst		Samlet tildeling	Regnskap 2018	Merinntekt og mindreinntekt (-)
5309	Tilfeldige inntekter	29	Inntekter til statskassen			34 116	34 116
5309	Tilfeldige inntekter	29	Gruppelivsforsikring			355	
5605	Inntekter til statskassen	83	Renteinntekter			6 030	
5700	Folketrygdens inntekter	72	Arbeidsgiveravgift			28 621	
Sum inntektsført						0	69 122
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet						10 304 388	
Kapitalkontoer							
600880	Norges Bank KK /innbetalinger					78 878	
600880	Norges Bank KK/utbetalinger					-10 382 330	
701140	Endring i mellomværende med statskassen					-936	
Sum rapportert						0	
Beholdninger rapportert til kapitalregnskapet (31.12)							
Konto	Tekst				2018	2017	Endring
810103	Opptjent fondskapital				409 600	0	409 600
701140	Mellomværende med statskassen				-8 826	-7 890	-936

* Samlet tildeling skal ikke reduseres med eventuelle avgitte belastningsfullmakter. Se note B for nærmere forklaring.

Note A Forklaring av samlet tildeling utgifter

Kapittel og post	Overført fra i fjor	Årets tildelinger	Samlet tildeling
14101	12 852	277 710	290 562
16001	1 102	21 000	22 102
16501	3 794	44 840	48 634
148201		29 271	29 271
15078		377 966	377 966
15172		41 700	41 700
15178		0	0
16070	56 547	2 057 471	2 114 018
16170	3 981	302 600	306 581
16270		5 000	5 000
16370		7 500	7 500
16372		1 500	1 500
16470		30 000	30 000
16472		0	0
16473		0	0
16570		106 947	106 947
16571	1 753	343 750	345 503
16672		835 600	835 600
16674		188 500	188 500
16870		129 000	129 000
16970	222	3 244 814	3 245 036
16973		963 000	963 000
17076		0	0
17081		285 000	285 000
17172		8 000	8 000
148273		1 110 000	1 110 000

Note B Forklaring til brukte fullmakter og beregning av mulig overførbart beløp til neste år										
Kapittel og post	Stikkord	Merutgift(-)/ mindre utgift	Utgiftsført av andre iht. avgitte belastningsfullmakter(-)	Merutgift(-)/ mindre utgift etter avgitte belastningsfullmakter	Merinntekter / mindreinntekter(-) iht. merinntektsfullmakt	Omdisponering fra post 01 til 45 eller til post 01/21 fra neste års bevilgning	Innsparinger(-)	Sum grunnlag for overføring	Maks. overførbart beløp *	Mulig overførbart beløp beregnet av virksomheten
14101	Mulig overførbart beløp	11 558		11 558				11 558	13 886	11 588
16001	Mulig overførbart beløp	1 071		1 071				1 071	1 050	1 050
16501	Mulig overførbart beløp	10 558		10 558				10 558	2 242	
148201	Mulig overførbart beløp	2 568		2 568				2 568	1 464	
15078	"kan overføres"	0		0						
15172	"kan overføres"	0		0						
15178	"kan overføres"	0		0						
16070	"kan overføres"	63 010		63 010						
16170	"kan overføres"	2		2						
16270	"kan overføres"	0		0						
16370	"kan overføres"	0		0						
16372	"kan overføres"	29		29						
16470	"kan overføres"	0		0						
16570	"kan overføres"	0		0						
16571	"kan overføres"	522		522						
16672	"kan overføres"	18 853		18 853						
16674	"kan overføres"	4 947		4 947						
16870	"kan overføres"	1		1						
16970	"kan overføres"	4 001		4 001						
16973	"kan overføres"	1 301		1 301						
17081	"kan overføres"	134		134						
17172	"kan overføres"	0		0						
148273	"kan overføres"	8 695		8 695						
*Maksimalt beløp som kan overføres er 5% av årets bevilgning på driftspostene 01-29, unntatt post 24 eller sum av de siste to års bevilgning for poster med stikkordet "kan overføres". Se årlig rundskriv R-2 for mer detaljert informasjon om overføring av ubrukte bevilgninger.										

Oppstilling av artskontorapporteringen 31.12.2018

	Note	2018	2017
Driftsinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Innbetalinger fra gebyrer	1		
Innbetalinger fra tilskudd og overføringer	1		
Salgs- og leieinntekter	1		
Andre innbetalinger	1	86	669
<i>Sum innbetalinger fra drift</i>		86	669
Driftsutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Utbetalinger til lønn	2	231 485	215 777
Andre utbetalinger til drift	3	133 416	147 925
<i>Sum utbetalinger til drift</i>		364 901	363 702
Netto rapporterte driftsutgifter		364 815	363 033
Investerings- og finansinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Innbetaling av finansinntekter	4	0	2 146
<i>Sum investerings- og finansinntekter</i>		0	2 146
Investerings- og finansutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Utbetaling til investeringer	5	0	0
Utbetaling til kjøp av aksjer	5,8B		
Utbetaling av finansutgifter	4		
<i>Sum investerings- og finansutgifter</i>		0	0
Netto rapporterte investerings- og finansutgifter		0	-2 146
Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten			
Innbetaling av skatter, avgifter, gebyrer m.m.	6		
<i>Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten</i>		0	0
Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten			
Utbetalinger av tilskudd og stønader	7	9 999 356	9 174 895
<i>Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten</i>		9 999 356	9 174 895
Inntekter og utgifter rapportert på felleskapitler *			
Tilfeldige inntekter (ref.kap. 5309, inntekt)		34 116	27093
Gruppelivsforsikring konto 1985 (ref. kap. 5309, inntekt)		355	321
Renteinntekter konto 8450 (ref. kap. 5700, inntekt)		6 030	0
Arbeidsgiveravgift konto 1986 (ref. kap. 5700, inntekt)		28 621	26 562
Nettoføringsordning for merverdiavgift konto 1987 (ref. kap. 1633, utgift)		9 339	12 555
<i>Netto rapporterte utgifter på felleskapitler</i>		-59 783	-41 421
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet		10 304 388	9 494 361
Oversikt over mellomværende med statskassen **			
Eiendeler og gjeld		2018	2017
Fordringer		338	671
Kasse			
Bankkontoer med statlige midler utenfor Norges Bank			
Skyldig skattetrekk		-9 161	-8 565
Skyldige offentlige avgifter		-3	
Negativ netto lønn		0	4
Sum mellomværende med statskassen	8	-8 826	-7 890

* Andre ev. inntekter/utgifter rapportert på felleskapitler spesifiseres på egne linjer ved behov.

** Spesifiser og legg til linjer ved behov.

Note 1 Innbetalinger fra drift		
	31.12.2018	31.12.2017
<i>Innbetalinger fra gebyrer</i>		
Sum innbetalinger fra gebyrer	0	0
<i>Innbetalinger fra tilskudd og overføringer</i>		
Sum innbetalinger fra tilskudd og overføringer	0	0
<i>Salgs- og leieinnbetalinger</i>		
Sum salgs- og leieinnbetalinger	0	0
<i>*Andre innbetalinger</i>		
Andre innbetalinger lønn	0	538
Andre innbetalinger arbeidsgiveravgift	0	82
Andre innbetalinger reisekostnader	86	49
Sum andre innbetalinger	86	669
Sum innbetalinger fra drift	86	669
<i>*Refusjon av lønns- og reisekostnader knyttet til utlån av personer til KLD, UDI og UD</i>		
Note 2 Utbetalinger til lønn		
	31.12.2018	31.12.2017
Lønn	186 100	172 581
Arbeidsgiveravgift	28 621	26 562
Pensjonsutgifter*	20 794	19 053
Sykepenger og andre refusjoner (-)	-7 390	-6 388
Andre ytelser	3 360	3 969
Sum utbetalinger til lønn	231 485	215 777
<i>* Denne linjen benyttes av virksomheter som innbetaler pensjonspremie til SPK.</i>		
Antall årsverk:	254	249
Note 3 Andre utbetalinger til drift		
	31.12.2018	31.12.2017
Husleie	31 812	31 347
Flyttekostnader	0	1
Vedlikehold egne bygg og anlegg	0	0
Vedlikehold og ombygging av leide lokaler	0	0
Andre utgifter til drift av eiendom og lokaler	971	1 870
Reparasjon og vedlikehold av maskiner, utstyr mv.	114	128
Mindre utstyrsanskaffelser	132	1 822
Leie av maskiner, inventar og lignende	2 107	1 586
Kjøp av fremmede tjenester	67 078	82 677
Reiser og diett	20 954	18 586
Øvrige driftsutgifter	10 248	9 908
Sum andre utbetalinger til drift	133 416	147 925

Note 4 Finansinntekter og finansutgifter		
	31.12.2018	31.12.2017
<i>Innbetaling av finansinntekter</i>		
Renteinntekter	0	2 146
Valutagevinst		
Annen finansinntekt		
Sum innbetaling av finansinntekter	0	2 146
<i>Utbetaling av finansutgifter</i>		
Renteutgifter		
Valutatap		
Annen finansutgift		
Sum utbetaling av finansutgifter	0	0
Note 5 Utbetaling til investeringer og kjøp av aksjer		
	31.12.2018	31.12.2017
<i>Utbetaling til investeringer</i>		
Immaterielle eiendeler og lignende		
Tomter, bygninger og annen fast eiendom		
Beredskapsanskaffelser		
Infrastruktureiendeler		
Maskiner og transportmidler		
Driftsløsøre, inventar, verktøy og lignende	0	0
Sum utbetaling til investeringer	0	0
<i>Utbetaling til kjøp av aksjer</i>		
Kapitalinnskudd		
Obligasjoner		
Investeringer i aksjer og andeler		
Sum utbetaling til kjøp av aksjer	0	0
Note 6 Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten		
	31.12.2018	31.12.2017
Innbetalinger til statskassen - ubrukte midler		
Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten	0	0

Note 7 Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten

	31.12.2018	31.12.2017
Tilskudd til kommuner	4 400	6 326
Tilskudd til ikke-finansielle foretak	116 718	78 904
Tilskudd til finansielle foretak	47 033	66 233
Tilskudd til husholdninger	4 736	5 456
Tilskudd til ideelle organisasjoner	4 484 667	4 285 002
Tilskudd til statsforvaltningen	446 450	509 864
Tilskudd til utlandet	4 895 352	4 223 110
Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten	9 999 356	9 174 895

Note 8 Sammenheng mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen**Del A Forskjellen mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen**

	31.12.2018	31.12.2018	
	Spesifisering av bokført avregning med statskassen	Spesifisering av rapportert mellomværende med statskassen	Forskjell
Finansielle anleggsmidler			
Investeringer i aksjer og andeler*			0
Obligasjoner			0
Sum	0	0	0
Omløpsmidler			
Kundefordringer	338	338	0
Andre fordringer			0
Bankinnskudd, kontanter og lignende			0
Sum	338	338	0
Langsiktige gjeld			
Annen langsiktig gjeld			0
Sum	0	0	0
Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld	-826	0	-826
Skyldig skattetrekk	-9 161	-9 161	0
Skyldige offentlige avgifter	-3	-3	0
Annen kortsiktig gjeld	0	0	0
Sum	-9 990	-9 164	-826
Sum	-9 652	-8 826	-826

* Virksomheter som eier finansielle anleggsmidler i form av investeringer i aksjer og selskapsandeler fyller også ut note 8 B.

Del B Spesifisering av investeringer i aksjer og selskapsandeler

	Ervervsdato	Antall aksjer	Eierandel	Stemmeandel	Årets resultat i selskapet	Balanseført egenkapital i selskapet	Balanseført verdi i regnskap*
<i>Aksjer</i>							
Balanseført verdi 31.12.2018							0

* Investeringer i aksjer er bokført til anskaffelseskost. Balanseført verdi er den samme i både virksomhetens kontospesifikasjon og kapitalregnskapet.

Vedlegg

- 1: Tildelte drifts- og tilskuddsmidler (Utenriksdepartementet)
- 2: Tildelte tilskuddsmidler (Klima- og miljødepartementet)
- 3: Norads evalueringer, rapporter, studier mv.
- 4: Norad - verv i styrer, arbeidsgrupper
- 5: Konferanser, seminarer mv arrangert av Norad/med Norad som medarrangør

2018 Årsrapport – Norad, vedlegg

Vedlegg 1: Tildelte drifts- og tilskuddsmidler (Utenriksdepartementet)

Vedlegg 2: Tildelte tilskuddsmidler (Klima- og miljødepartementet)

Vedlegg 3: Norads evalueringer, rapporter, studier mv.

Vedlegg 4: Norad - verv i styrer, arbeidsgrupper

Vedlegg 5: Konferanser, seminarer mv arrangert av Norad/med Norad som medarrangør

Tildelte drifts- og tilskuddsmidler (Utenriksdepartementet)

Driftsmidler

Kap. 141 Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad), post 01 Driftsutgifter

Tildeling: 290,562 mill. kroner

Den totale økonomiske rammen for Norads ordinære drift i 2018 var på 290,562 mill. kroner inkludert overførte midler på 12,852 mill. kroner fra 2017. Om lag 78 pst. av driftsmidlene gikk til lønn. Driftsbudsjettet for øvrig ble i hovedsak benyttet til faste utgifter som husleie og kommunikasjonstjenester, inngåtte avtaler til drift og utvikling av IKT-løsninger og til reisevirksomhet.

Kap. 160 Sivilt samfunn og demokratiutvikling, post 01 Driftsutgifter

Tildeling: 22,102 mill. kroner

Kap.160, post 01 Sivilt samfunn og demokratiutvikling, driftsutgifter (regnskap)	2018
Kampanjer	11 081 615
Bistandsaktuelt	5 434 576
Arrangementer, inkl. Noradkonferansen og Norad Policy Forum	1 134 395
Publikasjoner	321 121
norad.no, filmer, sosiale medier	2 011 691
Annet	952 442
Samlet regnskap (1000 kroner)	

Norad gjennomfører en flerårig kampanjesatsing knyttet til bærekraftsmålene. Målet til kampanjen er at bærekraftsmålene skal løftes ut fra lukkede toppmøter og ut til befolkningen. Noen viktige virkemidler i kampanjen i 2018 har vært flere filmer som til sammen har hatt fire millioner visninger og to nattevandringer for bærekraftsmålene, en til Aksla i Ålesund og en opp Ekebergåsen i Oslo, med til sammen over 17 500 deltakere. I tillegg var Norad medarrangør i nattevandringer opp Gaustatoppen og i Bergen, og lånte ut materiell til en nattevandring i Asker.

Fagbladet Bistandsaktuelt hadde et opplag på 19 400 eksemplarer på papirutgaven, en liten nedgang fra året før. Papirutgaven kom ut med sju utgaver i 2018, det samme som året før. Antall krediteringer i andre medier økte med 30 pst. fra 187 til 283. Nettutgaven hadde en økning i unike sidevisninger med 38 pst. Antall følgere på Facebook økte med 2 538.

Gjennom arrangementer, Statistikkportalen, Resultatportalen, fagsider, rapporter og landsider på norad.no bidro Norad med omfattende resultatformidling og informasjon om norsk utviklingssamarbeid.

Norad arrangerte selv, eller var medarrangør på, en rekke arrangementer gjennom året. En oversikt over disse er gitt i vedlegg 5. Noradkonferansen fant sted 12. desember. Tema for konferansen var sivilt samfunn – trusler og veivalg. Over 500 personer deltok.

Det ble produsert flere korte filmer om hvert av de 17 bærekraftsmålene, basert på tidligere filmopptak. Filmene ble benyttet i tilknytning til konferanser og i sosiale medier.

Kap. 165 Forskning, kompetanseheving og evaluering, post 01 Driftsutgifter

Tildeling: 48,634 mill. kroner

Om lag 8 mill. kroner ble benyttet til kjøp av tjenester til evalueringsvirksomheten. Det legges fram en egen årsrapport for evalueringsvirksomheten. Den øvrige tildelingen ble benyttet til kjøp av konsulenttjenester knyttet til utviklings- og forvaltningsfaglige oppdrag innen Norads fagfelt. En betydelig del ble benyttet til konsulenttjenester innen Olje for utvikling, landbruk og miljø, norske og internasjonale organisasjonsgjennomganger, kunnskapsprogram og global helse.

Tilskuddsmidler tildelt over Utenriksdepartementets budsjett

Kap. 150 Bistand til Afrika, post 78 Regionbevilgning Afrika

Tildeling: 377,966 mill. kroner

Nasjonale tiltak

I underkant av 295 mill. kroner ble benyttet til nasjonale tiltak. Midlene tildeles Norad i stedet for til ambassadene som ledd i arbeidet med å samle forvaltningen av støtte til norske sivilsamfunnsorganisasjoner for tiltak i Afrika. Tildelingen var øremerket land og mottaker. Norad har fulgt opp føringene gitt fra departementet og de respektive ambassadene.

Åtte norske sivilsamfunnsorganisasjoner mottok i 2018 tilskudd over denne budsjettposten. Dette var ADRA-Norge, Digni, Flyktninghjelpen, Kirkens Nødhjelp, Norsk Folkehjelp, Redd Barna Norge, Strømmestiftelsen og Utviklingsfondet. Tildelingen gikk til aktiviteter i Angola, Etiopia, Madagaskar, Mali, Somalia, Sudan, Sør-Sudan og Tanzania.

Innsatsene har vært konsentrert rundt hovedsatsingsområdene som trekkes fram i Meld. St. 24 (2016-2017) *Felles ansvar for felles fremtid – Bærekraftsmålene og norsk utviklingspolitikk*. Omtrent 40 pst. av tildelingen gikk til program i Sør-Sudan og noen eksempler på innsatser nevnes under:

Norsk Folkehjelp - Building Resilience for Smallholder Production and Market Actors

Det er humanitær krise og alvorlig matmangel i Sør-Sudan. I tillegg til at Norsk Folkehjelp bidrar med livreddende nødhjelp, med støtte fra UD, er det i mer stabile områder mulig å bidra med langsiktig jordbruksstøtte. I prosjektet 'Building Resilience for Smallholder Production and Market Actors' har 630 småbønder fått opplæring i jordbruksteknikker, frøforedling og salg, mens 1 170 pastoralister har fått opplæring i mer effektivt husdyrhold. Bøndene som har fått opplæring og produksjonstilskudd rapporterer om mer enn en firedobling av matproduksjonen. Over 30 000 husdyr har fått vaksinerings eller behandling for sykdommer.

Norsk Folkehjelp - Conflict transformation through livelihood recovery

I grenseområdene mellom delstatene Lakes og Western Ekuatoria har økt handel mellom lokalsamfunn ført til mindre konflikt. Det har lenge vært konflikt mellom bønder og pastoralister om tilgang til vann og beiteområder. Etter to år med prosjektet 'Conflict transformation through livelihood recovery' har antall lokale konflikter gått ned. I løp av prosjektets tre år har Norsk Folkehjelp bygd flere brønner og støttet etableringen av frøutsalg og felles markeder. 78 pst. av de som bor i området der prosjektet foregår rapporterer om økte inntekter til husholdningen. Nesten hele befolkningen rapporterer at de benytter seg av felles markeder, mot 8 pst. før prosjektet. Norsk Folkehjelps lokale partnere, Mundri Relief og Development Association, støtter også lokale fredskomiteer som har forhandlet fram fredelige løsninger i 14 konflikter knyttet til naturressurser, tre av dem det siste året.

Redd Barna – utdanning

Redd Barna har siden 2016 hatt et program for å bedre tilgangen til utdanning i distriktene Bor og Rumbeck i Sør-Sudan. Programmet har hatt en bred tilnærming og inkluderer tiltak for å bedre kvalitet, trygghet og inkluderende utdanning. En evalueringsrapport ferdigstilt i oktober 2018 viste at programmet i stor grad hadde nådd sine mål. Programmet har bidratt til at flere barn går på skolen, kapasiteten hos lokale myndigheter er økt og skolene vurderes tryggere og mer barne- og jente-

vennlige. Tester har vist en liten, men målbar forbedring i leseferdighetene fra 2017 til 2018. I 2017 kunne barna i gjennomsnitt lese ni ord i minuttet. I 2018 var dette steget til elleve ord i minuttet. Høsten 2018 ble prosjektet implementert ved 42 skoler, og nådde i underkant av 28 000 barn, inkludert elever i Accelerated Learning Programs (ALP).

Flyktningshjelpen – utdanning

Flyktningshjelpen har nådd 8 408 barn i sitt 'Accelerated Learning Programme' (ALP), samt 559 ungdommer i 'Youth Education Pack' (YEP) i Sør-Sudan. Samtlige elever besto avsluttende eksamen etter trinn 4 på ALP, mens 74 pst. av elevene på YEP besto eksamen og dermed var klare for å engasjere seg i ulike yrker som blant annet skredder, baker, strikking, skoreparasjon osv.

Regionale tiltak

Klimarobust landbruk

NEPAD¹ ble i 2018 gitt en tilleggsbevilgning på 3,5 mill. kroner for å avslutte løpende aktiviteter som fremmer klimasmart landbruk og internasjonal klimafinansiering til landbrukssektoren under den afrikanske handlingsplanen for landbruk (CAADP). I 2018 har blant annet Zambia og Kenya har fått støtte til å utvikle konseptnotater for prosjekter for videre finansiering gjennom Green Climate Fund.

Gjennomføringen av NEPADs prosjekt på Kvinner og klimatilpasning i landbruket (GCCASP) startet i 2018. Kvinnedepartementene i Malawi, Niger, Rwanda og Kamerun opprettet sekretariater for programmet, avholdt 'partnerskapsforum (PP)' med deltakelse fra de nasjonale miljø- og landbruksdepartementene og kvinne- og bondeorganisasjoner. Programmet startet opp i to distrikter i hvert land, og målgruppen er fattige kvinnelige småbrukere. De deltok i opplæring og fikk tilgang til klimasmart teknologi. Et annet mål er å styrke kvinnelige småbrukere innen verdikjedene i landbruket, gjennom organisering i kooperativer, for eksempel i Rwanda.

Facility for Refugees, Migrants, Forced Displacement and Rural Stability (FARMS) styrker IFADs² innsats for bærekraftig mat- og ernæringsikkerhet og motstandsdyktighet mot kriser, hos den rurale befolkningen i Diffa-regionen i Niger. Norsk støtte har muliggjort en grundig etablering av programmet i 2018 som vil følges opp i årene framover.

Utdanningsinnsats

Hovedformålet med Norads treårige avtale (2017-2019) med Unicef i Mali, Niger og Burkina Faso er å øke tilgangen til, og bedre kvaliteten på utdanningen for barn i aldersgruppen 6-16 år i Sahel. Avtalen er på totalt 150 mill. kroner. Blant tiltakene er et hurtigopplæringsprogram for barn som har gått glipp av skolegang. I 2018 fikk 3 136 barn i Mali som tidligere ikke hadde tilgang til utdanning mulighet til å delta. Av disse var 52 pst. jenter. Avtalen gjennomføres i land med en utfordrende sikkerhetssituasjon. Stengning av skoler i for eksempel Burkina Faso har ført til forsinkelser av prosjektet.

I 2018 ble støtten til utdanning i Sahel gjennom Unicef ytterligere trappet opp med inngåelse av en ettårig avtale på 24,2 mill. kroner. Avtalen er et pilotprosjekt med nasjonale tiltak i Burkina Faso, Niger og Mali for å bedre omsorg og ernæring for barn fram til de begynner på barneskolen.

---

¹ New Partnership for Africa's Development

² International Fund for Agricultural Development

Prosjektet er i en oppstartsfase og resultater foreligger derfor ikke ennå. Det er forventet at avtalene med Unicef vil bidra til å gi de mest marginaliserte barna i disse landene tilgang til en førskole og barneskoleutdanning av god kvalitet.

Helse

4 mill. kroner ble benyttet for Global Health Preparedness Program og samarbeidet med Folkehelseinstituttet. Tilsvarende beløp ble tildelt over Kap 165 *Forskning, kompetanseheving og evaluering*, post 71 *Faglig samarbeid* i tillegg til midler fra Kap 169 *Global helse og utdanning*, post 70 *Global helse*.

Kap. 151 Bistand til Asia, post 72 Regionbevilgning Afghanistan

Tildeling: 41,700 mill. kroner

Tildelingen gikk til tiltak i regi av Afghanistankomiteen, Kirkens Nødhjelp og Flyktningshjelpen. Tildelingen ble benyttet til innsatser innen hovedsatsingsområdene i Meld. St. 24 (2016-2017) *Felles ansvar for felles fremtid – Bærekraftsmålene og norsk utviklingspolitikk*, med særlig vekt på utdanning. Eksempelvis har Flyktningshjelpens utdanningsarbeid i Afghanistan gitt opplæring til 581 lærere og nådd 16 799 internt fordrevne og flyktninger, og barn som har falt utenfor det ordinære skolesystemet.

Kap. 160 Sivilt samfunn og demokratiutvikling, post 70 Sivilt samfunn

Tildeling: 2,114,018 mill. kroner

Målet for budsjettposten er å bidra til å styrke sivilt samfunn i utviklingsland og dets evne og kapasitet til å fremme realisering av menneskerettighetene, bidra til utvikling av demokratiet, og redusere fattigdommen, innen rammen av FNs bærekraftsmål.

Det framgår nedenfor hvordan midlene ble fordelt per tilskuddsordning under denne budsjettposten.

Kap 160, post 70 - fordeling utbetalte midler	
Samarbeidsavtaler norske organisasjoner	1 729 047
Internasjonale organisasjoner og nettverk	257 114
Informasjons- og opplysningsarbeid	58 783
Demokratiltak norske partier	2 823
Tro- og livsynsminoriteters rettigheter	16 434

Norske organisasjoner

Norad mottok totalt 37 søknader om støtte fra og med 2018. Norad inngikk sju nye flerårige avtaler med norske organisasjoner, herunder med Digni, Regnskogfondet, SAIH, Caritas og Landsforeningen for hjerte- og lungesyke (internasjonal) (LHLI). Videre fikk fem organisasjoner støtte til utfasing i løpet av 2018. Øvrige søknader ble avslått.

Søknadene ble vurdert etter Norads kvalitetssystem for søknadsbehandling og tildeling av tilskudd; RAM (Resource Allocation Model). RAM inneholdt standarder som omhandler blant annet relevans, evne til mål- og resultatstyring, risikoanalyse, tidligere oppnådde resultater, økonomiforvaltning og kostnadseffektivitet. RAM ble i løpet av 2018 forenklet fra 14 til sju standarder til bruk i

søknadsrunden for 2019. Innspill fra norske ambassader, Norads fagavdelinger og eksterne gjennomganger tas med i vurderingene av søknader fra norske organisasjoner. Målet om avtalereduksjon og resultatfokus ble lagt til grunn i søknadsvurderingen, og prosjekter og program av en viss størrelse ble prioritert.

I vurdering av søknader ble menneskerettigheter systematisk vurdert og fulgt opp som ett av fire tverrgående hensyn og som del av søknadens risikoanalyse. Rettighetene til, og inkludering av, personer med nedsatt funksjonsevne er også systematisk vurdert. Føringer om at 450 mill. kroner skulle øremerkes utdanningstiltak ble oppfylt gjennom nye og løpende avtaler med norske og internasjonale organisasjoner. Støtten til personer med nedsatt funksjonsevne ble videreført, men er ut over målrettede tiltak vanskelig å tallfeste.

Rapportene fra norske sivilsamfunnsorganisasjoner i 2018 viser til flere gode resultater:

Redd Barna har i perioden 2014 til 2018 hatt en samarbeidsavtale med Norad innen utdanning, barns rettigheter og beskyttelse av barn. Avtalen har hatt en ramme for årlig tilskudd fra denne budsjettposten på 200 mill. kroner. Bevisstgjørende tiltak rettet mot barn, foreldre og lærere for å øke kunnskap om barns rettigheter og for beskyttelse av barn har vært en integrert del av programmene. Det er skapt økt bevissthet rundt negative konsekvenser av vold mot barn og økt kunnskap om hvordan og hvor en kan søke hjelp. I Nepal kunne rundt 43 pst. av barna identifisere minst fem risikofaktorer og forebyggende tiltak for beskyttelse ved midtveisgjennomgangen av programmet, mot 8 pst. ved oppstart i 2015 (baseline). Også i utdanningsprogrammene vektlegges beskyttelse av barn. Etter opplæring fra Redd Barna i Nepal økte andelen lærere som oppga at de ikke hadde benyttet fysisk avstraffelse for å bedre disiplinen de siste tre månedene fra 39 pst. (baseline) til 83 pst. (midtveisgjennomgang).

ADRA arbeider i Myanmar, Somalia, Sør-Sudan, Mali, Niger og Etiopia gjennom programmet Strengthening Equity, Access and Quality Education (SEAQE). Siden 2014 har programmet gitt 154 355 barn, hvorav 47 pst. jenter, tilgang til 1 679 skoler. Til tross for utfordringer i alle landene, som for eksempel naturkatastrofer, konflikt, matusikkerhet og manglende beskyttelse, har ADRA lyktes med å øke tilgang til utdanning, og også kvaliteten. For eksempel har læringsutbyttet for barna i de afrikanske samarbeidslandene økt med 39 pst., og gapet i læringsutbytte mellom gutter og jenter har blitt redusert betydelig. Lærere har fått opplæring. Barn med funksjonsnedsettelse har fått tilgang til utdanning. Yrkesutdanningsprogrammene i Myanmar og Somalia kan også vise til gode resultater, med 2 520 elever uteksaminert, hvorav 40 pst. jenter. 82 pst. er i jobb i etter endt program.

Strømmestiftelsen kan på bakgrunn av sin avtale med Norad for perioden 2014-2018 vise til vesentlige resultater: Drøyt 228 000 jobber har blitt skapt gjennom et program hvor Norges støtte utgjør om lag halve beløpet. Ved utgangen av 2017 hadde drøyt 54 000 personer, eller 26 pst. av målgruppen, passert fattigdomsgrensen. I 2014 var ingen i målgruppen over fattigdomsgrensen.

Fafos evaluering av Speed School programmet i Sahel i 2018 viser at 150 000 barn i alderen 8-12 år utenfor ordinær skole har gjennomført Speed School siden Strømmestiftelsen startet Speed School programmet i 2004. Programmet mottar også midler fra andre givere. Basert på utvalget undersøkelsen så på, er det 90 pst. av Speed School elevene som ble videreført til den ordinære skolen (normalt 4. klasse avhengig av nivå på eleven).

FOKUS' avtale for perioden 2015-2018 omfatter Colombia, Guatemala, Kenya, Tanzania, Uganda, Sør-Afrika, Sør-Sudan og Etiopia. Samarbeidet har som overordnet mål at kvinners sosiale, økonomiske og politiske situasjon skal forbedres. Innsatsen har gjort at over 5 000 fattige kvinner i Colombia har fått gratis rådgivning ved uønsket graviditet, at flere kvinner i Guatemala har gått til søksmål etter graviditet som følge av voldtekt, og at flere kvinner i Tanzania har blitt økonomisk uavhengige. FOKUS' arbeid har økt bevisstheten om at vold mot kvinner er en fysisk, seksuell, emosjonell og økonomisk påkjenning for den som er rammet, og gjort at betydelig færre mener at partnervold er akseptabelt.

Landsorganisasjon i Norge (LO) styrker fagforeninger i utviklingsland. Blant annet har 16 av 19 samarbeidsorganisasjoner økt medlemstallet fra 2015 til 2017 og 16 av 19 har signert eller forbedret *collective bargaining agreements (CBAs)*. Alle LOs partnere arbeider med sosial dialog og to tredjedeler har forbedret sin administrative kapasitet.

Norads støtte til *FRI* i perioden 2016 – 2018 omfatter deres samarbeid med Gay and Lesbian Coalition of Kenya (GALCK). GALCK har bidratt til at medlemmene har blitt bedre til å dokumentere og kommunisere menneskerettighetsbrudd og bygge partnerskap med så vel lokale myndigheter som lokale menneskerettighetsinitiativ. Kursing av sivilt samfunn og andre aktører i kjønn og seksualitet har også bidratt til økt bevissthet og positive uttalelser om seksuelle minoriteters rettigheter blant annet fra medlemmer av den kenyanske menneskerettighetskommisjonen. GALCK har sammen med andre organisasjoner gått til sak for å få loven som forbyr sex mellom to av samme kjønn erklært grunnlovsstridig. Saken er pågående.

Internasjonale organisasjoner og nettverk

Som ledd i den økte satsingen på seksuell og reproduktiv helse (SRHR) ble nye tildelinger til internasjonale organisasjoner i all hovedsak gitt til eksisterende avtalepartnere med arbeid innen denne tematikken. Det ble gitt økte tildelinger til Safe Abortion Action Fund (SAAF), IPAS, Marie Stopes International (MSI) og Tostan. I tillegg er International Planned Parenthood Federation (IPPF) en viktig partner for Norge på SRHR.

Til tross for innskrenket handlingsrom for aktører som fremmer SRHR globalt og i mange land i kjølvannet av gjeninnføringen av Mexico City Policy, er det også positive endringer og resultater.

Støtten til *Marie Stopes International (MSI)* bidro i 2018 til å forebygge 12,3 millioner uønskete svangerskap, 6,4 millioner utrygge aborter og 32 millioner svangerskaps- og fødselsrelaterte dødsfall blant kvinner. 40 pst. av de MSI tilbyr prevensjon til er under 25 år, og MSI oppgir at de styrker innsatsen for dem det er vanskeligst å nå. Norad støtter også *Tostan* for å avskaffe overgrep mot jenter. I 2018 har Tostan fortsatt arbeidet med religiøse ledere i åtte land i Afrika. Imamer deltar aktivt i arbeidet med å avskaffe overgrep mot jenter, blant annet ved å snakke om dette i prekener, på konferanser, under dåp og vielser. Dette har bidratt til reduksjon i kjønnslemlestelse, barne- og tvangsekteskap og andre former for vold mot kvinner. Tostan mottok også støtte over kap. 168 *Kvinnens rettigheter og likestilling, post 70 Kvinnens rettigheter og likestilling*.

Flere internasjonale organisasjoner mottar støtte til arbeid med utdanning, herunder utdanning i Sahel og inkludering av personer med funksjonsnedsettelse i utdanning.

Norad støtter *Cambridge Female Education Trust (CAMFED)* med i underkant av 25 mill. kroner for perioden 2018-2020. Støtten går til utdanningsformål for marginaliserte jenter på landsbygda i Malawi, Ghana, Tanzania, Zambia og Zimbabwe. CAMFED arbeider tett med utdanningsmyndighetene i prosjektlandene og deres utdanningsmodell er integrert i og en del av utdanningsstrukturen i distriktene. Sluttrapporten for første treårsavtale, 2015-2017, bekrefter at støtten og tjenestene har hatt betydelig innvirkning på marginaliserte jenters muligheter til å forbli på skolen og dra nytte av et forbedret læringsmiljø. På myndighetsnivå har utdanningsdepartementene utarbeidet forbedret utdanningspolitikk med nye prosedyrer og retningslinjer. Rapporten bekrefter at 750 000 mot målet med å støtte 1 million marginaliserte jenter er nådd, og nesten 2,5 millioner skolebarn har fått forbedret læringsmiljø. CAMFEDs alumninettverk, CAMA, har nådd 120 000 medlemmer og øker stadig. CAMFED samarbeider med CAMA med å utvikle innovative program for å støtte de unge kvinnene til videre utdanning eller etablering av egne foretak etter fullført videregående skole.

Sivilt samfunn i hele verden opplever et redusert handlingsrom for sitt arbeid. CIVICUS er en sentral organisasjon for å overvåke denne utviklingen. I 2018 inngikk Norad en avtale med CIVICUS for å utforske ulike måter å styrke bevegelser og lokalt sivilt samfunn ved bruk av etablerte lokale organisasjoner. I tillegg skal CIVICUS skape nettverk mellom aktivister og bevegelser.

Norad inngikk også avtaler med sju sivilsamfunnsorganisasjoner om tiltak som støtter målene i programmet Skatt for Utvikling; Global Witness, Tax Justice Network Limited, Oxfam America, Natural Resources Governance Institute, Financial Transparency Coalition, Financial Transparency Coalition, og International Consortium of Investigative Journalists. Tiltakene bidrar, sammen med en eksisterende portefølje av relaterte tiltak, til økt åpenhet om inntektstrømmer og kaptitalflukt, og har som formål å bidra til styrket skatteinngang til utviklingsland.

Det ble holdt to møter i korrupsjonsjegernettverket med utveksling av informasjon og erfaring fra erfarne etterforskere og representanter fra påtalemyndigheter i et tjuetalls land.

Informasjons- og opplysningsarbeid

Informasjonsstøtten har som formål å bidra til kunnskap, engasjement og kritisk debatt i Norge om globale miljø- og utviklingsspørsmål. Samlet tildeling til informasjons- og opplysningsarbeid var i 2018 59 mill. kroner. Det er gjennomført to evalueringer av informasjonsstøtten de siste tre årene og disse har dokumentert god effekt etter formålet med tilskuddsordningen. Norad inngikk i 2018 toårige avtaler med ni organisasjoner om informasjonsstøtte basert på utlysning i 2017.

Demokratitiltak norske partier

Tre organisasjoner søkte og mottok i 2018 tilskudd til nye demokratiprosjekter. AUF fikk innvilget støtte til et prosjekt for å styrke kapasiteten til det forbudte ungdomspartiet SWAYOCO i Swaziland. KrF og deres partner, Oslosenteret, mottok støtte til et samarbeidsprosjekt for økt dialog og konsensus på tvers av partigrensene på Sri Lanka. KrF mottok også støtte for sitt prosjekt i Kenya. Høyre mottok støtte for å bidra til kapasitetsbygging blant utvalgte sentrum-høyrepartier i Bosnia og Herzegovina. KrFU fikk videreført støtte til prosjekter i Hviterussland og Kenya.

Tros- og livssynsminoriteters rettigheter

Støtten til tros- og livssynsminoriteters rettigheter økte fra 6,4 mill. kroner i 2017 til 16,4 mill. kroner i 2018. Caritas, Digni, Kirkens Nødhjelp, Lutheran World Federation og Internews fikk støtte til tiltak for å styrke tros- og livssynsminoriteters rettigheter. *Caritas'* mål på Sri Lanka er å bidra til forsoning og varig fred gjennom interreligiøse fora og forum for religiøse ledere. Mennesker fra ulike trosretninger kommer sammen for å bygge bro og snakke om felles problemstillinger. *Internews* driver kapasitetsbygging og bidrar til styrket samarbeid mellom sivilt samfunn, media og myndigheter i Myanmar og på Sri Lanka for å styrke religionsfrihet og etniske og religiøse minoriteters rettigheter gjennom kapasitetsutvikling.

Lutheran World Federation (LWF) fremmer religiøs toleranse og fredskultur i distriktene Begi og Kondala i Vest-Etiopia. I denne regionen har religiøse samfunn i årevis levd fredelig side om side, men de siste årene har det brutt ut voldelig konflikt blant ulike religiøse grupper, hovedsakelig mellom kristne og muslimer. LWF tar sikte på å fremme religiøs toleranse og fred mellom de to gruppene gjennom workshops for fire hovedmålgrupper: lokale myndigheter, religiøse ledere, unge voksne og kvinner.

Kap. 161 Næringsutvikling, post 70 Næringsutvikling

Tildeling: 306,581 mill. kroner

Målet for budsjettposten er å bidra til inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst og jobbskaping i utviklingsland.

Norad har i 2018 styrket innsatsen for en helhetlig tilnærming til næringsutvikling og jobbskaping. Dette gjennom et sterkere fokus på verdikjedeutvikling og etablering av bærekraftige bedrifter gjennom enkelttiltak under bedriftsstøtteordningen, samt langsiktige strategiske partnerskapsavtaler med næringslivet.

I 2018 ble det utbetalt i overkant av 77 mill. kroner til strategiske partnerskap og i underkant av 12 mill. kroner til bedriftsstøtte, forundersøkelser og opplæring. Bedring av rammevilkår for investeringer ble støttet med om lag 101 mill. kroner gjennom multilaterale tiltak. Avtaler om utvikling av bedre rammevilkår for handel mottok i underkant av 52 mill. kroner mens øvrige rammevilkårstiltak ble støttet med rundt 27 mill. kroner.

Innsatsen har inkludert tiltak innen verdikjedeutvikling i landbruket som for eksempel honning i Etiopia, peanøtter i Mosambik og chili i Uganda. Det er også gitt støtte til akvakultur og oppdrettsutdanning i flere land. Et prosjekt i Zambia har allerede i oppstartsfasen lyktes i å etablere nye forretningssamarbeid mellom småskalaprodusenter og ni større bedrifter. Dette gir bedre markedsadgang, innkjøpsmuligheter og inntjening for småskalaindustrien. Innen digital innovasjon er IT-inkubatorer støttet i Columbia og Øst-Afrika og software-utviklingskompetanse i Uganda. Eksempelvis har BICTIA i Colombia, som er et partnerskap mellom ProBogota, Oslo International Hub og McKinsey, gitt IKT- og programmeringstrening til 200 ungdommer, samt gitt veiledning til 50 lokale IKT-bedrifter.

Norad bidro også til finansiell inkludering og innovativ finansiering gjennom Consultative Group to Assist the Poor og United Nations Capital Development Fund.

Norad har i tillegg gjennomført utlysning av risikoavlastende støtte til bedrifter som vurderer bedriftsetablering i utviklingsland. Flertallet av bedriftsstøttesøknadene som innvilges støtte dreier seg om tilskudd til gjennomføring av forstudier. I tillegg til støtte til forundersøkelser, har det vært stor interesse for støtte til opplæring.

Norad støtter flere yrkesutdanningsprosjekter gjennom strategiske partnerskap med organisasjoner og bedrifter. Ett eksempel er fra Affar-provinsen i Etiopia, hvor det i 2018 ble etablert en yrkesskole gjennom et samarbeid mellom Utviklingsfondet, tyske GIZ og Yara. Skolen har nå 154 elever som får opplæring i tekniske fag, noe som vil bidra til økt lokal sysselsetting knyttet til Yaras store potassium-investering i området.

Norad har videreført en multilateral satsing på næringsutvikling og jobbskaping gjennom tett samarbeid med, og støtte til, flergiverfond i Verdensbanken, Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) og FNs industriutviklingsorganisasjon (UNIDO). Avtalene har en bred tilnærming til bedring av rammevilkår for næringsetablering og næringsutvikling i mottakerland, og bidrar til å styrke nødvendig infrastruktur for sertifisering av produktkvalitet som er nødvendig for økt handel. Gjennom avtalen med Verdens tollorganisasjon 2012–2017 har Norge bidratt til å styrke tolladministrasjonene i sju utviklingsland. I Liberia er resultatet et nytt system for virksomhetsstyring som har bidratt til økte tollinntekter og redusert klareringstid. I Vietnam er det etablert en konsultasjonsmekanisme mellom tolladministrasjonen og næringslivet, som har ført til forenklede prosedyrer og gjort informasjon bedre tilgjengelig. Dette har bedret vilkårene for handel over landegrensene. I 2018 inngikk Norad en ny femårig avtale med Verdens tollorganisasjon, hvor målsettingen er å forbedre vilkår for handel over landegrensene ved å styrke tollvesenets anti-korrupsjonsarbeid i elleve utvalgte utviklingsland.

Det ble utbetalt i underkant av 11 mill. kroner til Tanzania Agricultural Program, fase II.

Kap. 162 Overgangsbistand/sårbare stater og regioner, post 70 Overgangsbistand/sårbare stater og regioner

Tildeling: 5,0 mill. kroner

5 mill. kroner ble utbetalt til Afghanistankomiteens 'Integrated Rural Development Program'. Det ble også utbetalt støtte til programmet over Kap. 151 *Bistand til Asia*, post 72 *Afghanistan* og Kap. 160 *Sivilt samfunn og demokratiutvikling*, post 70 *Sivilt samfunn*.

Kap. 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter, post 70 Nødhjelp og humanitær bistand

Tildeling: 7,5 mill. kroner

Norad ble tildelt 7,5 mill. kroner som ble fordelt til Forskningsrådets NORGLOBAL-2, for forskning på det humanitære området. Se omtale under Kap. 165 *Forskning, kompetanseheving og evaluering*, post 70 *Forskning*.

Kap. 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter, post 72

Menneskerettigheter

Tildeling: 1,5 mill. kroner

1,5 mill. kroner ble tildelt Atlasalliansen for finansiering av et inkluderingsprosjekt innenfor avtalen med Norad. Prosjektet bevisstgjør sivilsamfunnsorganisasjoner og andre nøkkelaktører i Norge om inkludering av funksjonshemmete i bistand og utvikling, og bidrar til kapasitetsutvikling blant norske organisasjoner i prosjektland.

Kap. 164 Fred, forsoning og demokrati, post 70 Fred og forsoning

Tildeling: 30,0 mill. kroner

Norads tildeling over budsjettposten benyttes til søknadsbasert tilskuddsordning med sivilsamfunnsorganisasjoner som del av gjennomføringen av regjeringens handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet 2015-2018.

Etter en innledende runde med kortfattede konseptøknader i 2017, leverte 15 organisasjoner i 2018 søknader om midler til tiltak på kvinner, fred og sikkerhet, samtlige i Norges satsingsland på området. Mot slutten av året ble det inngått treårige avtaler med ti organisasjoner, hvorav to fra utviklingsland. Prosjektene er rettet mot økt deltakelse og representasjon for kvinner i fredsprosesser, fredsforhandlinger og post-konflikt tiltak og prosesser. Prosjektene dekker Colombia, Mali, Myanmar, Nigeria, Filippinene, Sør-Sudan og Midtøsten og Nord-Afrika, med særlig vekt på Syria, Palestina og Nord-Afrika.

Norads støtte til *Internews* har bidratt til at kvinners og jenters deltakelse i fredsprosessen i Myanmar har økt. Det kommer fram av en gjennomgang av prosjektet *Women, Media and the Peace Process* in Myanmar fra 2015-2017. Andelen kvinnelige delegater til Myanmars viktigste fredsdiallog har gått opp fra fire til 17 pst. Videre innsats må til for at andelen skal nå målet på minst 30 pst. De kvinnelige delegatene må spille mer aktive roller i fredsdialogen og komme inn i sentrale beslutningsposisjoner. Gjennomgangen viser også at kvinner og jenters synspunkter oftere blir reflektert i media.

Women's International League for Peace and Freedom (WILPF) har gjennom prosjektet *Womens peace and security in the MENA region (2015-2018)* drevet omfattende kampanjevirkosomhet i Libanon gjennom sin partner ABAAD. Dette har ført til en tilbakekalling av paragraf 522 i den libanesiske straffeloven som frikjente voldtektsmenn hvis de giftet seg med offeret. I Palestina har WILPF's partnerorganisasjon, *Women's Center for Legal Aid and Counselling (WCLAC)*, drevet påvirkningsarbeid for å endre kjønnsdiskriminerende paragrafer i Straffeloven og Familiebeskyttelsesloven. Selv om arbeidet ikke resulterte i de ønskede endringene, ble det besluttet å opprette en komité som skulle sørge for harmonisering av nasjonale lover med internasjonale forpliktelser. Påvirkningen har dermed resultert i fornyet oppmerksomhet på problemet. Etter påvirkning fra WILPF's partner, Det irakiske 1325-nettverket, har regjeringen i Irak begynt å utarbeide regionale beredskapsplaner med et kjønnsperspektiv i tre regioner og etablert et kontor som skal følge dette opp.

Nobel Women Initiatives (NWI) prosjekt i Syria fra 2015-2018 støttet kvinnelige fredsaktivister og etableringen av en kvinnebevegelse i 2017. I Colombia har NWI støttet sju personer utsatt for seksualisert vold i en rettssak hvor myndighetene ble dømt til å tilby alle helsetjenester, inkludert

aborthjelp. Rettsaken skaper presedens på området. I Sør-Sudan har en tidligere deltaker i NWIs fredsaktivistkurs brukt kunnskapen til å støtte sivilsamfunnsorganisasjoner og kvinnelige deltakere i fredsforhandlinger. Hun var også instrumentell i etableringen av en ny koalisjon av 46 kvinneorganisasjoner fra Sør-Sudan og diasporaen, for å implementere 1325-agendaen og sikre økt kvinnelig deltakelse i fredsforhandlingene. Andelen kvinnelige deltakere i fredsforhandlingene har økt fra 25 pst. til 35 pst.

Norad ble tildelt 9,5 mill. kroner som ble fordelt til Forskningsrådets NORGLOBAL-2 under temaet konflikt, sikkerhet og sårbare stater. Se samlet omtale av NORGLOBAL-2 under Kap. 165 *Forskning, kompetanseheving og evaluering*, post 70 *Forskning*.

Kap. 165 Forsking, kompetanseheving og evaluering, post 70 Forskning

Tildeling: 106,947 mill. kroner

Målene for budsjettposten er å støtte kunnskapsproduksjon av høy kvalitet og relevans som kan bidra til fattigdomsreduksjon og bærekraftig utvikling, og å styrke forskningskapasitet i utviklingsland.

Forskningsprogrammet NORGLOBAL er hovedplattformen for støtte til norsk utviklingsforskning. Midlene går videre fra Norad til Forskningsrådet for gjennomføring av andre fase, NORGLOBAL-2, som ble iverksatt i 2016 for en åtteårsperiode. I 2018 ble 14 forskningsprosjekter og tre forskningsnettverk innvilget støtte under NORGLOBAL-2. Forskningsprosjektene/nettverkene omhandler temaene utdanning, næringsutvikling og jobbskaping, konflikt og sårbarhet, humanitær innsats, og klima og miljø, primært i partnerland i Afrika og Asia. Det legges særlig vekt på aktiv formidling og tverrfaglighet. NORGLOBAL-2 mottok totalt 83,5 mill. kroner i 2018, hvorav 17 mill. kroner fra andre budsjettposter.

Sju sluttrapporter fra NORGLOBAL-1 prosjekter ble godkjent i 2018. Dette inkluderte blant annet et prosjekt som har undersøkt hvilken effekt kjønnsbasert bistand har på kvinners representasjon i Uganda, Malawi, Sudan og Zambia. Forskningsprosjektet fant at selv i land med lav kvinneandel i nasjonalforsamlingen og svak kvinnebevegelse, som i Malawi, Sudan og Zambia, har kvinnevennlige lover og beslutninger blitt vedtatt. I disse landene spiller internasjonal bistand en sentral rolle, i hvert fall på kort sikt. Men dersom internasjonale aktører aktivt fremmer likestillingsforslag som strider med nasjonale gruppers interesser, religiøse lover eller tradisjoner kan dette medføre motstand. Et eksempel er reform av barneekteskap, som møtte mye motstand i Sudan hvor ekteskapsloven var nedskrevet, men ikke i Zambia hvor ekteskapsloven ikke var nedskrevet.

Et annet forskningsprosjekt har analysert og sammenlignet tre ulike typer landsbykraftverk for solstrømforsyning i India, Senegal og Kenya. Alle eksemplene viste ulike initiativer for oppskalering til et større antall landsbyer, drevet av myndigheter eller privat sektor. Ifølge forskningen er det nødvendig å tilpasse strømforsyningen godt til den lokale samfunnskonteksten for at alle skal få tilgang. I Kenya fant forskerne ut at utleie av bærbare solcellelamper med god lysstyrke passet godt inn i folks hverdagsliv i flere deler av landet. Imidlertid fant de også at eksisterende politikk, reguleringer og institusjoner ofte passer dårlig til desentralisert strømproduksjon og kan hindre privat sektor i å oppskalere lokale strømmnett. Innovasjon innen disse områdene er derfor nødvendig.

Støtte til forskningsinstitusjoner og -organisasjoner i utviklingsland

For å styrke forskningskapasitet i utviklingsland ble det i 2018 inngått nye avtaler med seks afrikanske forskningsinstitusjoner sør for Sahara. Institusjonene har fått støtte til forskning på hhv. global helse i Etiopia og Afrika (Armauer Hansen Research Institute), økonomisk utvikling i Afrika Sør for Sahara (African Economic Research Consortium), effekter av klimaforandringer og ulike forvaltningsmodeller på marine ressurser og levesett for kystsamfunn i Tanzania, Kenya, Mosambik og Madagaskar (Coastal Ocean Research and Development in the Indian Ocean (CORDIO–East Africa)), landbruk og skadedyr i Tanzania, Etiopia, Uganda og Kenya (International Centre of Insect Physiology and Ecology (ICIPE)), effekter av kombinert skog- og landbruk på skadedyret Fall Army Worm i Zambia og Malawi (World Agroforestry Centre (ICRAF)) og interessekonflikter mellom gruvedrift, landbruk og skogbevaring i Ghana (Tropenbos International Ghana (TBG)). Støtte til The Think Tank Initiative (TTI) er i avslutningsfasen og en sluttkonferanse ble gjennomført i Bangkok i november 2018. Til sammen ble det utbetalt 40,5 mill. kroner i 2018 til forskningsinstitusjoner i utviklingsland.

Kap. 165 Forsking, kompetanseheving og evaluering, post 71 Faglig samarbeid

Tildeling: 345,503 mill. kroner

Kap 165, post 71 - fordeling (utbetalte midler)	
Olje for utvikling (Ofu), inkl. sivilsamfunnsstøtte	75 105
Fisk for utvikling (Ffu), inkl. sivilsamfunnsstøtte	179 914
Skatt for utvikling (Sfu)	54 272
Likestilling for utvikling (LIKE)	2 419
Statistikk	4 753
Antikorrupsjon	21 500
Annet	7 146

Olje for utvikling (Ofu)

I 2018 hadde Ofu-programmet 14 land under planlegging eller i gjennomføringsfasen.

Landprogrammene på Cuba, Irak, Myanmar og Libanon forvaltes av Norad og ble finansiert over denne posten. Norad er også ansvarlig for forvaltningen i kartleggingsfasen og i planleggingen av nye landprogram og nye programfaser, som i 2018 omfattet Colombia, Cuba, Irak, Mosambik, Kenya og Somalia.

Ofu har bidratt til kapasitetsbygging av somaliske myndighetsinstitusjoner gjennom en rekke kurs og opplæringstiltak innen ressursforvaltning og miljø. I oktober ble det første planleggingsmøtet med alle relevante myndighetsinstitusjoner fra Somalia gjennomført. Alle delstatene var representert. Norge vil i samarbeid med *Somalia* fortsette å kartlegge status og behov innen petroleumssektoren og planlegge et Ofu-program. I *Libanon* bidro Ofu til å utarbeide retningslinjer for boring og miljøkonsekvensvurderinger i samarbeid med Lebanese Petroleum Administration (LPA) og det libanesiske miljødepartementet. Kompetansen til miljø- og oljedepartementene i *Irak* ble styrket innen gjennomføring av tilsyn, revisjon av konsekvensvurderinger og klimaproblemstillinger i petroleumssektoren. I *Myanmar* bidro Ofu med kommentarer til ny petroleumslov og lov om skatteadministrasjon, og med å styrke kompetansen i sentrale institusjoner innen tema som oljevernberedskap, fiskalt rammeverk for petroleumssektoren, skatterevisjon, tilsyn av rørledninger og miljøkonsekvensvurderinger.

Som del av Ofus opplæringsprogram ble det utviklet og gjennomført kurs i forvaltning av petroleumsinntekter med 30 deltakere fra Kenya, Libanon, Ghana og Mosambik, og kurs i kommunikasjon i petroleumssektoren med 30 personer fra Kenya, Libanon, Ghana, Mosambik, Colombia og Myanmar.

En midtveisgjennomgang av Ofu-programmets samarbeid med FNs miljøprogram (UNEP) viste gode resultater. Samarbeidet styrker miljøkomponenten i Ofu. UNEP bidro for eksempel med opplæring av personell fra Iraks olje- og miljødepartementer i kartlegging av oljeforurensning. På basis av opplæringen kartla et team fra de to departementene miljødelegasjoner som følge av oljesøl i områder som er gjenerobret fra ISIL. Irak kan bygge videre på dette arbeidet for å planlegge opprydning og mobilisere ressurser.

Norge deltar i IMF's flergiverfond for forvaltning av inntekter fra utvinningsindustrien, og Norad bidro med knappe 6 mill. kroner i 2018. IMF yter kapasitetsbygging i mange av landene i Ofu-programmet gjennom fondet. I 2018 ble også IMF's modell (FARI) for å analysere myndighetenes inntekter av petroleums- og gruveprosjekter under ulike skatteregimer videreutviklet. Et relativt nytt innslag i flergiverfondet er at IMF har utviklet og driver omfattende opplæringsaktivitet gjennom en blanding av tradisjonelle kurs og online tilbud gjennom Massive Open Online Courses (MOOC).

Støtten til sivilt samfunn bidro både til å bygge kapasitet blant lokale organisasjoner og til at myndigheter holdes ansvarlig for forvaltningen av landenes petroleumsressurser. I Uganda har sivilsamfunnsaktører bidratt til at myndighetene søker om medlemskap i Extractive Industries Transparency Initiative (EITI). Global Witness, Natural Resource Governance Institute (NRGI), Oxfam, World Wildlife Fund (WWF), Norsk Folkehjelp og Kirkens Nødhjelp er aktørene som mottok støtte i 2018. Tiltakene ble delvis finansiert over kap. 160 *Sivilt samfunn og demokratiutvikling*, post 70 *Sivilt samfunn* og kap. 150 *Bistand til Afrika*, post 78 *Regionbevilgning for Afrika*.

Fisk for utvikling (Ffu)

I underkant av 180 mill. kroner gikk til Fisk for utvikling (Ffu) i 2018 over denne budsjettposten, inkludert til sivilsamfunnstiltak. Av disse gikk vel 125 mill. kroner til Nansenprogrammet. Norad inngikk en ny avtale på 25 mill. kroner med støtte til vinduet om bærekraftig fiskeriforvaltning, innenfor Verdensbankens nye trustfund PROBLUE. I tillegg ble 14 mill. kroner til Ffu dekket over Kap. 170 *FN-organisasjoner mv.*, post 81 *Matsikkerhet og klimatilpasset landbruk*.

En tilskuddsavtale om forberedende aktiviteter er inngått mellom Havforskningsinstituttet (HI) og Norad. I 2018 var representanter fra Department of Fisheries (DoF) i Myanmar på felttur i Nord-Norge for å lære om forvaltningssystemer, fiskerikontroll mv. i regi av Fiskeridirektoratet. I mai var DoF på studietur til Vietnam for å lære om marin oppdrett og for å se på samarbeidsmuligheter med Vietnam, som kan skreddersy kurs i akvakultur etter ønske og behov fra partene. Videre deltok 23 myanmarske forskere og studenter fra fire universiteter på tokt med Dr. Fridtjof Nansen i Bengalbukta for ressurs- og miljøkartlegging. Innsamling av mikroplast skapte særlig stor oppmerksomhet.

Næringsutvikling og akvakultur inngår som en av tre hovedpilarer i Ffu. Fem norske leverandørbedrifter til akvakultursektoren var på studietur til Myanmar i februar 2018 i regi av Innovasjon Norge og Norad. Vekstpotensialet i marin akvakultur anses som betydelig, med en kystlinje på nær 3 000 km og allerede en av Asias raskest voksende økonomier. Det ble vist stor

interesse fra både private og statlige aktører i Myanmar, men politisk ustabilitet og vanskelige rammebetingelser for næringsliv og investeringer er sentrale utfordringer.

Resultateksempler:

Med hjelp fra Interpol gjennomførte São Tomé og Príncipe i 2015 etterforskning av en navngitt fiskebåt og startet rettssak mot eier og besetningsmedlemmer for ulovlig fiske og forurensning i det søratlantiske havet innenfor landets 200 nautiske miles sone. Flere besetningsmedlemmer fikk fengselsstraff. Interpol bistod i etterkant São Tomé og Príncipe med møter om ulovlig fiske og har fremmet samarbeid mellom industrialiserte land og utviklingsland i etterforskning av fiskerelatert kriminalitet.

I tillegg til den aktuelle saken i São Tomé og Príncipe har Interpols tilrettelegging av utveksling av etterretningsinformasjon og bevis mellom utviklingsland og industrialiserte land bidratt til at Spania har innkrevd over EUR 30 mill. av flere spanske operatører og eiere. Den antarktiske 'UUU-flåten' har vært aktiv i over tjue år. Framgangsmåten er å skjule identiteter ved å misbruke flagg, havner og toll-jurisdiksjoner i utviklingsland. UUU-flåtens aktivitet har nå blitt forstyrret av at utviklingslandene samarbeider med andre. Dette viser at det er behov for transnasjonal fiskerikriminalitetsbekjempelse. Norge bidrar gjennom Interpol-prosjektet FishINTEL fase II.

Norad inngikk avtaler med tre sivilsamfunnsorganisasjoner om tiltak som støtter målene i Ffu-programmet. Caritas Norge og Conservation International fikk støtte til tiltak i Colombia, mens det Kongelige Selskap for Norges Vel ble støttet for tiltak i Tanzania. Tiltakene bidrar til yrkesopplæring, utvikling av småskala fiske, og bidrar til styrket fiskeriforvaltning.

Skatt for utvikling (Sfu)

I 2018 ble vel 54 mill. kroner benyttet til tiltak under Skatt for utvikling (Sfu), herunder til sivilsamfunnsorganisasjoner. Sfu er i en opptrappingsfase, og det ble inngått flere flerårige avtaler. Disse omfattet blant annet Skattedirektoratet (SKD) for å inngå institusjonssamarbeid med søsterorganisasjoner i samarbeidsland basert på etterspørsel etter kapasitetsutvikling. For å bidra til at utviklingslands skattepolitikk forbedres ble det også opprettet avtaler med støtte til IMF, Verdensbanken og OECD.

Foreløpig er det i hovedsak de eksisterende bilaterale tiltakene forvaltet av andre enn Norad som kan vise til resultater, se ['Kunnskapsbanken – utvalgte resultater av norsk faglig samarbeid'](#). Et mer komplett resultatrammeverk med flere eksempler på resultater vil først bli synlig i årene som kommer. Sfu vil utvikle resultatrapporteringen fra 2019 slik at nøkkelaktiviteter og resultater kan framvises på tvers av ulike tiltak og komponenter.

Norad inngikk avtale med Global Financial Integrity. Sju andre sivilsamfunnsorganisasjoner fikk støtte over kap. 160 *Sivilt samfunn og demokratiutvikling*, post 70 *Sivilt samfunn*. Tiltakene bidrar, sammen med øvrige portefølje av relaterte tiltak, til økt åpenhet om inntektsstrømmer og kapitalflukt, og har som formål å bidra til styrket skatteinngang til utviklingsland.

Likestilling for utvikling (LIKE)

Vel 2,4 mill. kroner ble benyttet under LIKE-programmet til arbeidet med å opprette et bilateralt institusjonssamarbeid med Etiopia og Nepal. Barne- og likestillingsdepartementet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og Statistisk sentralbyrå (SSB) har bistått myndighetene i Etiopia og Nepal med å utvikle utkast til programdokument, som skisserer samarbeidsområdene og målsettingene for mulige program i begge land. Delegasjoner fra hhv. Nepal og Etiopia besøkte Norge høsten 2018 for å styrke relasjonene til samarbeidsinstitusjonene samt Norad og UD. Det har også vært gjennomført reiser til Nepal og Etiopia for å bidra i utviklingen av programmene.

Statistikk

Som del av Statistikkprogrammet støttet Norad SSB for å styrke kunnskap og kompetanse i nasjonale statistikkbyråer i utviklingsland. SSB gjennomførte også en studie i hvordan å forbedre analyser på sammenhenger mellom matsikkerhet og fattigdom i Sudan. Det ble inngått avtale med OECD/Paris21 om kjernestøtte. Paris21 har et særskilt mandat for å arbeide med bærekraftsmålene og arbeider med andre bilaterale og multilaterale organisasjoner, som Verdensbanken, IMF og FN, i å sikre tilstrekkelig kapasitet og finansiering på landnivå. Avtalen sikrer plass i Paris21s styre og sikrer kontinuitet og deltakelse i utforming av Paris21s strategi og virksomhetsplaner.

Antikorrupsjon

2018 var preget av forberedelse og igangsetting av nye samarbeid innen antikorrupsjon og kapitalflukt. Det ble inngått avtaler med FN-kontoret mot narkotika og korrupsjon (UNODC) for faglig bistand til utviklingsland til oppfølging av forpliktelser i FN-konvensjonen mot korrupsjon (UNCAC) og i forbindelse med forebygging, identifisering og tilbakeføring av stjålne verdier gjennom Stolen Asset Recovery (StAR), samt oppfølging av resolusjonen på storskalakorrupsjon vedtatt på Statspartskonferansen i 2017 hvor Norge hadde en pådriverrolle i forhandlingen. Norad inngikk også samarbeid med International Center for Asset Recovery (ICAR) for kunnskapsutvikling og bistand til etterforskning av korrupsjonssaker. Sivilt samfunn har en viktig rolle i oppfølgingen og gjennomføringen av UNCAC og det ble inngått en avtale med paraplyorganisasjonen UNCAC Coalition.

Miljøkriminalitet med vekt på marin forsøpling

Marin forurensning og forsøpling går på tvers av landegrensene, påvirker nesten alle land og kan kun bekjempes gjennom internasjonalt samarbeid. Norad har støttet INTERPOLs arbeid mot miljøkriminalitet. Gjennom operasjonen '30 days at Sea' gjennomført i oktober 2018 har det vært en storaksjon mot ulovlige utslipp fra skip, ulovlig handel med avfall og ulovlig dumping av avfall. 276 lov- og miljøetater fra 58 land har avdekket mer enn 500 lovbrudd som dumping av avfall og brudd på utslippsreguleringer. Mer enn 5200 inspeksjoner har gitt minst 185 etterforskninger, der det forventes arrestasjoner og rettslig forfølgelse.

Norads bidrag var på 3,7 mill. kroner og har primært blitt brukt til opplæring av myndigheter, som politi, toll, havnevesen og miljømyndigheter i land i Sørøst-Asia og enkelte kyststater i Afrika. Landene som var med på '30 days at Sea' finansierer dette selv.

Støtten til INTERPOL vil videreføres under kap. 163 *Klima, miljø og hav*, post 71 *Hav og Marin Forsøpling* i 2019.

Helse

4 mill. kroner ble benyttet for Global Health Preparedness Program og samarbeidet med Folkehelseinstituttet. Tilsvarende beløp ble tildelt over Kap 150 *Bistand til Afrika*, post 78 *Regionbevilgning Afrika* i tillegg til midler fra Kap 169 *Global helse og utdanning*, post 70 *Global helse*.

Kap. 166 Klima, miljø og fornybar energi, post 72 Klima og miljø

Tildeling: 835,600 mill. kroner

Tiltak over denne budsjettposten skal bidra til reduserte klimagassutslipp, effektiv og bærekraftig tilpasning til klimaendringer, mobilisering for økt klimafinansiering, inkludert teknologisamarbeid og partnerskap med privat sektor og bevaring og bærekraftig bruk av verdens hav.

Norads støtte til klima og miljø gikk i hovedsak til etablerte samarbeid, enten løpende avtaler eller ved at det ble framforhandlet støtte til ny fase. For tiltak rettet mot hav og marin forsøpling ble det i stor grad inngått nye omtaler. Resultater fra et utvalg samarbeid omtales nedenfor.

Det grønne klimafondet (GCF) mottok 400 mill. kroner fra Norge i 2018. GCFs portefølje er forventet å bidra til 1,4 milliarder tonn CO₂ i unngåtte utslipp og redusert sårbarhet for 272 millioner mennesker. Norad deltar som rådgiver for det norske styremedlemmet i fondet.

Afrika har prioritet i Det grønne klimafondet. Omtrent halvparten av all GCF-finansiering har blitt kanalisert til 36 klimaprosjekter i Afrika, hvorav 15 allerede er under gjennomføring. Aktivt samarbeid med nasjonale partnere i regionen gjennom readiness-programmet bidrar til å øke kapasiteten til offentlige institusjoner slik at de kan utforme gode søknader og prioritere nasjonale tiltak. 76 slike prosjekter har blitt godkjent i Afrika. Prosjektene baserer seg i stor grad på landenes nasjonale klimaplaner (NDC) utarbeidet til gjennomføring av Parisavtalen. Landene legger stor vekt på klimatilpasning og matsikkerhet da de allerede erfarer en økende risiko og sårbarhet for klimarelaterte katastrofer som gjør dem mer utsatt for fattigdom ([InsuRisk-rapporten 2018](#)).

Norges bidrag i 2018 på 130 mill. kroner til *Den globale miljøfasiliteten (GEF)* bidrar til gjennomføring av GEFs fem fokusområder; biologisk mangfold, klima, internasjonale hav- og vannspørsmål, forørkning og miljøgifter. Basert på finansieringen tildelt mot slutten av GEF-6 perioden er det forventet at fondets støtte vil føre til at blant annet 1 470 mill. tonn CO₂-ekvivalenter er redusert og 357 mill. hektar land- og havområder er bedre forvaltet for å bevare biologisk mangfold. I tillegg klarte GEF å mobilisere 8 USD som samfinansiering for hver dollar investert i et prosjekt. 2018 markerte avslutningen på GEF-6 og begynnelsen av GEF-7 perioden. Påfyllingsforhandlingene som ble ferdige i 2018 førte blant annet til en status-quo for finansiering av fondet, men også økt oppmerksomhet om og finansiering til marin forsøpling på tvers av fokusområdene internasjonale hav- og vannspørsmål og kjemikaler og avfall.

Det ble inngått ny treårig (2018-2020) avtale for *Ozonfondet* under Montrealprotokollen med årlige bidrag på 18,2 mill. kroner. Ozonfondet bidrar til utfasing av ozonnedbrytende stoffer og de kraftige klimagassene hydrofluorkarboner (HFK) og perfluorkarboner (PFK). Beregninger viser at det er et potensial for å redusere klimagassutslipp med 65 mrd. tonn CO₂-ekvivalenter fram mot 2050 gjennom utfasing av HFK- og PFK-gasser. På partsmøtet under Montrealprotokollen i Kigali i 2016 ble det enighet om nedtrapping av bruk av disse klimagassene, og erstatte dem med gasser som har mindre negativ klimaeffekt. I følge United Nations Treaty Collection (UNTC) hadde 69 nasjoner ved

årsskiftet ratifisert, godkjent eller akseptert Kigali-vedlegget til Montrealprotokollen. Siden fondet ble etablert i 1991 har det blitt utbetalt om lag USD 3,77 mrd. for implementering av prosjekter som omfatter industriltak, teknisk assistanse, opplæring og kapasitetsbygging. Dette vil resultere i utfasing av 468 128 ODP³ tonn i forbruk og produksjon når alle disse prosjektene er implementert. Ved utgangen av 2017 har 286 176 ODP tonn forbruk og 204 189 ODP tonn produksjon blitt faset ut. Av totalt 7 930 prosjekter finansiert av fondet har 7 197 blitt fullført. Dette gir en gjennomføringsrate på 91 pst.

FNs miljøprogram (UNEP) koordinerer FNs aktivitet på miljø og bærekraftig utvikling. UNEP mottok 115 mill. kroner til implementeringen av programmets sju fokusområder. I 2018 la UNEP spesielt vekt på forurensningsagendaen, i tråd med FNs tredje miljøforsamling, og styrket innsatsen for beskyttelse av Environmental Defenders. Mindre deler av støtten ble øremerket økosystembasert katastroforebygging, den sjette Global Environmental Outlook (GEO-6) rapporten og ivaretagelse av miljø i krig og konflikt. Marin forsøpling omtales nedenfor. UNEP er i ferd med å utvikle rapportering basert på indikatorene for bærekraftsmålene og vi håper å kunne rapportere resultater basert på dette framover.

GRID-Arendal mottok 15 mill. kroner. GRID-Arendals styrke ligger i å omsette miljøinformasjon og forskning til bruk for beslutningstakere i håndteringen av sentrale miljøutfordringer. I 2018 ble særlig arbeidet med plast og mikroplast vektlagt. Et eksempel på resultater er GRID-Arendals arbeid med risikovurderinger av dammer og andre lagringssteder for gruveavfall, hvor de har gitt anbefalinger til UNEP om hvordan lagring av slikt avfall kan gjøres på en miljømessig forsvarlig måte. Videre har GRID-Arendal støttet en rekke utviklingsland i å utvikle miljøovervåkingssystemer. På Seychellene har GRID-Arendal bistått med faglig ekspertise og opplæring i bruk av moderne overvåkingsutstyr som droner for å bekjempe ulovlig fiske i deres økonomiske sone.

Det ble inngått en ny treårig rammeavtale med *Verdens Naturvernunion (IUCN)* med en årlig ramme på 21 mill. kroner. IUCN har en unik rolle ved at både stater og sivilsamfunnsorganisasjoner, inklusive urfolksorganisasjoner, er medlemmer, og er en viktig premissleverandør på miljøområdet internasjonalt. Eksempler på konkrete resultater av arbeidet i 2018 er støtte til 75 land i å utarbeide nasjonale mål og handlingsplaner for å tilbakeføre ødelagte områder som blant annet skog og beitemarker til bærekraftige økosystem. IUCN har framforhandlet avtaler med en rekke land om at de skal tilbakeføre degradert og ødelagt skog på til sammen 8,1 mill. ha. Innen grensekryssende vannforvaltning har IUCN assistert Mekonglandene i å forbedre forvaltningen og diversifisere energitilgangen fra andre kilder enn vannkraft.

'*The Equator Initiative*' løfter fram lokalbefolkningens og urfolks løsninger for miljøvennlig, bærekraftig utvikling gjennom utdeling av 'The Equator Prize', støtte til kapasitetsbygging og kunnskapsutveksling. The Equator Initiative har samlet sine erfaringer i et omfattende e-bibliotek, og hatt over 3 000 studenter som deltakere på web-baserte kurs og seminarer.

FNs utviklingsprogram (UNDP) prosjekt *Biodiversity Finance Initiative (BIOFIN)* identifiserer hvordan naturmangfold best kan integreres i lands økonomiske beslutninger og lønnsomme investeringer. Initiativet bidrar i utvalgte land til å flytte fokus fra bistand til mobilisering av nasjonale ressurser. Norads avtale med UNDP (2018-2020) om finansiering av programmets fase II kanaliseres til hhv. Bhutan og Kambodsja. I Bhutan har BIOFIN hjulpet til med å utvikle en finansieringsplan for

---

³ ODP: Ozonreducerende evne

biodiversitet. Et av de foreslåtte tiltakene er å øremerke 1 pst. av royalty-inntekter fra vannkraft til vern av biologisk mangfold.

Norge videreførte støtten til *Water Supply and Sanitation Collaborative Council (WSSCC)*. WSSCC rapporterer ved utgangen av 2017, gjennom Global Sanitation Fund (GSF), å ha bidratt til at over 20 millioner mennesker har fått tilgang til toalett, og til at over 56 000 landsbyer har erklært seg 'open defecation free' (akkumulerte tall). Norge yter kun en liten finansiell andel sammenlignet med andre større givere.

IPBES (Naturpanelet) mottok 2,5 mill. kroner øremerket havkomponenten i en omfattende global utredning om biodiversitet og økosystemtjenester. Utredningen skal ferdigstilles i løpet av 2019.

Det globale rammeverket for klimatjenester (GFCS), ledet av Verdens meteorologiorganisasjon (WMO) bidrar til at klima- og værinformasjon når brukere i Afrika, spesielt innen landbruk, helse og beredskap. *Meteorologisk institutt* bidrar til kapasitetsbygging ved meteorologitjenestene i Bangladesh, Vietnam og Myanmar. *Asian Disaster Preparedness Center (ADPC)* bygger systemer for å håndtere ekstremvær i urbane områder i Myanmar og Vietnam, og *UNOSAT* bygger nasjonal kapasitet i Asia og Afrika i bruken av satellitteknologi.

Norads støtte til *Flyktninghjelpens NORCAP-virksomhet* har i 2018 gått til utplassering av eksperter på klimatjenester og energi i humanitære situasjoner. Støtte har blant annet gått til Kenya/Climate Prediction and Application Centre (ICPAC), til støtte for Global Framework for Climate Services (GFCS) gjennom WMO og til UNITAR for koordinering gjennom The Global Plan of Action – Energy in Situations of Displacement.

Gjennom støtte til nettverket *Global Water Partnership* bidrar Norge til å forbedre styringen og forvaltningen av verdens vannressurser, blant annet til utarbeidelse av nasjonale vannforvaltningsstrategier og klimatilpasningsplaner, rådgivning i forbindelse med vannforvaltningsprosesser og utgivelse av kunnskapsprodukter.

Bistandsprogrammet mot marin forsøpling

Om lag 94 mill. kroner gikk i 2018 til bistandsprogrammet mot marin forsøpling.

De fleste avtalene ble inngått mot slutten av året og begynner sitt arbeid for fullt i 2019. Resultater vil kunne rapporteres på fom. neste år og det siktes mot rapportering på aggregert nivå for hele programmet. Avtalene som ble inngått var med:

- IUCN for 'Plastic Waste Free Islands'
- SINTEF for 'Ocean Plastic Turned into an Opportunity in Circular Economy'
- Secretariat of the Basel, Stockholm and Rotterdam Conventions for 'Sound management, prevention and minimization of plastic waste'
- Avfall Norge for 'Clean Oceans through Clean Communities'
- WWF Norge for 'No More Plastics in Our Oceans!'

(addendum til eksisterende avtale overført fra UD for å legge til en komponent på Kina)

I tillegg inngikk Norad addendum til følgende avtaler for å støtte arbeid til nåværende partnere på marin forsøpling:

- FAO - Nansenprogrammet
- FNs Miljøprogram (UNEP) – Marine Litter and Micro Plastic

WWF Norge brukte første del av prosjektperioden til å etablere en bred global kampanje som skal kjempe for en internasjonal avtale mot marin forurensning. To rapporter ble også lansert i samarbeid med Adelphi og Folkerettsinstituttet, som forklarer hvorfor det er behov for en ny internasjonal avtale og hvorfor eksisterende avtaleverk ikke er tilstrekkelig og som samtidig peker på hvilke områder en slik avtale bør dekke.

UNEP mottok 30 mill. kroner til arbeidet med å iverksette FNs Miljøforsamlings vedtak om marin forurensning. UNEP arbeider med det globale rammeverket mot avfall og mikroplast i hav, samt informasjonsarbeid, digitale løsninger, teknisk støtte og utforming av regionale og nasjonale handlingsplaner i Stillehavet, Svartehavet, Rødehavet, det Indiske hav og de karibiske hav. UNEP overvåker og kartlegger omfanget av plast og avfall, og er ansvarlig for rapportering på bærekraftsmål 14 om livet i vann (indikator 14.1.1-2).

Norad inngikk ny avtale med Verdensbanken for Global Environment Facility sin sjuende periode. Deler av midler til fondet blir finansiert fra bistandsprogrammet mot marin forurensning.

Kap. 166 Klima, miljø og fornybar energi, post 74 Fornybar energi

Tildeling: 188,500 mill. kroner

Norge skal bidra til FNs bærekraftsmål om å sikre tilgang til pålitelig, bærekraftig og moderne energi til en overkommelig pris for alle. Satsingen skal også bidra til å redusere utslipp av klimagasser fra energisektoren.

Tildeling til Norad dekket både videreføring av etablerte samarbeidsavtaler og nye tiltak.

Norsk støtte til *International Centre for Hydropower (ICH)* har resultert i at institusjoner i *Nepal* har implementert prosedyrer og verktøy som bidrar til å sikre at vannkraftprosjekter planlegges og bygges iht. internasjonale standarder for miljøhensyn, helse, sikkerhet og sosiale aspekter. I *Myanmar* har ICH hatt høy aktivitet de siste årene både gjennom NVEs aktiviteter og i samarbeid med IFC. Deltakelsen på ICHs kurs har ført til at Toolei, selskapet som utvikler Bawgata kraftverket i Karen, gjennom kommunikasjon med urfolksgrupper og implementering av rapporteringsrutiner i større grad er i stand til å unngå konflikter i forbindelse med utbyggingen. Videre har Toolei utviklet sin kompetanse for å bedre fasilitere samhandlingen med sentrale myndigheter. I *Zambia* har Zambias elektrisitetsverk ZESCO sendt flere enn 80 av sine ansatte til ICHs kurs. Som en direkte konsekvens har dette bidratt til reduksjon av tyveri av strøm og tap i overføringslinjene fra ZESCOs anlegg. I tillegg har vedlikeholdsteam på store anlegg som Kariba, Kafue og Livingstone oppgradert sin kompetanse til å implementere vedlikeholds- og HMS-rutiner ved anleggene.

Energipartnerskapet Energising Development (EnDev) hadde aktiviteter i 25 land. I 2018 bidro EnDev til at 1 million mennesker fikk tilgang til mer moderne ('akseptable') kokeovnløsninger og til at 600 000 mennesker fikk tilgang til elektrisitet, i hovedsak fra lanterner. Norge finansierer om lag 10 pst. av budsjettet for nåværende periode. Over halvparten av EnDevs budsjett brukes på prosjekter i Afrika Sør for Sahara, hvorav flere sårbare stater, og retter seg i stor grad mot fattige befolkningsgrupper.

Norge inngikk en avtale om kjernestøtte med Global Alliance for Clean Cookstoves i 2016. I 2018 endret organisasjonen navn til *Clean Cooking Alliance* (Alliansen), for også tydeligere å arbeide med

brensel-problematikk. Hovedparten av Alliansens partnerland og aktiviteter er rettet mot Afrika Sør for Sahara. I 2018 ble det lansert to prosjekter under the Humanitarian Clean Cooking Fund. Om lag 1 000 husholdninger i to flyktningeleire i *Rwanda og Etiopia* har så langt fått tilgang til rene og effektive kokeovner og brensel. Alliansens humanitære arbeid treffer de mest sårbare gruppene i samfunnet, flyktninger eller internt fordrevne. I *Nepal* har den norske støtten bidratt til å promotere rene kokeløsninger til om lag 600 000 mennesker i urbane strøk. Et utvalg fattige husholdninger som har tatt i bruk ny teknologi, inngår i et utvalg hvor bruken og effekt av ny kokeovn og brensel følges opp, herunder at det samles data rundt effekt på helse. Tiltaket delfinansieres over Kap 166 *Klima, miljø og fornybar energi*, post 72 *Klima og miljø*.

Verdensbankens *Energy Sector Management Assistance Program (ESMAP)* bidro, blant annet gjennom norsk støtte, til å fremme arbeidet med fornybar energi og energieffektivisering. ESMAP hadde over 250 aktiviteter i 53 land. ESMAP arbeider blant annet med å redusere fossile subsidier, fjerne barrierer for privat sektor investeringer, kartlegge fornybare energiresurser på landnivå, gi råd om riktigere prising av energi og er Verdensbankens energi-tenketank, inklusiv på nye teknologiområder. Eksempler på innovative energiløsninger ESMAP arbeider med er flytende solkraftverk, bedre batteriløsninger, og miljøvennlig transport.

Klimainvesteringsfondet *Scaling Up Renewable Energy Programme (SREP)* er et samarbeidsprogram mellom alle utviklingsbankene, med sekretariat i Verdensbanken. Målet er å bidra til økt tilgang til energi i lavinntektsland og samtidig redusere utslipp. Norsk støtte i 2018 var 15 mill. kroner, for å gjøre det mulig å gjennomføre vedtatte investeringsplaner. Programmet har så vidt begynt å levere på sine hovedresultatmål med nærmere 5 MW for 2018. Videre er 150 MW geotermisk kapasitet boret, men ennå ikke utviklet og satt i produksjon i Kenya. Programmet er i tidlig gjennomføring med praktisk framdrift i Etiopia, Honduras, Kenya, Mali, Nepal, Tanzania og på Maldivene. Forventete resultater fra godkjente planer er 6 700 GWh elektrisitetsproduksjon, moderne energitjenester til 17,4 millioner mennesker og unngåtte CO₂-utslipp på omlag 5,2 millioner tonn per år.

Norge videreførte støtten til *Clinton Climate Initiative (CCI)* sitt arbeid for at fornybare energiteknologier som sol- og vindkraft erstatter strøm fra forurensende dieselmotorkraftverk i sårbare øystater. Støtten bidro i 2018 til at et 3 MW solkraftverk ble satt i drift på den karibiske øya St. Lucia.

Gjennom avtale med *NTNU* om stipendprogram ved masterprogrammet for vannkraftutvikling er to kull med 20 utvekslingsstudenter tatt opp og det tas nå opp studenter til et tredje kull. Programmet er et strategisk partnerskap med næringslivet hvor bistandsmidler finansierer stipend mens næringslivspartnere bidrar med gjesteforelesninger, bi-veiledning til masteroppgaver og finansiering av praksisplasser som skal gi relevant opplæring i felt.

Norge har siden oppstarten totalt bidratt med 110 mill. kroner til *Global Energy Efficiency and Renewable Energy Fund (GEEREF)*. GEEREF skal utløse kommersielle investeringer i fornybar energi, og har lyktes med å mobilisere totalt 28 investorer og EUR 222 mill. Det har bidratt til at 2,8 GW fornybar energi er installert eller under utvikling, 800 MW ny fornybar energi er installert og en årlig reduksjon i utslipp på 1,5 millioner tonn CO₂ ved slutten av 2017.

Gjennom Norads støtteordning for næringsutvikling innen fornybar energi ble det gitt støtte til forundersøkelser av blant annet solkraftverk i Kenya, Uganda, Nicaragua og Bangladesh, vannkraftprosjekt i Uganda, Tanzania og videreføring av pågående forundersøkelser av vannkraftverk i Myanmar og på grensen mellom Rwanda og DR Kongo og vindkraftverk på Sri Lanka. Norad

utbetalte også støtte til et linjeutbyggingsprosjekt i Uganda og til en forundersøkelse for å utvikle innovative solenergiløsninger til flyktningleirer.

Kap. 168 Kvinners rettigheter og likestilling, post 70 Kvinners rettigheter og likestilling

Tildeling: 129,0 mill. kroner

Av tildeling til Norad ble 50 mill. kroner benyttet til utdanningstiltak for jenter i regi av Det globale partnerskapet for utdanning (GPE), se omtale under Kap. 169 *Global helse og utdanning, post 73 Utdanning*. 10 mill. kroner ble benyttet til støtte til UNFPA supplies, se omtale under Kap. 169 *Global helse og utdanning, post 70 Global helse*. Øvrige midler skulle tildeles tiltak som støtter opp om fire satsingsområder i handlingsplanen:

- Kvinners politiske rettigheter og deltakelse
- Kvinners økonomiske rettigheter og deltakelse
- Bekjempelse av vold mot jenter og kvinner og skadelige skikker
- Seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR)

51,5 mill. kroner ble benyttet til allerede inngåtte flerårige avtaler med organisasjoner. Flere av disse fikk innvilget økning i 2018 til utvidelse av prosjektene.

Kunngjøringsprosess høst 2016/vår 2017 ga ikke tilstrekkelig søknader av god kvalitet innen satsingsområdene kvinners politiske og økonomiske rettigheter og deltakelse gjennom sivil samfunn. Det ble derfor besluttet å foreta en ny kunngjøring øremerket disse områdene. Etter en innledende runde med kortfattede konseptøknader høsten 2017, leverte 23 organisasjoner i 2018 søknader om midler. Det ble inngått treårige avtaler med sju sørbaserte organisasjoner mot slutten av 2018, med totalt 17,5 mill. kroner.

Samlet tildeling til de fire satsingsområdene i handlingsplanen gjennom sivil samfunn var 63,8 mill. kroner over denne budsjettposten.

I 2018 mottok IPAS i overkant av 13 millioner og IPPF ca. 1,6 mill. kroner fra denne budsjettposten over kjernestøtteavtaler til sitt arbeid for å styrke jenters og kvinners seksuelle og reproduktive helse og rettigheter. IPAS bidro til å øke tilgangen på prevensjon og trygg abort i Afrika, Asia og Latin-Amerika gjennom opplæring av helsepersonell, politi, dommere og advokater, og arbeidet med økt tilgang på god informasjon og opplæring av kvinner og lokalsamfunn om deres rettigheter. I 2018 bidro IPPF til økt tilgang på reproduktive helsetjenester gjennom nasjonale medlemsorganisasjoner og partnere i over 170 land, og til styrket lovverk og politikk gjennom påvirkningsarbeid på nasjonalt, regionalt og internasjonalt nivå.

Tostan mottok også støtte over Kap. 160 *Sivilt samfunn og demokratiutvikling, post 70 Sivilt samfunn*, og omtales der.

Norsk innsats mot kjønnslemlestelse for perioden 2014 – 2017 ble finansiert av kap. 168 *Kvinnens rettigheter og likestilling, post 70 Kvinners rettigheter og likestilling* og av kap. 160 *Sivilt samfunn og demokratiutvikling, post 70 Sivilt samfunn*. Innsatsen ble i 2018 evaluert positivt av Christian Michelsens institutt (CMI). Porteføljen inkluderte blant annet støtte til *Population Council og Amplify Change*.

Kap. 169 Global helse og utdanning, post 70 Global helse

Tildeling: 3,245,036 mill. kroner

Formålet med bevilgningen er å bidra til å nå bærekraftsmål 3 om god helse, med særskilt vekt på å redusere dødeligheten blant kvinner, barn og ungdom, å stoppe spredningen av smittsomme sykdommer og å styrke helsesystemer.

Kap 169, post 70 - fordeling (utbetalte midler)	
Globale finansieringsmekanismer	2 833 442
Forskning, produktutvikling og innovasjon	291 000
Faglig bistand – helse	49 210
Seksuell og reproduktiv helse	71 000

Tilskudd til globale finansieringsmekanismer

Nærmere 90 pst. av tildelingen gikk til de store multilaterale helsefondene Vaksinealliansen Gavi (Gavi), Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (GF) og Den globale finansieringsfasiliteten (GFF).

Norsk samlet bidrag til *Gavi* i 2018 var 1 53 mrd. kroner inkludert 147,8 mill. kroner gjennom Den internasjonale finansieringsfasiliteten for immunisering (IFFIm), og 190 mill. kroner til poliovaksinering gjennom *Gavi*. I 2017 ble 65 millioner barn vaksinert med én eller flere vaksiner støttet av *Gavi*. Som resultat av dette forbygget man om lag 1,3 millioner dødsfall. *Gavi* er i rute for å nå sitt mål om å bidra til å vaksinere 300 millioner barn og forebygge fem til seks millioner dødsfall i perioden 2016–2020. Så langt har Tanzania og Zimbabwe introdusert HPV vaksinen mot livmorhalskreft. Til sammen har 1,5 millioner jenter fått vaksinen. Nasjonale utrullinger har vært forsinket på grunn av mangel på vaksine. Målet er å vaksinere mer enn 30 millioner jenter og forebygge om lag 900 000 dødsfall innen 2020. *Gavi* har som mål at 20 land skal ha selvfinansierte vaksineprogram innen 2020. Per 2017 er 16 land selvfinansiert.

Norsk bidrag til *GF* var på 700 mill. kroner. Fondet har til nå bidratt til å redde 27 millioner liv siden starten i 2002. Foreløpige rapporter indikerer at *GF* vil oppfylle målet om å bidra til å avverge totalt 29 millioner dødsfall i perioden 2017-2022, og bidra til å redusere smittetilfeller av hiv, tuberkulose og malaria med 38 pst. i perioden 2015-2022.

GFF mottok 600 mill. kroner. *GFF* utvidet i 2018 og dekker nå 27 land. Resultater for 2018 viser at *GFF* investeringsplaner har lyktes i å bidra til å innpasse bidragene fra 15 bilaterale givere, mens ti land har engasjert privat sektor. Nesten alle de 16 opprinnelige *GFF* landene har startet finansieringsreformer for innenlandsk ressursmobilisering. Flere land, som Burkina Faso, Elfenbenskysten og Nigeria, har forpliktet seg til økninger i nasjonale helsebudsjetter.

Tilskudd til forskning, produktutvikling og innovasjon

150 mill. kroner ble utbetalt til *global koalisjon for forebygging av epidemier og pandemier (CEPI)*. I løpet av 2018 inngikk *CEPI* til sammen elleve avtaler for å støtte utvikling av vaksinekandidater mot Lassafeber (LASV), Middle East Respiratory Syndrome (MERS) og Nipah.

I tillegg ble det lansert en ny utlysning for utvikling av vaksineplattformteknologi. Slik teknologi kan brukes til å sette inn et nytt smittestoff i en allerede utprøvet vaksine som raskt kan produseres og testes for å nedkjempe utbruddet. Det ble tildelt midler til seks kandidater.

Global helse- og vaksinasjonsforskning (GLOBVAC) mottar støtte gjennom en flerårig avtale med Forskningsrådet. 44 prosjekter ble støttet i 2018. I tillegg ble det holdt en ny utlysning der sju nye prosjekter fikk innvilget støtte.

Norsk støtte til *Unitaid* var i 2018 på 20 mill. kroner og bidro blant annet til å redusere prisen på selvtesting for hiv til 2 USD per test i 50 lav- og mellominntektsland. For sammenligning var prisen opp til 40 USD i USA og 15 USD i Sør-Afrika. Unitaid har også støttet utprøving av og retningslinjer for bruk av nye insektsmidler, som igjen er viktig i innsats mot malaria og andre myggebårne sykdommer, samt arbeid for å forenkle diagnostikk og slik redusere behovet for laboratoriekapasitet.

Innovasjonspartnerskapet *Saving Lives at Birth (SL@B)*, som mottar norsk støtte, har bidratt til over 125 innovasjoner for å redde liv relatert til fødsel. Programmet rapporterer at to millioner kvinner og barn mottok helsetjenester og at 11 840 liv ble reddet. Med tilskudd til Interactive Research and Development (IRD), har Norge tidligere finansiert et prosjekt om kontantoverføring via mobil for økt vaksinedekning i Pakistan. IRDs applikasjon for vaksineregister og kontantoverføring via mobil ble brukt til å registrere 63 336 barn og å overføre insentiver til 27 376 familier. Overføring av kontanter fant sted i tett samarbeid med Telenors EasyPaisa. Prosjektet har oppnådd en økning på 28 pst. i vaksinedekning (fra 16 pst. baseline til 44 pst.).

En ny utlysning på Visjon 2030 ble gjennomført av Innovasjon Norge våren 2018. Totalt ble 10 mill. kroner utbetalt og to nye innovasjonsprosjekter fikk støtte, blant annet en ny løsning for trygg fjerning av p-staver og et nytt system av kontantstøtte for helsesjekk for gravide unge kvinner.

Tilskudd knyttet til faglig bistand, digitalisering og styrking av helsesystemer

Universitetet i Oslo (UiO) og *Folkehelseinstituttet (FHI)* utvikler og yter faglig bistand innen helseinformasjonssystem, registre og kunnskapsoppsummering i samarbeid med internasjonale organisasjoner og nettverk. Per 2018 brukte 67 land District Health Information System 2 (DHIS2), mens pasientsporbare data ('patient-linked data') brukes i mer enn 15 land. DHIS2 har blitt utviklet for android. I 2018 inngikk Norad en ny kontrakt med UiO for å videreutvikle og bruke DHIS2 i samarbeid med internasjonale partnere. FHI samarbeider også med flere land for å bygge kapasitet til å forebygge, oppdatere og respondere på helsekriser, inkludert utbrudd av smittsomme sykdommer. Programmet har gjennomført aktiviteter i Palestina, Moldova, Malawi og Ghana og bidratt til fagutvikling på globalt nivå. Programmet har sett framgang i aktiviteter spesielt på styrking av kjemisk beredskap og utvikling av verktøy for gjennomføring av risikovurderinger. Alle de fire partnerlandene har offisielle handlingsplaner med tilhørende budsjetter.

I 2018 påbegynte norske myndigheter kontraktsdiskusjoner med *Universitetet i Bergen (UiB)* om å tilby støtte til Etiopia, Zanzibar og Malawi i deres arbeid med helseprioriteringer. Prosjektet er en videreføring av tidligere arbeid finansiert av norske myndigheter, også i samarbeid med UiB som utviklet nye metoder for å sette helseprioriteringer innen global helse.

Norad inngikk i 2018 en ny avtale med *UNDP* om flergiverfondet '*Working for Health (W4H) Multi Partner Trust Fund (MPTF)*'. Gjennom fondet støttes WHO, ILO og OECD til å utvikle verktøy for å øke

kunnskapsgrunnlaget, og bistå myndigheter i å utforme og gjennomføre tverrsektorielle tiltak for å styrke tilgang til helsepersonell i ti land samt på regionalt nivå.

Det ble inngått en treårig avtale på totalt 40,8 mill. kroner med *Mercy Ships Norge* for avansert kirurgi om bord på sykehuskipet i Guinea, Liberia og Senegal, samt for å styrke bærekraften i helseinstitusjoner på landnivå. Arbeidet inkluderer fistulaoperasjoner som er del av SRHR, i tillegg til avansert kirurgi for pasienter med funksjonshemming og skader.

Tilskudd knyttet til seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR)

Arbeidet med å øke den norske finansieringen til SRHR fortsatte i 2018. Norads samlede finansiering av SRHR-tiltak utgjorde totalt om lag 794 mill. kroner og ble i 2018 støttet under kap. 169 *Global helse og utdanning*, post 70 *Global helse*, kap. 160 *Sivilt samfunn og demokratiutvikling*, post 70 *Sivilt samfunn*, kap. 168 *Kvinneres rettigheter og likestilling*, post 70 *Kvinneres rettigheter og likestilling*, og kap. 150 *Bistand til Afrika*, post 78 *Regionbevilgning for Afrika*.

Over budsjettposten for global helse ble det i tillegg til SRHR-relaterte tiltak gjennom GF og GFF utbetalt 71 mill. kroner til andre SRHR tiltak. Dette har blant annet omfattet ny avtale med *UNFPA Supplies* som er UNFPAs oppkjøpsfond for prevensjonsmidler og mødre helseprodukter. I tillegg ble det gitt støtte til følgende innsatser:

I perioden 2016 til 2018 har *Robert Carr Civil Society Network Fund* bevilget støtte til 18 nettverk og konsortier med til sammen 59 partnere. Disse har bidratt til å styrke organisasjoner som arbeider med å sikre marginaliserte gruppers rettigheter og tilgang til tjenester. Blant annet bidro organisasjonen *Caram Asia* til at sykehus i Bangladesh, Kambodsja, Pakistan og Sri Lanka testet 10-20 pst. flere migranter for hiv enn året før. I Malawi bidro HIV Justice Global Consortium til at Malawis hiv-lovgiving ikke kriminaliserer utsatte grupper.

Partnership for Maternal, Newborn & Child Health arrangerte i 2018 Partners Forum i New Delhi med statsminister Modi som vertskap for 1 600 deltakere. Det ble mobilisert 19 nasjonale forpliktelser, blant annet norske Lærdal Global Health. FNs generalsekretærs kontor mottok støtte for *Every Woman Every Child – initiativet (EWEC)* i 2017/2018 på 8 mill. kroner. Siden 2010 har EWEC mobilisert politisk lederskap, om lag USD 45 mrd. i finansielle forpliktelser og over 650 forpliktelser til policy og tjenesteleveranser fra mer enn 400 offentlig og private partnere. Norsk støtte til *Gutmacher Institute* ble avsluttet etter lanseringen av Gutmacher-Lancet kommisjonens rapport om SRHR. Anbefalingene fra kommisjonen har fått stor innvirkning på den internasjonale og nasjonale debatten om SRHR og hvordan nøkkelaktører arbeider. *Women Deliver* har tidligere mottatt 1 mill. kroner og har utviklet verktøykasse for seksualitetsundervisning, støttet rekruttering og opplæring av 300 nye ungdommer til Young Leaders program samt bidratt til mobiliseringen for GFFs påfyllingsprosess.

I 2018 ble volumgarantiprogrammet for prevensjonsimplantater (p-staver) for perioden 2013-2018 avsluttet. Volumgarantiene bidro til at omlag 53 millioner implantater har blitt distribuert i lav- og mellominntektsland. I 2018 var oppkjøpet av implantater til offentlig sektor i disse landene doblet sammenlignet med 2012. Volumgarantiene førte til en halvering av prisen på implantater. Det er beregnet at prisreduksjonen på implantatene har medført en kostnadsbesparelse på mer enn USD 500 mill. for bistandsgivere og mottakerland siden 2013. Et annet viktig resultat av innsatsen er at

produsentene av implantatene holder prisene nede i flere år framover selv om garantiperioden er avsluttet.

Kap. 169 Global helse og utdanning, post 73 Utdanning

Tildeling: 963,000 mill. kroner

Målet for budsjettposten er å bidra til å nå bærekraftsmål 4 om utdanning med særskilt vekt på prioriterte delmål knyttet til at alle barn får begynne på og fullføre grunnskole, at alle barn og unge lærer grunnleggende ferdigheter og rustes for livet og at flest mulig får ferdigheter som sikrer overgang til arbeidslivet. Norads tildeling ble innrettet med prioritet til viktige satsingsområder for Norge som jenters utdanning, utdanning i krise og konflikt, kvalitet og læringsutbytte, yrkesfaglig opplæring og oppfølging av kommisjonen for finansiering av utdanningsmuligheter. Store deler av tildelingen var øremerket organisasjoner med langsiktige avtaler. Resterende midler ble brukt i tråd med føringer. Norad gir nedenfor oversikt over noen resultater fra tiltak som mottok midler i 2018 og 2017.

Kap 169, post 73 - fordeling (utbetalte midler)	
Støtte til utdanning gjennom multilaterale kanaler	635 868
Støtte via flergiverfond (Verdensbanken)	10 000
Støtte via andre kanaler	43 899
NORHED	121 424
EnPe Energi og Petroleum	6 000
Innovasjon utdanning	31 909
Yrkesopplæring	112 600

Tilskudd knyttet til utdanning (gjennom multilaterale- el andre kanaler el via flergiverfond

Det globale partnerskap for utdanning (GPE) støtter 65 utviklingsland for å sikre at alle barn får en grunnleggende grunnopplæring med høy kvalitet, med prioritet mot de aller fattigste, de mest sårbare gruppene og barn som lever i sårbare stater og konflikt. Norge er blant GPEs største givere og har inngått en flerårig avtale (2018-2020) på totalt 2,07 mrd. kroner. GPE har tre overordnede målsettinger: 1) forbedret kvalitet i undervisningen og mer læringsutbytte 2) bedre inkludering og mindre forskjeller i skolen og 3) effektive utdanningssystemer.

65 pst. av GPEs land viser framgang i læringsresultater fra 2000 til 2015. I 2017 ville støtten GPE ga til partnerland være tilstrekkelig til å dekke kostnadene for å gi 5,3 millioner barn skolegang i ett år. Det er videre estimert at av disse vil 3,7 millioner barn bo i sårbare stater og 2,5 millioner være jenter. I forhold til nasjonal ressursmobilisering har 79 pst. av land med tilgjengelig data enten brukt 20 pst. av statsbudsjettet på utdanning eller hadde en økning i andelen av statsbudsjettet som gikk til utdanning fra 2015 til 2016. Andelen partnerland med framgang på antall elever per kvalifisert lærer har imidlertid ikke nådd ønsket mål i 2017. På landnivå arbeider GPE med å styrke sektorplanleggingen på utdanning og gjennomføring av planer. Sektorplaner er viktig for å gjøre riktige investeringsvalg og er et første skritt mot effektiv implementering. I 2017 var det kun en tredjedel av sektorplaner som møtte GPEs kvalitetskrav, hvilket er en nedgang fra tidligere.

Per juni 2017 var det 55 aktive landprogram til en verdi av USD 2,4 mrd. 63 pst. av GPEs programstøtte går til lavinntektsland. GPE har økt sin andel som går til Afrika sør for Sahara og 82 pst. av midlene til løpende GPE prosjekter går til dette området. 59 pst. går til 29 sårbare stater. I 2017 distribuerte 14 landprogram til sammen nesten 29,4 millioner lærebøker, og GPE har på dette området oppnådd bedre resultater enn forventet. Totalt 402 000 lærere fikk opplæring i 2017 og milepælen for 2017 er nådd. 4 139 klasserom ble bygget eller rehabilitert i 2017 gjennom midler fra GPE.

Globalt arbeider GPE for å mobilisere mer og bedre finansiering og å bygge et sterkere partnerskap. Giverfinansiering til utdanning hadde første positive utvikling på mange år i 2016. GPE hadde en vellykket påfyllingskonferanse i februar 2018.

Norge har avtale med UNESCO på totalt 45 mill. kroner for perioden 2017-2019 for '*Lærerinittiativet*' (*Teacher Initiative*). Overordnet formål er å bidra til økt kvalitet i utdanningen gjennom å styrke arbeidet med nasjonal lærerpolitikk som igjen vil sikre at landene får flere godt kvalifiserte lærere. Initiativet skal også fremme koordinering og samarbeid mellom de store internasjonale organisasjonene som arbeider på feltet. I 2018 arbeidet UNESCO videre sammen med Unicef, GPE, Verdensbanken, ILO, UNHCR og Education International med analyser av lærerpolitikken i de fire landene Burkina Faso, Ghana, Malawi og Uganda som er valgt ut for landspesifikk innsats.

Norge har støttet OECDs arbeid med læringsundersøkelsen '*Programme for International Student Assessment for Development*' (*PISA for Development*) siden 2013. I 2018 ble resultater fra undersøkelser i sju mellom- eller lavere-mellominntektsland publisert. Fem av landene har også samlet inn data om barn som ikke går på skolen. Informasjonen vil bli analysert og inkludert i PISA dataene som offentliggjøres i 2019. Norad deltar i arbeidet gjennom en rådgivende gruppe sammen med andre givere samt Verdensbanken, UNESCO og Unicef.

Norad inngikk mot slutten av 2018 en treårig avtale på samlet 3,1 mill. kroner med *Inter-Agency Network for Education in Emergencies (INEE)* til gjennomføring av deres nye strategiske plan med fokus på å styrke kapasitetsbygging innen utdanning i kriser. INEE er et globalt nettverk som har som målsetting å fremme utdanning for barn og unge som bor i områder rammet av krise og konflikt. Nettverket har blant annet utarbeidet minimumsstandarder for gjennomføring av utdanningsrespons i krise- og konfliktsituasjoner. Norad sitter i styringsgruppen for INEE.

Norad opprettet i samarbeid med DFID og Verdensbanken flergiverfondet *Inclusive Education Initiative (IEI)*. 10 mill. kroner ble utbetalt i 2018 og 20 mill. kroner er planlagt utbetalt per år i 2019 og 2020. IEI skal bidra til å gjøre utdanningssystemer mer inkluderende gjennom i) kapasitetsbygging på landnivå for å fremme inkluderende utdanning som et kjerneelement i utdanningsplaner; ii) fremme partnerskap og kunnskap om inkluderende utdanning gjennom koordinering, samarbeid og kunnskapsdeling; iii) støtte økt utprøving og oppskalering av intervensjoner som kan ha effekt på systemnivå. Norge sitter i partnerskapsrådet og teknisk rådgivende komité for fondet.

Norge har støttet utviklingen av programmet DHIS2 for å samle inn, analysere og framstille helsestatistikk i over 20 år, og inngikk i 2018 en avtale med *Universitetet i Oslo (UiO)* på 6 mill. kroner for å teste bruk av DHIS2 for utvikling av utdanningsstatistikk i to land.

Tilskudd knyttet til innovasjon er fulgt opp spesielt gjennom EduApp4Syria, støtte til det Globale Bokfondet (navn senere endret til Den globale bokalliansen), det globale digitale bibliotek og Visjon

2030. Til sammen ble det tildelt vel 32,4 mill. kroner til innovasjonstiltak over denne budsjettposten i 2018. De to første innsatsene skal bidra til at barn og unge opparbeider seg grunnleggende leseferdigheter.

Det globale digitale bibliotek ble lansert i april 2018. Biblioteket bidrar til å øke tilgangen til leseressurser på morsmål/brukte språk. Antallet språk har økt fra tolv ved lanseringen, til 23 i desember. Antallet brukersesjoner i november alene lå på om lag 52 000. Oppdaterte versjoner av mobilspillene *EduApp4Syria* ble publisert i mars. En uavhengig effektevaluering av spillene viste en gjennomsnittlig forbedring i leseferdigheter på 50 pst. hos barn som hadde spilt ett av vinnerspillene, mens det ikke var endring for kontrollgruppen. Spillene er per desember 2018 installert på ca. 230 000 mobile enheter. Ett av spillene er oversatt til 40 språk og det planlegges å lansere en rekke ytterligere språkversjoner.

En ny utlysning på *Visjon 2030* ble gjennomført av Innovasjon Norge våren 2018. Utlysingen har resultert i åtte nye innovasjonsprosjekter på utdanning, blant annet innen yrkesopplæring, entreprenørskap, blokkjedeteknologi, virtual reality-teknologi og e-læring.

Selv om det er for tidlig å vurdere resultater av *Visjon 2030*-prosjektene som har fått støtte hittil, viser en rekke prosjekter lovende utvikling. Blant annet har mekanismen ført til viktige partnerskap mellom bedrifter, sivilsamfunnsorganisasjoner og forskningsinstitusjoner. To prosjekter utvikler billige og enkle screeningverktøy og hjelpemiddel for barn med hørsels- og synsnedsettelse i Tanzania og har hatt svært lovende framdrift så langt. Et prosjekt tilbyr lavkostnads internett-tilgang og tilgang til gratis digital helseinformasjon i områder som i dag ikke har nettilgang i Tanzania og DR Kongo. Et annet prosjekt utvikler læringslabber med både digitale og analoge læringsverktøy til bruk i klasserom og uformelle undervisningssettinger. Dette prosjektet er et svært vellykket partnerskap mellom en norsk bedrift og sivilsamfunnsorganisasjon, og implementeres i Somalia.

Tilskudd knyttet til støtte til yrkesopplæring

Opptrappingsplan for yrkesutdanning ble vedtatt i 2018. Som ledd i oppfølgingen av denne ble det i 2018 inngått fire avtaler med det tyske utviklingsdepartementet (BMZ) som skal implementeres av Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ), for gjennomføring av yrkesutdanningsprogram i Etiopia, Palestina og Mosambik. Programmene vil bidra til at flere unge får relevant yrkesutdanning av kvalitet.

Det ble utbetalt 24 mill. kroner i 2018 til *E4D/SOGA-programmet* for yrkesopplæring og sysselsetting i Øst-Afrika. Dette er et flerårig samarbeid med BMZ/GIZ, det britiske departementet for internasjonal utvikling (DFID) og Shell om yrkesopplæring og jobbskaping i leverandørkjedene til en planlagt utvikling innen olje og gass i Kenya, Mosambik, Tanzania og Uganda. Så langt har over 37 000 deltatt på kurs og nærmere 8 000 sikret seg fast arbeid etter gjennomført kurs. Av de som har sikret seg jobb siden starten av programmet, er 36 pst. kvinner.

*Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høyere utdanning (Diku)*⁴ mottok 35 mill. kroner for oppfølging av to utlysinger under programmet Building Skills for Jobs (BSFJ) I og II, til støtte for partnerskapsprosjekter for yrkesopplæring i Norges samarbeidsland. Av 51 søknader ble

---

⁴ Tidligere Senter for internasjonalisering av utdanning (SIU)

fem prosjekter innvilget støtte etter utlysning i 2017 (SIU II) for oppstart i 2018. Dermed har i alt ni prosjekter fått støtte under BSFJ.

Norad ble bedt om å sette av 127 mill. kroner over kap. 169 *Global helse og utdanning*, post 73 *Utdanning* til yrkesrettet opplæring. Deler av midlene ble imidlertid tilbakeført UD for inkludering av yrkesopplæring i avtale med den Internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) forvaltet av UD.

Støtte til høyere utdanning

Norge har et strategisk og omfattende samarbeid for kapasitetsbygging innen høyere utdanning og forskning. Hovedplattformene er NORHED, EnPe og NORPART. Alle programmene er basert på institusjonelt samarbeid mellom høyere utdanningsinstitusjoner i utviklingsland og Norge. I 2018 ble det tildelt 169,9 mill. kroner til programmene.

NORHED-programmet (2013-2019) har en ramme på over 860 mill. kroner. Programmet består av 50 prosjekter og inkluderer 62 universiteter i Afrika, Asia og Latin-Amerika i tillegg til 13 universiteter og høyskoler i Norge. Per 2018 er mer enn 240 studieprogram utviklet, primært på Master- og PhD-nivå med over 18 000 studenter innrullert siden 2013. Nesten 10 000 er allerede uteksaminert. Over 2 000 studenter har fått stipend, hvorav 52 pst. kvinner. En no-cost forlengelse ble innvilget ut 2019 for de fleste prosjektene for å fullføre planlagte aktiviteter. En ekstern gjennomgang ferdigstilt i 2018 viser at programmet er langt på vei i å oppnå resultater som er å øke kapasitet og faglig kvalitet innen høyere utdanning og forskning.

På prosjektnivå oppnås det gode resultater i NORHED. Ett prosjekt har bidratt til betydelig digitalisering i høyere utdanning i Uganda, og blir løftet fram som en pådriver i Øst-Afrika for tilgjengeliggjøring av høyere utdanning gjennom e-læring. Prosjektet har styrket digitaliseringsarbeidet og e-læring ved Makerere University, og gir tilgang til kvalitetsutdanning til lærerstudenter i rurale områder.

I Etiopia er en avtale signert mellom et regionalt arbeidstilsyn og Addis Abeba University som sikrer tettere samarbeid mellom akademia, myndighetene og industrien. Avtalen bidrar til å redusere utfordringer knyttet til arbeidsmiljø og sikkerhet i regionen. Evidensbasert kunnskap produsert i prosjektet, som inkluderer partnere i Tanzania, vil også bidra inn i policy dialog for å trygge arbeidsplasser nasjonalt. Prosjektet har utviklet et åpent nettkurs om arbeidshelse i utviklingsland og over 12 000 brukere globalt har deltatt.

EnPe-programmet løper fra 2014 til 2020 og har en ramme på 100 mill. kroner. Programmet består av ti prosjekter. Per 2018 er omlag 300 masterstudenter og 50 PhD-studenter innrullert hvorav 33 pst. av masterstudentene er kvinner. Andel kvinner i PhD-program har økt fra 0 til 23 pst. i løpet av programperioden. Siden oppstart i 2009 (fase 1 og fase 2) er 23 mastergradprogram opprettet.

Midtveisgjennomgangen av EnPe programmet ble ferdigstilt i 2018. Rapporten viser at programmet bidrar betydelig til kapasitetsbygging av universitetene i sør og til utdanning av kompetent arbeidskraft i energi- og petroleumssektoren. Samtidig pekes det på at tilnærmingen til tverrgående hensyn har variert og at det er behov for mer praktisk eksponering, spesielt i privat sektor. Programmet forvaltes av NTNU.

NORPART-programmet forvaltes av Diku. Formålet er å styrke kvaliteten i høyere utdanning i Norge og i utviklingsland gjennom utdannings samarbeid og gjensidig studentmobilitet. I tillegg til 21 pågående prosjekter for perioden 2017-2021 ble 25 nye prosjekter innvilget i 2018 for programperioden 2019-2023 med en budsjetttramme på 122 mill. kroner. NORPART-programmet utvides i takt med at Kvoteordningen utfases.

Kap. 170 FN-organisasjoner mv., post 81 Matsikkerhet og klimatilpasset landbruk

Tildeling: 285,0 mill. kroner

Budsjettposten skal bidra til bærekraftig, klimatilpasset landbruk, matsikkerhet, forbedret ernæring og redusert sult og fattigdom. Porteføljen består av løpende avtaler hvor Norge har vært giver over flere år, og noen nye avtaler inngått mot slutten av 2018. For sistnevnte vil rapportering av resultater starte fra neste år.

Joint UN Program 'Accelerating Progress towards the Economic Empowerment of Women' (JPRWEE) gjennomføres av FNs mat og landbruksorganisasjon (FAO), Det internasjonale fondet for jordbruksutvikling (IFAD), Verdens matvareprogram (WFP) og UN Women. Hovedmålet er å bedre mat- og ernæringssikkerhet for kvinnelige småbønder gjennom tiltak som kan øke deres matproduksjon og inntekter. Prosjektet gjennomføres i sju land; Etiopia, Rwanda, Niger, Nepal, Guatemala, Liberia og Kirgisistan. Norge støttet programmet med 10 mill. kroner i 2018. Siden 2014 har programmet nådd 51 180 personer, hvorav vel 40 200 kvinner. Over 261 000 familiemedlemmer er nådd direkte og 206 200 indirekte. Opplæring og tilgang til produktive innsatsfaktorer har gjennomsnittlig ført til 70 pst. økning i landbruksproduksjonen og opp til 88 pst. nedgang i hushold med dårlig ernæring. Programmet kan vise til økt markedstilgang, og dermed økte inntekter for målgruppen. 15 000 kvinner har fått tilgang til kreditt. På policynivå har JPRWEE støttet utviklingen av kjønns sensitiv politikk innen landbrukssektoren. Det arbeides med å konsolidere, replikere og oppskalere programmet.

Konsortiet for internasjonal landbruksforskning (CGIAR), som består av 15 landbruksforskningssentre, mottok 99,7 mill. kroner i kjernebidrag i 2018. Norge har en treårig avtale med CGIAR som løper ut 2019. CGIAR har tre overordnede strategiske mål: 1) å redusere fattigdom, 2) å forbedre mat- og ernæringssikkerhet og helse, og 3) bærekraftig naturressursforvaltning og økosystemtjenester. Totalt er budsjettet til CGIAR USD 900 mill. per år. Noen utvalgte resultater fra sist rapporterte periode;

- 290 nye sorter matplanter, hvorav tolv har ernæringsfremmende tilsetninger (vitamin A, sink, jern) har blitt utviklet og testes i 60 land. CGIARs arbeid med tilsetning av ernæring i matplanter har blitt anerkjent og fire CGIAR-forskere ble tildelt verdens matpris.
- Den indiske regjeringen har forpliktet seg til å investere inntil USD 21,5 mrd. for å etablere 2,75 millioner solenergibaserte vanningspumper til bønder og kooperativer (International Water Management Institute).
- One-stop-grenseposter blir etablert i Afrika sør for Sahara, for å lette regional handel (The International Food Policy Research Institute).
- Nasjonal lov i Peru om jordbrukskonsesjoner som skal sikre land- og skogrettigheter. Hittil er rettigheter til 120 000 husholdninger i Amazonas sikret (World Forestry Institute, Center for International Forestry Research).

Den globale stiftelsen for avlingsmangfold (Crop Trust, GCDT) samarbeider med Millennium Seed Bank i Storbritannia om å samle, bevare og avle matplantenes ville slektninger gjennom Crop Wild Relatives (CWR) prosjektet. Målet er å tilpasse avlinger til klimaendringer. Per desember 2018 er rundt 4 000 frøprøver samlet inn og konserverte. Genetisk materiale fra disse ville slektningene brukes nå i avlingsarbeidet for å få fram nye klimarobuste sorter. I 2018 bidro Norge med 40 mill. kroner.

Norge støtter også Crop Trusts kommunikasjonskampanje Food Forever. Kommunikasjonskampanjen fokuserer på å opprettholde det genetiske mangfoldet av frø, kulturplanter og husdyr samt beslektete ville arter.

International Institute for Tropical Agriculture (IITA) femårige program rettet mot økt produktivitet og økt inntekt blant småbønder i vest-afrikanske kakaoplantasjer er godt i gang. Prosjektet er et samarbeid mellom 18 partnere fra privat sektor, offentlig sektor og forskningsmiljøer og samtlige nasjonale myndigheter (Elfenbenskysten, Ghana, Nigeria, og Kamerun). Alle landene har hatt sin formelle start av prosjektet for å forankre nasjonalt eierskap. Målet med den norskstøttede delen er å øke produksjon og inntekt med 30 pst. til 90 000 produsenter i Ghana og Elfenbenkysten gjennom å bidra til økt levetid for kakaoplantene. Forskningsmiljøer og partnere har blitt enige om innholdet i programmet, organiseringen av forskningprotokoller og hvor disse skal implementeres. Samtlige ansatte er på plass. Så langt er elleve forsøksområder etablert, tre flere enn forventet, og arbeidet med satellittprøver i hvert enkelt land har begynt. I tillegg finansierer to av de private aktørene (Mars og Barry Callebout) at Indonesia Vietnam, Colombia og Ecuador blir med i prosjektet. Baseline i prosjektet er under utvikling og innebærer omfattende studier i skog og land.

FAO's Kommisjon for genetiske ressurser og Traktaten for Plantegenetiske ressurser, som mottar støtte fra Norad, har et særlig fokus på biodiversitet, spesielt genetisk diversitet, i dyr, planter, skog og mikroorganismer. En god forvaltning av mangfoldet øker mulighetene til å håndtere miljø- og klimaendringene. Blant aktivitetene er styrking av forvaltningskapasitet i utviklingsland og gjennomføring av flere internasjonale studier som rapporten 'The State of the World's Biodiversity for Food and Agriculture'. Internasjonale informasjonssystemer som WIEWS og GENESIS (informasjonssystemer for planter) er også oppgradert og styrket.

Det ble inngått avtale med FAO på 10 mill. kroner i et flergiverfond for å bekjempe spredning av Fall Army Worm (FAW), et skadeinsekt som har kommet til Afrika fra Sør-Amerika og på kort tid spredt seg til alle land sør for Sahara. Tolv land vil i 2019 bli tilbudt støtte i arbeidet med å øke kunnskapen om skadedyret og NIBIO bidrar med forskningskompetanse og digitale varslingsystemer utviklet for norske bønder.

To nye avtaler med hhv. *Verdens dyrehelseorganisasjon (OIE)* og *FNs organisasjon for mat og landbruk (FAO)* skal bidra i kampen mot antibiotikaresistens. Programmene fokuserer på husdyrhold og akvakultur. Både OIE og FAO arbeider for at partnerland skal bli bedre i stand til å kontrollere bruk av antibiotika i husdyrproduksjon og akvakultur, som er viktig for å hindre utvikling av antibiotikaresistente mikroorganismer (AMR).

Norad inngikk i desember en avtale med Verdens matvareprogram om støtte til *The Farm To Market Alliance*. Dette er en allianse mellom Verdens matvareprogram, sivilsamfunnsorganisasjoner og privat sektor. Målet er å støtte etableringen av matmarkeder i utviklingsland på grunnlag av økt produksjon hos småbønder. Programmets første fase er innrettet mot Tanzania, Rwanda, Zambia og Kenya.

Unicef mottok 29 mill. kroner for en studie av skolebarn og ungdommers mattilbud og ernæring globalt og med case-studier i Colombia, Ghana, Indonesia, Nepal, Palestina, and Tanzania. Målet er å

få bedre innsikt i barns og ungdoms matvaner og hva som styrer deres valg av mat. Kunnskapen fra denne studien skal brukes til å utforme globale, regionale og nasjonale retningslinjer for politikk som skal bedre barns og ungdoms muligheter for bedre ernæring.

Gjennom støtte til *EAT-konferansen* i Stockholm bidro Norad til at 33 personer fra utviklingsland fikk mulighet til å delta på konferansen, og i diskusjonen rundt temaet 'ernæring og bærekraftig matproduksjon'.

Med bidrag fra Norge fikk 130 representanter fra lav- og mellominntektsland anledning til å delta på FAO/WHO/AUs første konferanse om nåværende og framtidige utfordringer innen matsikkerhet i lys av bærekraftsmålene. Konferansen fant sted i Addis Abeba og samlet 600 representanter fra ulike land.

Den multilaterale bevegelsen *Scaling Up Nutrition (SUN)* mottok 15 mill. kroner. SUN samler myndigheter, næringsliv, FN og sivilsamfunn i 60 land med mål om å bekjempe alle former for sult og feilernæring ved å bedre styresett for ernæring på nasjonalt nivå. Norge støtter bevegelsens sekretariat og kapasitetsbygging gjennom SUNs sivilsamfunnsfond.

Power of Nutrition (PON) mottok 10 mill. kroner. PON er et fond med formål å redusere antall barn som er rammet av veksthemming ved å øke bidragene fra utradisjonelle givere til investeringer på landnivå. Til nå har PON investeringer i seks afrikanske land, Tanzania, Liberia, Etiopia, Madagaskar, Rwanda og Elfenbenskysten, som implementeres gjennom Verdensbanken, Unicef og andre internasjonale organisasjoner som arbeider med ernæring. En gjennomgang av PONs systemer for resultatrapportering er bestilt.

Som del av *Fisk for utviklingsprogrammet* mottok FAO støtte til to tiltak over denne budsjettposten; Støtte til klimatilpasning i fiskeri- og akvakultursektoren, for fattigdomsbekjempelse og matsikkerhet. Støtten skal benyttes til å bistå utviklingsland, særlig små øystater som er svært avhengig av denne sektoren, til å utvikle planer for klimatilpasning (National Adaptation Plans og National Determined Contributions). Et allerede utviklet verktøy skal testes for å lage nasjonale klimatilpasningsplaner.

Støtte for biosikkerhet for bærekraftig akvakultur, til en revisjon av det juridiske regelverket og biosikkerheten i oppdrettssektoren i Indonesia og Vietnam. Indonesia er verdens tredje største oppdrettsprodusent, Vietnam er også en betydelig produsent. Likevel er biosikkerhetspraksisen svært manglende i landene. En del av prosjektet vil arbeide for å utvikle en metode for å estimere kostnaden for å ha skikkelig biosikkerhet på plass i oppdrettsnæringen. Målet er at dette skal hjelpe myndighetene til å se verdien av nasjonale planer for å hindre spredning av sykdommer i akvakulturnæringen.

Kap. 171 post 72 Strategisk samarbeid med multilaterale utviklingsbanker og finansinst.
Tildeling: 8 mill. kroner.

Norad utbetalte 8 mill. kroner til Verdensbankens 'Global Tax Program' som del av Skatt for utvikling.

Tildelte tilskuddsmidler (Klima- og miljødepartementet)

Status på måloppnåelse for operasjonaliserte mål og milepælene i Strategisk rammeverk for klima- og skoginitiativet i 2018

Norad arbeider løpende med forbedring av rapportering på resultater. For 2018 rapporteres det på milepælene i det strategiske rammeverket for Klima- og skoginitiativet knyttet til hver tilskuddsmottaker. Vi erfarer at det er behov for mer systematisk innhenting av informasjon om indikatorene fra tilskuddsmottakere. Det vil kunne bidra til ytterligere aggregert rapportering av resultater. Norad ser fram til å fortsette dette arbeidet i dialog med KLD.

2.1.1 REDD+ bidrar til å øke ambisjonen i det globale klimaregimet

Climate and Development Knowledge Network (CDKN) og Koalisjonen for Regnskogsland (CfRN) startet gjennomføring av prosjektet 'Reporting for Results Based REDD+ Actions' i 2017. Prosjektet innebærer kapasitetsbygging i 21 tropiske skogland over en treårsperiode. Målsettingen er å bistå med oppbygging av teknisk kompetanse og institusjonell kapasitet for å kunne rapportere klimagassregnskap, spesielt for skog- og landbrukssektoren, til FNs klimakonvensjon (UNFCCC). Klimagassregnskap vil brukes i utarbeidelse av nasjonale planer og strategier for å redusere klimagassutslipp.

I 2018 har prosjektet bidratt til at fire skogland har levert klimagassregnskap til UNFCCC. I følge midtveisgjennomgangen av prosjektet, gjennomført i desember 2018, er 20 av 21 skogland i ferd med å samle skogrelatert data som skal rapporteres til UNFCCC innen 2021. Spesielt åtte av skoglandene har prestert godt både med hensyn til teknisk kompetanse og institusjonell kapasitet. På denne måten bidrar prosjektet til å heve kvaliteten på klimagassregnskap, noe som igjen kan bidra til å øke ambisjonene for utslippsreduksjoner i disse landene.

Regnskogfondet arbeidet med å forbedre sikringsmekanismer og ambisjonsnivå til International Civil Aviation Organization (ICAO), som er FNs spesialiserte byrå for internasjonal luftfart. En utfordring er at prosesser i svært stor grad er unntatt offentligheten. Dette gjør personlige kontakter med forhandlere viktig, noe som gjør påvirkning av ICAO tidkrevende, dyrt og vanskelig, og resultatene usikre.

Regnskogfondet fikk også særskilt støtte for å trappe opp arbeidet med å integrere skogforvaltning i nasjonale klimamål i 2018. Deres gjennomgang av skogsektorens rolle i klimaplanene til viktige regnskogland ga god oppmerksomhet med medieoppslag i åtte land. Myanmars skogminister har offentlig brukt rapporten som argument for at Myanmar bør forbedre landets klimaplan og styrke rettighetene til landets urfolk.

2.1.2 Økt, langsiktig og forutsigbar global finansiering av REDD+

Global Green Growth Institute (GGGI) bidrar til at privat sektor, både entreprenører og investorer, forplikter seg til å gjennomføre lavkarbonprosjekter utviklet av GGGI på vegne av samarbeidsland. I arbeidet for å sikre klimafinansiering for utviklingsland signerte GGGI en samarbeidsavtale med Det

grønne klimafondet i 2017. Siden da har GGGI støttet 14 land til å få godkjent USD 4,5 mill. i støtte for økt kapasitet til å finansierer klimatiltak. Videre har GGGI i 2018 bistått samarbeidsland med å utvikle fem fulle prosjektsøknader (total sum USD 200 mill.), hvorav to allerede har fått godkjent finansiering av Det grønne klimafondet. For fire av disse er det nasjonale myndigheter som søker direkte.

Environmental Defense Fund og partnere har bistått delstaten Mato Grosso med å utvikle en søknad om REDD+ finansiering under REDD+ Early Movers. Mato Grosso vil motta USD 54 mill. under avtalen som er inngått.

Forest Investment Program (FIP) Verdensbanken, har som mål å redusere klimagassutslipp med 15 MtCO₂. Første innrapportering av oppnådde resultater vil komme midtveis i gjennomføringsfasen. FIP har hatt en lang oppstartsfase. Ti år etter at fondet ble etablert i 2008 er 35 investeringsplaner godkjent, men bare ett prosjekt er ferdigstilt. 36 pst. av prosjektene er fortsatt ikke godkjente, 36 pst. av prosjektene er fortsatt mellom null og to år inn i implementeringen, og kun 42 pst. av midlene har blitt utbetalt. Evalueringsrapporter peker på at FIP ikke vil kunne føre til transformativ endringer før tidligst om ti år, gitt kompleksiteten i sektoren, samt utfordringer med styresett og svake institusjoner.

2.1.3 Effektive sikringsmekanismer innarbeidet i finansieringsinstitusjoner for REDD+

Flergiverfondet *Central African Forest Initiative (CAFI)* har en systematisk tilnærming til sikringsmekanismer. Norad som forvalter fondet, har bidratt til utformingen av disse. For det første skal nasjonale investeringsplaner, som danner bakgrunnen for inngåelse av intensjonserklæring mellom CAFI og landet, vise at de respekterer Cancun-sikringsmekanismene. Videre er det krav om at organisasjoner som mottar finansiering må gjennomføre en vurdering av sosial og miljømessig nytte og risiko, og rapportere årlig på hvordan Cancun-sikringsmekanismene har blitt ivaretatt under gjennomføring av de planlagte aktivitetene. CAFIs oppdragsbeskrivelse gir føringer for hvordan organisasjonene skal rapportere.

Fondet har foreløpig ikke rapportert på hvordan dette overholdes i de respektive land og program. Norad har satt fokus på dette for at rapporteringen for 2018 skal gi mer informasjon om hvordan sikringsmekanismer ivaretas og respekteres i porteføljen.

Innsats via sivil samfunn

Flere av Norads partnere har bidratt til at en urfolkspolicy nå er på plass i Det grønne klimafondet. Rights and Resources Institute (RRI) og deres koalisjonsmedlemmer, spesielt Tebtebba og FNs spesialrapportør for urfolks rettigheter, lykkes i sitt påvirkningsarbeid. Påvirkningsarbeidet tok utgangspunkt i RRIs analyse av urfolks rettigheter i et utvalg prosjekter fra klimafondets portefølje. International Work Group for Indigenous Affairs (IWGIA) og Regnskogfondet med partnere har også spilt inn på denne urfolkspolicyen.

IWGIA arbeider for at de vedtatte sikringsmekanismene for REDD+ skal implementeres i Myanmar og Peru. De arbeider særlig med urfolks deltakelse. En uavhengig gjennomgang fra 2018 fant at urfolk, og spesielt urfolkskvinner har evnet å påvirke REDD-prosessene i begge land ved hjelp av prosjektet.

2.2 Samarbeidsland har oppnådd reduserte utslipp fra skog – Samarbeidsland ivaretar naturskog

2.2.1 Policy for bærekraftig skog- og arealbruk i skogland

Forest Investment Program (FIP) rapporterer på 'Area covered (ha.) under sustainable land management practices or other FIP interventions'. FIP kan i 2017 rapportere at 5,9 mill. ha. land er inkludert under FIP sine investeringer.

Siden 2008 har Norge støttet *UN-REDD programmet*, som implementeres av FN-organisasjonene UNDP, FAO og UNEP. Programmet er todelt. Den første komponenten tilbyr faglig bistand til UN-REDD medlemsland som skal levere REDD+ resultater. Den andre komponenten er en global tematisk kunnskapskomponent. Parallelt fortsetter UN-REDDs arbeid med Nasjonale Program (NP). Colombia avsluttet sitt NP i 2018, noe som bidro til at REDD+ readiness prosessen ble fullført. I 2018 har programmet også støttet overgang til REDD+ implementeringsfase og implementering av REDD+ Action Plan, bidratt til fullføring av Warszawa-rammeverket, og til REDD+ National Investment Framework for enkelte land.

Central African Forest Initiative (CAFI) bidrar med finansiering til å utarbeide nasjonale REDD+/lavutslippsstrategier og nasjonale investeringsplaner. På bakgrunn av disse vil landene utarbeide nasjonale investeringsrammeverk der de skal identifisere årsakene til avskoging og skogferringelse, og foreta nødvendige endringer i lover, forskrifter og policyformuleringer. Samtlige seks CAFI-land har signert CAFI-erklæringen, og forpliktet seg til å gjennomføre REDD+ aktiviteter.

Når CAFIs skogland og giverlandene inngår en intensjonserklæring, stadfester landene et samarbeid på tvers av sektorer og aktører. Dette gjenspeiles i nasjonal styringsstruktur og i investeringsrammeverket. DR Kongo og Gabon har allerede etablert et slikt samarbeid. I 2018 etablerte myndighetene i Republikken Kongo en interdepartemental arbeidsgruppe under statsministerens kontor som vil ha ansvaret for oppfølgingen av samarbeidet med CAFI.

DR Kongos nasjonale fond (FONAREDD) er operativt og under stadig utvikling og forbedring. Porteføljen på nærmere USD 80 mill. går til REDD+ investeringer. Det er også besluttet at inntekt fra salg av utslippsreduksjoner i regi av Karbonfondet skal kanaliseres gjennom FONAREDD. Det gjenstår å utvikle detaljerte prosedyrer for gjennomføring.

I DR Kongo støtter CAFI gjennom FONAREDD et program som skal bidra til styrke departementet for arealplanlegging og gjennomføre en reform som vil bidra til mer helhetlig arealforvaltning som samtidig vil ivareta skogen. Programmet, som gjennomføres av UNDP ble igangsatt for fullt i 2018.

CAFI-porteføljens to største integrerte provinsprogram, i henholdsvis Mai Ndombe og tidligere Orientale, startet opp i 2018. I løpet av siste halvår har rammene for en effektiv lansering av programmene blitt lagt gjennom konsultasjoner, rekruttering av personell, innkjøp av utstyr, inngåelse av samarbeidsavtaler med lokale aktører mv. Det er forventet at programmene vil levere mer konkrete resultater i løpet av 2019.

CAFI forplikter seg i intensjonsavtalen til å finansiere implementeringen av Gabons investeringsplan med USD 18 mill. til dekning av to program for henholdsvis arealplanlegging og skogovervåking. Disse ble godkjent i CAFI-styret i mars og skal implementeres av franske AFD. Det har tatt svært lang tid for

Gabon og AFD å komme til enighet om rammene for samarbeidet og programmene er fremdeles ikke operative, men rekruttering av personell er nå i prosess.

Wealth Accounting and Valuation of Ecosystem Services (WAVES) har støttet land i utviklingen av naturregnskap og inkludering av data i politikkkutforming i Zambia og Indonesia.

Guyana: Den resultatbaserte utbetalingen til Guyana har vært frosset fra norsk side, i påvente av en transformativ plan for fornybar energi. Guyana arbeider også med utvikling av en grønn og inkluderende økonomi. Et utkast til Green State Development Strategy er nesten ferdigstilt og forventes vedtatt av parlamentet i 2019. Strategien vil ha status som overordnet utviklingsplan i Guyana. UNEP har fått støtte til utvikling av strategien via GRIF-fondet. Det har også blitt gitt støtte til utvikling av strategien via PAGE.

Mangrover: Norad støttet i 2018 et pilotprosjekt drevet av IUCNs regionale kontor i Thailand med formål å bedre policy-utforming for å ta vare på mangrover i REDD-prosessen i Myanmar, Indonesia og Vietnam. Norad var imidlertid ikke tilfreds med kvaliteten på det endelige prosjektforslaget, og besluttet å ikke videreføre støtten til IUCN.

Norad inngikk i juni 2018 en avtale med UNDP om støtte til tropiske delstater og provinser som er medlemmer i *Governors' Climate and Forests Task Force* og deres arbeid med å møte forpliktelsene i Rio Branco-erklæringen. Forutsatt adekvat, tilstrekkelig og langsiktig resultatbasert finansiering er målet å redusere avskogingen med 80 pst. innen utgangen av 2020. Prosjektet gir støtte til å utvikle eller oppdatere strategier og investeringsplaner for REDD+ og lavutslippsutvikling, og til å framskynde transformativ finansieringsmuligheter. Støtten vil bidra til beslutninger om REDD+ på subnasjonalt nivå. UNDP samarbeider tett med Sekretariatet for The Governors' Climate and Forests Task Force (se 2.2.4).

Innsats via sivil samfunn

Myndighetene i regionen San Martin i Peru oppdaterte sin regionale miljøpolicy og regionale utviklingsplan i 2017 med faglig støtte fra Conservation International. Det har ledet til at begge disse dokumentene inneholder strategier for å redusere avskoging og en tilnærming som adresserer produksjon, beskyttelse og inkludering.

I Vietnam har Forest Trends' studier av regionale handelsmønstre og flyt av tømmer fra Laos til Kina og Vietnam hatt en direkte påvirkning på utformingen av Vietnams importregelverk og på vietnamesiske tømmerimportører. Dette bidrar til å unngå import av høyrisikoprodukter i tråd med FLEGT Voluntary Partnership Agreement.

2.2.2 Systemer for måling, rapportering og verifisering av utslipp fra skog er etablert

UN-REDD Programmet, med FAOs spesialkompetanse i MRV, har bidratt til utviklingen av samfunnsbaserte MRV systemer og/eller aktiviteter i mer enn 40 land.

Guyana har en av verdens laveste avskogingsrater. Guyana har også et av de mest sofistikerte MRV systemene i tropene, etablert med norsk støtte. Norad har støttet Conservation International og Guyana Forestry Commission med deres MRV-prosjekt siden 2010. Guyana Forestry Commissions MRV-rapport for 2017 viser en avskoging på 0,048 pst. Det er den laveste siden partnerskapet ble inngått. Tallene vil bli tredjepartsverifisert i 2019.

Innsats via sivil samfunn

Earthworm Foundation (EF, tidligere The Forest Trust) har arbeidet for å gjøre lokale sivilsamfunnsaktører i stand til å monitorere gjennomføringen av palmeoljeselskapers forpliktelser. Det gjør de ved å finansiere sivilsamfunnsaktiviteter med midler fra privat sektor, uten at selskapene vet hvilke sivilsamfunnsaktører deres penger kanaliseres til. EF ser seg selv som en beskyttende buffer mellom privat sektor og sivilsamfunnsorganisasjoner. En uavhengig gjennomgang i 2017 fant imidlertid at denne tilnærmingen var noe utilstrekkelig, da næringslivsaktører lett kan identifisere hvilke organisasjoner som monitorerer dem og at EF ikke var i stand til å gi beskyttelse til sivilsamfunnsaktørene. EF videreutvikler derfor samarbeidet med sivil samfunn.

I Indonesia har WWF utviklet en web-basert plattform for monitorering, rapportering og verifisering av skogdata i Øst-Kalimantan. Ifølge en midtveisgjennomgang av prosjektet er det imidlertid for tidlig å kunne si noe om brukerverdien til plattformen. WWF har blitt anbefalt å gjennomføre en læringsøvelse med forskjellige aktører for å sikre at plattformen blir et nyttig verktøy i provinsen. Dette illustrerer verdien av eksterne gjennomganger som kan komme med anbefalinger som kan styrke effekten av resultatene.

2.2.3 Effektiv gjennomføring av ny policy for bærekraftig skog- og arealbruk

I *Forest Investment Program (FIP)* sitt ene prosjekt i DR Kongo har totalt 12 408 ha. blitt beplantet med trær i løpet av 2017. Dette er 62 pst. av prosjektets målsetting. De har brukt acacia og ulike frukttrær, trær med larver, spiselige planter og lokale sorter. Mer enn 7 000 bønder har dratt nytte av prosjektet i 2017.

Ved utgangen av 2017 har 4 150 hushold mottatt energieffektiv kokeovn fra Biso Na Bino gjennom prosjektet.

I DR Kongo har det blitt innført betaling for miljøtenester gjennom lokale utviklingskomiteer, representert med 30 pst. kvinner, gjennom forbedret forvaltning av naturressursene på territoriumsnivå.

Nesten 300 arealplaner har blitt utviklet av lokale utviklingskomiteer i DR Kongo. Dette er første trinn i prosessen med å sikre landrettigheter for lokalsamfunn. Det har også blitt arbeidet med å løse konflikter og fastsette eiendomsgrenser. Det neste trinnet er å registrere og formalisere dokumentene.

Global Green Growth Institute (GGGI) gir gjennom sitt arbeid med grønn vekst et viktig bidrag til å endre lover og policyformuleringer i utviklingsland i retning av bærekraftig skog- og arealbruk. I Colombia, Etiopia og Costa Rica bistår GGGI med å etablere og videreutvikle finansieringsmekanismer til tiltak spesifikt innen bærekraftig skog- og arealbruk. I følge framdriftsrapporten for 2018 har 22 policies innen grønn vekst blitt vedtatt fordelt på ni land. Langt flere policyer er under utvikling, men ikke ennå vedtatt.

Guyana og EU undertegnet i november 2018 FLEGT-avtalen (Forest Law Enforcement Governance and Trade). Dette kommer etter flere års arbeid med å styrke styresettet i skogsektoren i Guyana slik at tømmer som eksporteres til EU eller andre markeder ikke er ulovlig hugget. Norad har støttet et prosjekt for utvikling av FLEGT via britiske DFID. Norge vurderer nå å støtte implementeringen av FLEGT-avtalen sammen med DFID.

Guyana ble EITI-kandidat i 2017. I 2018 ble EITI sin multi-stakeholder komité utformet i Guyana. Dette er en av styresettindikatorerne på Joint Concept Note, og fører til arbeid på tvers av sektorer.

Tiltak via sivil samfunn

Flere aktører har bidratt til å motvirke potensielle tilbakeslag for skogbevaringen i Brasil. Ett av forslagene som skulle behandles i kongressen i 2018 ville føre til at en million ha. med vernede områder kunne miste sin status. Flere aktører påvirket kongressen slik at forslaget ble nedstemt. Amazons forskning ble brukt i grunnlaget for påvirkningsarbeidet.

Som del av Environmental Investigation Agency's (EIA) oppfølging av The Lacey Act, har USA opprettholdt sterk håndhevelse av lov mot import av ulovlig tømmer fra Peru til det amerikanske markedet.

Myndighetene i Liberia har startet en konsultasjonsprosess, som inkluderer deltakelse av sivil samfunn, på ny policy og lovverk for bedre å regulere den industrielle landbrukssektoren. Arbeidet bygger på anbefalingene fra Global Witness' palmeoljerapport samt anbefalinger fra liberianske Governance Commission og Yale i 2017.

Earth Innovation Institute (EII) har lyktes i å få tidlige signaler fra regionale myndigheter i Mato Grosso, Pará og Acre i Brasil, Colombia (nasjonalt), San Martin og Ucayali i Peru og Sentral Kalimantan og Vest Papua i Indonesia om konsensus rundt offentlige lavkarbon-utviklingsplaner som gjelder hele jurisdiksjonen. Kunnskap blant nøkkelaktører har økt. Det er likevel usikkerhet om langtidsmålene vil nås, på grunn av krefter utenfor EIs kontroll. Suksess i jurisdiksjonstilnærmingen vil avhenge av at verdien av bærekraftig produserte varer demonstreres i markedet. En ekstern midtveisgjennomgang av i 2018 anbefalte derfor at EIs partnerskap utvides med dette for øye.

European Federation for Transport and Environment (T&E) har som mål å påvirke biobrenselmandater i EU, USA og International Civil Aviation Organization (ICAO). T&E har oppnådd viktige milepæler de første årene av prosjektet. EUs biobrenselreform er delvis ferdigstilt og viser dreining mot mer biobrensel produsert i EU framfor biobrensel som bidrar til tropisk avskoging. I USA og ICAO har noen bærekraftskriterier blitt inkorporert i biobrenselmandater. Likevel er prosjektets ambisiøse mål om å oppnå betydelige biobrenselreformer i EU, USA, ICAO og Indonesia foreløpig ikke nådd. Resultatene til prosjektet reduseres av industri-lobby og politisk treghet.

2.2.4 Bedre styresett i skog- og arealforvaltning

Forest Carbon Partnership Facility (FCPF)

Framdriften i Readinessfondet av FCPF er god. Sju land har siden juli 2017 nådd målet om full kvalifisering til Karbonfondet i perioden, slik at 16 av de 47 medlemslandene per juli 2018 hadde fått godkjent sitt readinessarbeid.

Å sette referansenivå for avskoging (FRLs) og/eller referansenivå for utslipp fra skogsektoren (FRELs) er de første skrittene landene må ta for å dra nytte av REDD+. Som en nøkkelkomponent innen skogovervåkingssystem angir FRL og FREL en basis som utslippsreduksjoner blir målt opp mot, og som er utgangspunkt for resultatbaserte utbetalinger. Ytterligere sju FCPF land har levert sine referansenivå til UNFCCC i perioden, noe som gir et totalt antall på 26 land siden 2015.

FCPF has akseptert å bidra som et eksempelprogram i den uformelle testingen av program under ICAO's 'Carbon Offsetting and Reduction Scheme for International Aviation (CORSIA)'.

Urfolksmekanismen Dedicated Grant Mechanism (DGM) er et eget initiativ under *Forest Investment Program (FIP)* FIP som skal sørge for effektiv deltakelse av urfolk og lokalsamfunns (IPLC) innsats for å redusere avskoging og for å fremme bærekraftig skogbruk i REDD-prosessen. DGM anses som vellykket og får mye skryt. Åtte landprosjekter har blitt godkjent, ett globalt prosjekt, samt 208 sub-prosjekt.

I sitt 10-årsjubileum har *UN-REDD programmet* kunnet rapportere om bidrag i blant annet utforming av sosiale og miljømessige sikringssystemer (SIS), utvikling/forbedring av NFMS, FREL/FRL, nasjonale REDD+ strategier og planlegging av arealbruk. Se egen boks i kapittel 7 i hoveddelen av årsrapporten om resultatene fra UN-REDD.

Under *UN-REDD programmet i Vietnam* er det vedtatt ny skoglov og en rekke policydokumenter som innebærer blant annet styrkede rettigheter og deltakelse fra etniske minoritetsgrupper i skogforvaltning og skogovervåking. Graden av aksept og involvering av lokalsamfunn og minoritetsgrupper i skog- og arealforvaltning ble også drastisk forbedret.

Peru har gjennom flere år publisert årlige tall for avskoging av peruansk Amazonas. For 2017 ble 1,560 km² avskoget. Peru har offentliggjort tallene på sin offentlige portal GeoBosque. Portalen er støttet av flere Norad-finansierte prosjekter gjennom flere år.

Peruanske myndigheter fikk i 2016 tilsagn om 50 mill. kroner gjennom en avtale med UNDP for å iverksette tiltak som vil bremse avskoging. Avtalen vil bidra til å nå målene etablert i den politiske felleserklæringen mellom Norge, Tyskland og Peru på skog og klima. Prosjektet har i løpet av 2018 bidratt til å gi i underkant av 70 urfolkssamfunn i fylkene San Martín, Ucayali og Loreto landrettigheter til regnskogen i områdene de bor i. Dette arealet dekker over 300 000 ha. (3000 km²). Med bistand fra prosjektet gjennomførte og vedtok myndighetene i fylket San Martín høsten 2018 Perus første landskapsplan/arealplan på regionalt nivå. Arealplanen vil hjelpe San Martín mot en bærekraftig framtid hvor regnskogen bevares og matjorda sikres. Dette er viktig fordi det er størst avskoging i områder uten et forvaltningsregime, da disse som kan oppfattes som fritt tilgjengelig.

Stiftelsen for skog- og landrettigheter, Tenure Facility, finansierer et prosjekt implementert av den peruanske rettshjelpsorganisasjonen SPDA og de regionale urfolksorganisasjonene FENAMAD og ORPIO. Per utgangen av 2018 har de sikret landtitulering av urfolksterritorier pålydende 565 682 ha. i delstatene Madre de Dios og Loreto. I tillegg har urfolks rettigheter til ytterligere 4 390 572 ha. blitt styrket uten at tituleringsprosessene er helt i mål. Sistnevnte inkluderer 2 400 000 ha. der urfolk lever i frivillig isolasjon eller nylig har kommet i kontakt med omverdenen.

Guyana: Norge har via GRIF finansiert et prosjekt for å øke landrettigheter til urbefolkningen i Guyana (Amerindian Land Titling). Prosjektet har vært vanskeligere å implementere enn forventet, både grunnet sen oppstart, utfordrende prosjektstyring og at det har vært vanskelig politisk å få gjennom landtitulering i Kabinettet. Ny koordinator for prosjektet fra 2018 har sørget for noe framgang. En avgrensning (demarcation) til ett urfolksområde i Guyana i region 1 ble ferdigstilt i 2018. Det ble også rapportert inn sju tvistesaker. En ble løst, to videresendt, og fire er pågående. Dette har vært et risikoprosjekt med mindre framgang enn forventet. Samtidig har det ført til at

urfolks rettigheter har blitt diskutert på politisk plan og har ført til en viss framgang på noen områder.

Norad har siden 2012 støttet *Sekretariatet for Governors' Climate and Forests Task Force* via Universitetet i Colorado. Nettverket består p.t. av 38 delstater og provinser i ti land. Sekretariatet skal bidra til måloppnåelse, og søker å fremme juridiske program utformet for å fremme lavutslippsutvikling og reduserte utslipp fra avskoging og arealbruk (REDD+).

Veiledende prinsipper for samarbeid og partnerskap mellom sub-nasjonale myndigheter, urfolk og lokalbefolkninger ble godkjent på guvernørens årlige møtet i San Fransisco i 2018, og et tidkrevende arbeid ble sluttført. 18 urfолksorganisasjoner og 17 sivilsamfunnsorganisasjoner sluttet seg til prinsippene.

Godkjenningen ses som et historisk gjennombrudd for partnerskap og samarbeid mellom urfolk/lokalbefolkninger og delstater og provinser. Retningslinjene understreker lokale og regionale myndigheters økende forpliktelse til å beskytte skogen fra et nedenfra-og-opp-perspektiv og å anvende en tilnærming som starter i lokalsamfunn. Retningslinjene forplikter guvernørene til å respektere skogsbefolkningenes rettigheter til sitt land og ressurser og overholde grunnleggende rettigheter som 'Fritt, forutgående og informert samtykke' slik det blant annet kommer til uttrykk i FN-erklæringen om urfolks rettigheter.

Colombia: Gjennom OPIACs prosjekt har 86 urfolkssamfunn i colombiansk Amazonas fått styrket kapasitet til å forvalte sine territorier på en bærekraftig måte. Totalt 2 200 medlemmer av urfolkssamfunn har blitt nådd, med særlig fokus på kvinner og ungdom.

I juni 2019 vedtok Colombia president-dekret nummer 632 som etablerer 'urfolkskommuner' i Amazonas. Disse vil få samme formelle status som andre kommuner. Colombia blir i så fall det første land i verden der urfolk får slik selvbestemmelse og status. Vedtaket skjedde etter påvirkning og tilrettelegging støttet av Regnskogfondets partnere Gaia og OPIAC.

Indonesia: 350 000 ha. skog på Sumatra er blitt registrert som 'social forestry' med hjelp av Regnskogfondets partner Warsi. Det er dokumentert hvordan dette bidrar til reduserte klimautslipp samtidig som lokalsamfunn får økonomisk utbytte av bærekraftig skogforvaltning. Likevel ligger Indonesia langt etter sine egne nasjonale ambisjoner for lokalbasert forvaltning av skogområder.

Nasjonale myndigheter har gitt Sigi-distriktet i Central Sulawesi status som pilotområde for implementering av jordreform og social forestry-programmer som resultat av Samdhanas arbeid. Samdhanas lokale partner har gjennomført deltakende kartlegging for åtte urfolks- og skogavhengige lokalsamfunn. Denne var grunnlaget for distriktmyndighetene i Sigis retningslinjer for social forestry-programmer. Øvrige lokale myndigheter har i etterkant besøkt Sigi for å studere implementeringen av retningslinjene og metode for deltakende kartlegging, og har bedt Samdhanas partner om bistand i utvikling av retningslinjer for sine jurisdiksjoner. Framgangen skyldes blant annet et samarbeid mellom myndigheter og sivilsamfunn i en taskforce for anerkjennelse av landrettigheter i området

Øvrige tiltak via sivil samfunn

Utviklingsfondet rapporterte i 2018 om en økning på 30 000 ha. skog som forvaltes av lokalsamfunn sør-vest i Etiopia, gjennom bærekraftige REDD+ modeller som ivaretar rettigheter og interesser til skogavhengig lokalbefolkning. Utilstrekkelige muligheter for levebrød som ikke bidrar til avskoging,

har imidlertid truet måloppnåelse og bærekraft i prosjektet. Utviklingsfondet leverte derfor mot slutten av 2018 en søknad for støtte til styrking av arbeidet for å sikre levebrød blant fattige.

Global Witness' rapport 'Holding the line' (2017) har økt oppmerksomhet blant internasjonale givere for at myndighetene i Liberia i større grad må implementere eksisterende lover som omhandler skoglisenser. Dette har igjen har økt oppmerksomheten om viktigheten av å publisere selskapers eierstrukturer, kreve inn korrekte skatter og avgifter, samt publisere dokumenter over de aktørene som søker om lisens.

En ekstern midtveisgjennomgang av Global Witness' innsats i DR Kongo i perioden 2016-2018, viser til at Global Witness gjennom undersøkelser gjort i bredt samarbeid med nasjonale og internasjonale sivilsamfunnsorganisasjoner, avdekket flere brudd på DR Kongos hogstmoratorium som ble innført i 2002. Avsløringene førte blant annet til at CAFI har fryst midlene som går til DR Kongo, i påvente av at myndighetene iverksetter tiltak.

Environmental Investigation Agency avslørte i sin rapport 'Rosewood racket' (2017) mulige brudd på Nigerias forpliktelser under konvensjonen for handel med truede arter (CITES). Rapporten førte til at CITES Standing Committee suspenderte all kommersiell handel av kossotømmer fra Nigeria. Denne suspensjonen berører 60 pst. av all internasjonal handel av denne tresorten.

RAISG-konsortiet har tilrettelagt for direkte dialog mellom urfolksorganisasjoner og høytstående myndighetspersoner fra Brasil, Colombia, Ecuador og Peru om betydningen av urfolksterritorier for å ivareta naturskog og dens evne til å binde karbon. Budskapet underbygges av forskningen RAISG har gjort på feltet. I løpet av 2019 vil konsortiet publisere en større vitenskapelig studie om endringer i biomasse i urfolks- og verneområder i Amazonas.

2.2.5 Privat sektor jobber mot avskoging

UN-REDD programmet i Vietnam bidro til at en rekke aktører fra privat sektor ble aktive i utvikling og gjennomføringen av tiltak for å sikre lovligheten av tømmerimport og eksport, sikre avskogingsfrie forsyningskjeder, og redusere forflytning av avskoging.

CIP/WAXMAN/Forest Trends (Mekong prosjektet): I 2018 inngikk Norge en treårig avtale (2018-2020) med *Center for International Policy (CIP)* i samarbeid med Waxman Strategies og Forest Trends for å redusere avskoging og menneskerettighetsbrudd tilknyttet gummiindustrien i Mekong. Prosjektets tilnærming er å kartlegge og analysere hele verdikjeden for gummi i Mekong, og deretter arbeide med kommunikasjon og kampanjearbeid for å påvirke gummiindustrien til å forplikte seg til en mer bærekraftig produksjon.

Partnernes påvirkningsarbeid har ført til at seks selskaper har vedtatt 'No Deforestation, No Exploitation' policies. Likevel er resultater av påvirkningsarbeid vanskelig å måle. Det kan for eksempel oppstå utfordringer med å koble positive kampanjerresultater til partnerens påvirkningsrolle.

I tillegg avhenger kampanjearbeidet av hvordan industrien responderer på omdømmetruelsene. Et eksempel på positiv respons er at det er utviklet et samarbeid mellom selskapene, sivilsamfunnsorganisasjoner og myndigheter. Dette var planlagt for 2020, men ble oppnådd allerede i 2018. Prosjektet har en tilleggsverdi i å skape og spre kunnskap om avskoging tilknyttet gummiindustrien.

Det er et utfordrende investeringsmiljø i mange av skoglandene i *Central African Forest Initiative (CAFI)*. Gjennomføring av de nasjonale investeringsrammeverkene vil bidra til bedre forretningsklima gjennom å etablere klare eiendomsrettigheter, identifisere områder som er godt egnet til jordbruk og plantasjer uten at det medfører avskoging, nødvendige reformer som fremmer bærekraftig hogst og bekjemper skogkriminalitet m.m.

CAFI har godkjent et nytt innovativt energiprogram som skal iverksettes av UNDP og FNs kapitalfond. Programmet har som formål å skape et marked for energieffektive kokeovner og gass til matlaging i millionbyen Kinshasa. En inkubator vil fremme privat sektor sin rolle, og det legges opp til samarbeid med finansieringsinstitusjoner som kan gi tilpassede lån for å øke muligheten til investere i mer moderne matlagingsteknologi. Programmet vil også ta sikte på å inngå samarbeid med givere som har større spillerom enn Norad i å tilby lån og garantier for å fremme privatsektorinvesteringer, særlig i etableringen av et marked for gass.

Et godt gjennomarbeidet utkast til program for etablering av jordbruk på savannen og i forringet skog ble vurdert av Norad og ambassadeseksjonen i Kinshasa på tampen av 2018. Programmet tar sikte på å etablere avskogingsfrie forsyningskjeder, med vekt på samarbeid mellom småbønder og mer etablerte aktører, styrke verdikjede og markedstilgang, samt å samarbeide med, og styrke, mikrokreditt-institusjoner for å øke tilbudet av landbrukskreditt. Dette er per i dag nærmest ikke-eksisterende i DR Kongo. Programmet forventes å bli godkjent og igangsatt i første halvdel av 2019.

Tiltak via sivilt samfunn

Carbon Disclosure Project (CDP) hadde ved utgangen av 2017 rekruttert åtte selskaper (McDonald's, JBS, Klabin, Arcos Dorados, L'Oréal, Firmenich, RBI og et anonymt selskap) til å delta i sitt verdikjedeprogram for å identifisere, rapportere og håndtere risiko i deres leverandørkjeder relatert til klimaendringer, avskoging og vann. En midtveisgjennomgang av tiltaket i 2018 konkluderte med at CDP viser god framgang mot sine mål om å redusere selskapenes effekt på avskoging. At selskapene rapporterer risiko betyr imidlertid ikke at de automatisk endrer adferd. Gjennomgangen anbefaler derfor at CDP samarbeider med andre aktører for å øke sannsynlighet for måloppnåelse.

Midtveisgjennomgangen av prosjektet til *Earth Innovation Institute* fant at prosjektet Forest, Farms and Finance Initiative har hatt to vellykkede initiativer for å støtte bærekraftig produksjon blant småbrukere: Sertifisering blant småbrukere i Sentral Kalimantan, Indonesia, i tråd med rundebordet for bærekraftig palmeolje (RSPO), og i et finansielt instrument, 'Sustainable Production Transformation Instrument (ITPS), utviklet i Caqueta og Guaviare, Colombia, Fondesam i Peru og Defeso i Para, Brasil. Dette er viktige resultater fordi det er mer krevende for mindre produsenter å møte nye sertifiseringskrav, og de risikerer derfor å falle utenfor markedet.

Aidenvironment styrket monitorering av avskoging globalt gjennom et nyoppstartet 'rapid response' prosjekt som produserer rapporter av høy kvalitet som viser risikoen for avskoging både for produsenter og kjøpere.

Imazon produserte sammen med partner O Eco filmen 'Grazing the Amazon' som satt søkelys på avskoging forårsaket av biffindustrien i Brasil. Filmen og kampanjen rundt har hatt over 3 millioner seere. Til tross for visninger på en rekke filmfestivaler og flere priser, har effekten i faktisk reduksjon av avskoging i privat sektor ikke vært like stor som håpet.

Norads evalueringer, rapporter, studier mv. 2018 (utført eller bestilt av Norad)

Hvor	Type dokument	Gjennomført av	Tittel
Årsrapport mm.			
	Oversikt	Norad	Evalueringsprogrammet 2018 - 2020
	Årsrapport	Norad	Oppsummeringsrapport 2017: Varslingsteamets arbeid med økonomiske misligheter
	Årsrapport	Norad	Norads årsrapport 2017
	Resultatrapport	Norad	Results report 2017: Knowledge to fight poverty
	Retningslinjer	Norad	Norad's Support to Civil Society – Guiding Principles
	Årsrapport	Norad	Evalueringsavdelingens årsrapport 2017/2018: Forutsetninger for at evalueringer får betydning
	Årsrapport	Norad	Evaluation Annual report 2017/18: Requirements for useful evaluations
	Årsrapport	Norad	Oil for Development – Annual Report 2017
Region/land			
Myanmar	Rapport	ILO	Cluster Independent Evaluation of Entrepreneurship Development and SME Support in Myanmar and Supporting Tourism through Business Management Training
Nepal, Uganda, Etiopia	Evaluering	CMI, NCG/ Ternstrom Consult.	From Donors to Partners?
Kenya	Gjennomgang	Norad	Review of MUHURI and HAKI Africa Agreements 2016-17
Etiopia	Evaluering	Particip GmbH i consortium med Menon Economics	Country Evaluation Brief: Etiopia
Haiti	Evaluering	Particip GmbH i consortium med Menon Economics	Country Evaluation Brief: Haiti
Vietnam	End of project review	Menon Economics	Capacity Building Program for Vietnam in the Water, Sanitation og Solid Waste Management Sector under the Norad/KFW Mixed Credit Scheme
Tanzania	Evaluering	Particip GmbH i consortium med Menon Economics	Country Evaluation Brief: Tanzania
Mali	Evaluering	Particip GmbH i consortium med Menon Economics	Country Evaluation Brief: Mali
Afrika	Evaluering	African Tax Institute, University of Pretoria	International tax agreements and domestic resource mobilization: Norway's treaty network with low-income countries in Africa
Namibia	Rapport	Havforskningsinstituttet	Namibia – a success story in fisheries management
Myanmar	Evaluering	FAFO i samarbeid med PRIO	Evaluation of Norwegian Efforts to Ensure Policy Coherence for Development
Mosambik, Uganda, Etiopia, Malawi, Zambia	Evaluering	NIBR/Oslo Met	Civil society under pressure
Colombia	Evaluering	Norad, Evalueringsavdelingen	A Trusted Facilitator: An Evaluation of Norwegian Engagement in the Peace Process between the Colombian Government and the FARC, 2010-2016
Mosambik, Tanzania	Evaluering	KPMG, Menon Economics Elgesem advokatfirma	UNGP, Human Rights and Norwegian Development Cooperation Involving Business
India	Evaluering	Oxford Policy Managem./ Sambodhi Research & Comm.	The Norway-India Partnership Initiative Phase II: Impact Evaluation of Five Interventions

India	Evalueringsbrief	University of Southampton/Norad, Evalueringsavdelingen	Improving child health through bundled health innovations in rural India: The Norway India Partnership Initiative Phase II
Somalia, Sør-Sudan, Palestina	Evaluering	CMI	Mapping and Analysis of Humanitarian Assistance and Support in Fragile States
Ethiopia	Study	Noragric	The Prospects for Conservation Agriculture in Ethiopia
Kina	Review	Noragric/Norad	Environment and Aquaculture Governance
Africa	Studie	Noragric	Delivering climate services to African farmers/pastoralist through the use of modern information technology
Myanmar	Review	KPMG	Review of Norway - Myanmar Environmental Cooperation 2015-2018
Tanzania	Tilleggsstudie til Feasibility Report	KPMG/Norconsult	Kakono Hydropower Project Supplementary Study to Assess Multipurpose Benefits of the 87 MW Kakono Hydropower Project on the Kagera River in Tanzania July 2018
Global, med case fra Kenya og Ghana	Gjennomgang	Multiconsult	Review of the Norwegian support to the Global Alliance for Clean Cookstoves 2010 – 2017
Global			
	Mid-term Review	Technopolis Group	Mid-term Review of the Norwegian Programme for Capacity Development in Higher Education and Research for Development (NORHED)
	Evaluering	Itad og CMI	Evaluation of the Norwegian Aid Administration's Practice of Results-Based Management
	Diskusjonsnotat	Richard Messick	Settlements of Criminal Corruption Cases: Development States' Issues
	Evaluering	Michael Wells (independent consultant)	Evaluation and Learning for International Sustainable Forest Initiatives
	Diskusjonsnotat	Norad	Tax in Development: Towards a Strategic Aid Approach
	Diskusjonsnotat	Norad Erik Feiring	Skatt i sårbare stater
	Evaluering	Menon Economics	Evaluation of Organisational Aspects of Norwegian Aid Administration
	Multi Annual Report	Norad	An ocean of opportunities Norway's Fish for Development programme
	Digitalt resultathefte	Norad	Kunnskapsbanken – utvalgte resultater av norsk faglig samarbeid
	Evalueringsbrief	FAFO	A Coherent Future? Towards Coherent Norwegian Policies for Global Development
	Evalueringsbrief	Itad/Norad, Evalueringsavdelingen	Ten Steps to Create a Results and Learning Culture
	Evalueringsbrief	CMI	Partners or donors? Norwegian organisations and civil society in developing countries
	Diskusjonsnotat	Norad	Fattigdomsmålet 2030 – hva skal til av vekst, omfordeling og finansiering?

Norads verv i styrer, arbeidsgrupper mv.		Vedlegg 4
Forum	Tema	Norads verv
Amplify Change	Flegiverfond SRHR inkl FGM	Styremedlem (programstyre)
ATScale	Nedsatt funk.	Medlem Forming Committee
Bayer og Merck Volume Guarantee Oversight Boards	Volumgaranti P-stav	Medlem i 'oversight board' (programstyre)
Building Evidence in Education (BE2)	Forskningsnettverk	Medlem av styringskomité
Central African Forest Initiative (CAFI)	Klima og skog	Styremedlem (deler plass med KLD)
Coalition for Epidemic Preparedness Innovations (CEPI)	Vaksine. Investors Council er en konsultasjonsforum for CEPIs investorer.	Medlem, investeringsrådet
Consortium of International Agricultural Research Centers (CGIAR)	Landbruksforskning	Styremedlem
Climate Technology Center and Network (CTCN)	Del av teknologimekanismen under Parisavtalen	Styremedlem, rådgivende styre
Det grønne klimafondet (GCF)	Klimafinansiering	Delegasjonsmedlem styret
DRC National REDD+ Fund (FONAREDD) Ligger under CAFI	Klima og skog	Styremedlem (deler plass med KLD)
E4D/SOGA-Employment and Skills for Eastern Africa	Internasjonalt styre	Medlem i styre og rådgivende forum f.o.m. 2015
Education cannot wait	Utdanning i krise og konflikt	Medlem eksekutiv komiteen
Education cannot wait	Utdanning i krise og konflikt	Medlem i Education technical task team
Education cannot wait	Utdanning i krise og konflikt	Medlem i Gender Task Team
Education cannot wait	Utdanning i krise og konflikt	Medlem i Acceleration facility task team
Education cannot wait	Utdanning i krise og konflikt	Operations Manual Task Team medlem fom januar 2019
EIARD	Landbruksforskning Regional Europa gruppe	Styremedlem
Energising Development (EnDev)	Partnerskap med Tyskland, Nederland, Sverige, Sveits og UK	Styremedlem
EnPe-programmet (energy and petroleum)	Støtte til kapasitetsutvikling til høyere utdanning og forskning. Petroleum	Representant og vararepresentant 2013 – 2019
ESTHER Alliansen	Helsepersonellutveksling	Styremedlem (programstyre)
EvaForum	Evaluering	Medlem av arbeidsutvalg
Extractive Industries Transparency Initiative (EITI)	Åpenhet i utvinningssektoren	Styremedlem (vara i 2018-2019, fullt medlem 2019-2020)
Forest Carbon Partnership Facility (FCPF) Readiness fond	Klima og skog	Representant for givere
Forest Investment Programme (FIP)	Klima og skog	Styremedlem
GAML Global Alliance to monitor learning outcomes	Monitorering av læring innenfor SDG 4	Medlem
GAVI	Vaksinealliansen	Varastyremedlem 2019-2020 Komitemedlem 2015-2019

Global Energy Efficiency and Renewable Energy Fund (GEEREF)	Formål: å øke private investeringer i fornybar energi og energieffektivisering i utviklingsland	Styremedlem Medlem i investeringskomiteen
Global Energy Efficiency and Renewable Energy Fund (GEEREF)	Fornybar energi	Medlem i investeringskomiteen
Global Environment Facility (GEF)	Fond opprettet under klimakonvensjonen	Styremedlem
Global Financing Facility (GFF) Investors Group	Finansieringsmekanisme for reproductive, maternal, newborn, child and adolescent health (RMNCAH), Verdensbanken	Styreverv
Global Financing Facility (GFF), Trust Fund Committee	Finansieringsmekanisme for reproductive, maternal, newborn, child and adolescent health (RMNCAH), Verdensbanken	Trust Fund Committee (programstyre)
Global Fund to fight Aids Tuberculosis and Malaria (GFATM/det globale fond)	Innsats mot hiv/TB/malaria, inkl produktinnkjøp, menneskettigheter og systemstyrking	Medlem at styregruppa "P7. Norge har styreplassen juli 2017 – juni 2019
Global Monitoring Report (GEM) Advisory Board	UNESCO - Gir råd om utviklingen av GEM Report 2016	Medlem av Advisory Board
Global Partnership for Education (GPE)	Utdanning	Medlem av styret
GPE, Country Grant and Performance Committee, underkomité til styret	Vurderer søknader fra land som søker støtte fra GPE	Medlem
GPE, Governance and Ethics committee, underkomité til styret	Saker som omhandler GPEs styring og etikk	Medlem
Global Tax Program – Verdensbanken	Skatt	Styremedlem
GLOBVAC Styre, Forskningsrådet	Global vaksine og helsesystem forskning for kvinners og barns helse, Forskningsrådet	Brukerrepresentant i styre og personlig vara (programstyre)
Guttmacher- Lancet SRHR kommisjon. Advisory Group	SRHR	Medlem Advisory group
Guyana REDD Investment Fund	Resultatbasert finansiering av skogbevaring	Sekretariat
Health Data Collaborative	WHO partnerskap om Helseinformasjonssystemer	Medlem i styringsgruppe (initiativ) (co-chair)
Human Reproductive Health (HRP), special research program	Spesialprogram i WHO. Human Reproductive Health Research, WHO / UNFPA/ UNDP/ UNICEF /WB	Styremedlem (programstyre)
Inclusive Education Initiative	Inkluderende utdanning	Medlem i Partership Council Medlem i Technical Advirory committee
InfoDev (multi donor program)	Investeringer, utvikling	Representant i styringskomité
International Finance Corporation (IFC) - African Development Partnership	Investeringer, utvikling	Representant i styringskomité
Intosai Donor cooperation	Internasjonalt samarbeid, riksrevisjon	Representant i styret og arbeidsgruppe
Montrealprotokollen	Klima	Styreplass

Nordisk Mikrofinans Initiativ (NMI)	Mikrofinans	Chair: komité for teknisk assistanse Medlem: investeringskomiteen
NORGLOBAL, Norges forskningsråd	Utviklingsforskning	Brukerrepresentant
OECD	Anti-korrupsjon	Medlem: Anti-Corruption Task Team
OECD	Likestilling	Medlem: Gendernet
OECD	Stater i sårbare situasjoner	Medlem: International Network on Conflict and Fragility (INCAF)
OECD	Styresett	Medlem: Govnet
OECD/DAC Evalueringsnettverk EvalNet	Evaluering	Leder
Partnership for Action on Green Economy (PAGE)	Grønn økonomi	Medlem i Donor Steering Committee
Partnership for maternal, newborn and child health (PMNCH)	Partnerskap for mødre-, nyfødt- og barnehelse	Styremedlem (programstyre)
PEFA-programmet	Offentlig finansforvaltning	Representant i styret
PISA for Development – International Advisory Group	Måling av læringsutbytte	Medlem
Pollution Management and Environmental Health Program (PMEH)		Styremedlem
Private Finance Advisory Network, UNIDO/REEEP	Klimateknologi	Medlem i styringskomiteen
Results in Education for All Children (REACH)	Resultatbasert finansiering av utdanning	Chair i giverkomiteen
Revenue Management Trust Fund – IMF	Skatt	Styremedlem
Robert Carr Civil Society Network Fund (RCNF)	Flegiverfond, hiv, marginaliserte og sårbare grupper	Styremedlem (programstyre)
Safe Abortion Action Fund (SAAF)	Flegiverfond trygg og lovlig abort	Styremedlem (programstyre)
Senter for Utvikling og Miljø (SUM)	Universitetet i Oslo; Helse, miljø og utvikling	Styremedlem
SL@B Steering Committee	Saving Lives at Birth, innovasjon rundt fødsel, arbeidsgruppe	Medlem av arbeidsgruppe
Solutions for youth employment (S4YE)	Koalisjon utviklingsaktører, privat sektor og NGOer om jobbskaping for unge	Medlem av styret siden 2017
Special Programme for Research and Training in Tropical Diseases (TDR)	Tropesykdomsforskning	Styremedlem (programstyre). Ut 2019
Steering committee til EWEC Innovation Marketplace	Strategisk partnerskap mellom givere for skalering av innovasjoner i samarbeid med privat sektor og helsemyndigheter i land	Medlem
Tax Administration Assessment Tool - TADAT - IMF	Skatt	Styremedlem
Teacher Task Force	Utvikling av policy på lærere, bygge alliance for satsing på lærere, advocacy for lærere	Co-chair fra 2015
The Alliance for Health Policy and Systems Research (AHPSR), special research program	Helsesystem og policyforskning, inkl. implementeringsforskning. WHO	Styremedlem (programstyre)

The Global Book Alliance	Læringsressurser	Medlem i styret
The Inter-Agency Network for Education in Emergencies (INEE)	Utdanning i krise og konflikt	Medlem: Styringsgruppe
Think Tank Initiative	Støtte til tankesmier i Sør	Styremedlem
UHC2030	Koordineringsplattform for helsesystemer, referansegruppe	Medlem reference group og accountability working group
UN Women	Evaluering	Global Evaluation Advisory Committee
UNAIDS/UNODC, Strategic Advisory Group (SAG)	Faggruppe knyttet til hiv, narkotikabruk og sprøytebruk i fengsel.	Medlem (rådgivende gruppe) i regi av UNAIDS/UNDOC.
UNICEF	Utdanning	Norad deltar fast i delegasjonen til styremøtene, som ledes av UD
UNITAID styre	Helsepartnerskap administrert av WHO, innovasjon og utvikling av nye produkter for forebygging, diagnostisering, og behandling av hiv, tuberkulose og malaria	*Styremedlem og varamedlem (Programstyre) * Medlem i styrekomite (Finans) * Medlem i styrekomite (Policy og strategi)
United Nations Girls' Education Initiative (UNGEI)	Jenters utdanning	Medlem i styringskomité og Global Advisory Committee
UN-REDD	Klima og skog	Styremedlem
UN-REDD Vietnam	Klima og skog	Styremedlem
Wealth Accounting and the Valuation of Ecosystem Services	Verdsetting av naturtjenester	Medlem i Steering Committee
Working for Health (W4H) MPTF	Helsepersonell (WHO, ILO, OECD multi partner trust fund)	Norge medlem i styringsgruppen
Working for Health Multi Partner Trust Fund	Helsepersonell, samarbeid WHO, ILO og OECD	Styremedlem (programstyre)

Konferanser, seminar mv. arrangert av Norad/med Norad som medarrangør 2018				Vedlegg 5
Tema/tittel	Måned	Type arrangement	Sted	Evt. medarrangør
Global Education Monitoring Report - norsk lansering	Januar	Seminar	Oslo	Den norske UNESCO-kommisjonen og Utdanningsforbundet
Frå rike onkler til ekte partnarar? <i>Evaluering av norsk bistand til styrking av siviltt samfunn i utviklingsland gjennom norske organisasjonar</i>	Januar	Frokostseminar	Norad	
Næringslivets konferanse for internasjonalisering og utvikling 2018 <i>Store ambisjoner om samarbeid - er vi på rett vei?</i>	Februar	Konferanse	Oslo	NHO, Innovasjon Norge og Norfund
Erfaringer med bistand til Etiopia <i>En ny syntestrapp om den internasjonale bistanden til Etiopia</i>	Februar	Frokostseminar	Norad	
Haiti - fra nødhjelp til utvikling? <i>En ny, evalueringsbasert syntesestudie - Country Evaluation Brief</i>	Februar	Seminar	Norad	
Hvorfor når ikke bistand opp i media?	Februar	Norad Policy Forum	Norad	
Matsikkerhet, konflikt og migrasjon <i>Hva bør vi vite om sammenhengen mellom konflikt og matsikkerhet?</i>	Mars	Norad Policy Forum	Norad	
Resultatorientering i bistandsforvaltningen <i>Ny evalueringsrapport</i>	Mars	Frokostseminar	Norad	
The human face of corruption <i>Impacts and implications of corruption for development aid in Afghanistan - the case of the education sector</i>	Mars	Lunsjseminar Side-arrangement til Afghanistanuka 2018	Norad	Afghanistankomiteen, Chr Michelsens Institutt og PRIO
Internasjonale trender innen evaluering	Mars	Lunsjseminar	Norad	Norsk evalueringsforening
Launch of the NORHED mid-term review Report <i>New report on capacity building in higher education and research</i>	Mars	Lansering	Norad	
Capacity building and knowledge transfer <i>Two lectures on foreign aid experts, knowledge and development</i>	Mars	Seminar	Norad	
Tanzania: Fra bistandsyndling til bærekraftig stat? <i>Ny evalueringsbasert syntesestudie - Country Evaluation Brief</i>	Mars	Seminar	Norad	
50 år med forskning: Hva vet vi om bistandens virkning? <i>Finn Tarp, direktør i FN-universitetet UNU-WIDER</i>	April	Frokostseminar	Norad	
Erfaringer med bistand til Mali. <i>Ny landrapport</i>	April	Seminar	Norad	
Nattevandring i Ålesund	April	Nattevandring	Ålesund	Ålesund kommune, Den norske Turistforening og Røde Kors
Skatt og utvikling <i>Hvordan påvirker skatteavtaler mobilisering av skatteinntekter i utviklingsland?</i>	April	Frokostseminar	Norad	
SRHR forskning - Human Reproduction Program	April	Seminar	Norad	
Bruk av kontantoverføringer som del av 2030-agendaen <i>Hvilke betydning har direkte kontantoverføringer og sosiale sikkerhetsnett for å nå bærekraftsmål 1, å utrydde all fattigdom?</i>	Mai	Norad Policy Forum	Norad	
Utdanningsrapport fra Verdensbanken <i>"Facing Forward: Schooling for Learning in Africa"</i>	Mai	Seminar	Norad	
Samstemthet for utvikling <i>Dilemma i skjæringspunktet mellom utviklingspolitikk og annen norsk politikk</i>	Mai	Debattemøte	Oslo	
Utdanning under angrep <i>Presentasjon av den fjerde "Education Under Attack"-rapporten</i>	Mai	Seminar	Norad	Utenriksdepartementet
Møte med siviltt samfunn om #metoo <i>Dele erfaringer med oppfølging av #metoo</i>	Mai	Møte mellom partnere i det sivilsamfunnet og politisk ledelse i UD	Norad	Utenriksdepartementet, inkl. rundebord i februar
Evalueringer for bedre bistand - <i>hva må til?</i>	Juni	Frokostseminar	Oslo	
Evalueringer gjennom geografisk analyse <i>Innblikk i hvordan geokodede data benyttes i evaluering av bistandsinnsats</i>	Juni	Seminar	Norad	
Drøftingsmøte: <i>Tilstrømming i sør - hvordan svarer sivilsamfunnet?</i>	Juni	Seminar	Norad	
Hvordan få til bedre samarbeid mellom siviltt samfunn og forskere? <i>Fordeler og utfordringer</i>	Juni	Seminar	Norad	
Leave no one behind: Men er det for vanskelig å inkludere lhbt-personer?	Juni	Frokostseminar under Oslo Pride	Norad	Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold (FRI)
Norads nye prinsipper for siviltt samfunn	Juni	Lanseringsseminar	Norad	
Møt frosken Norge <i>Avduking av installasjonen frosken Norge i forkant av verdens største regnskogkonferanse</i>	Juni		Oslo	
Oslo Tropical Forest Forum 2018	Juni	Konferanse	Oslo	
Oslo Tropical Forest Forum - åpent arrangement	Juni	Seminar	Oslo	Regnskogfondet og Forum for utvikling og miljø
Supporting anti-discrimination through development assistance for education	Juni	Seminar	Pride House, Oslo	Sex og Politikk, SAIH
Gjeld og vekst i Afrika	Juni	Seminar	Norad	

Landmøte: Nepal	August		Norad	
Landmøte: Palestina	August		Norad	
Landmøte: Uganda	August		Norad	
Norges rolle i fredsprosesser <i>Evaluering av Norges engasjement i fredsprosessen i Colombia</i>	August	Seminar	Oslo	
Landmøte: Brasil	August		Norad	
Landmøte: Mali	August		Norad	
Hvordan kan skattereform skape bærekraftig utvikling?	September	Norad Policy Forum	Norad	
Menneskerettigheter i bistand: Hvordan kan næringslivet bidra?	September	Seminar	Oslo	
Access to safe abortion - rights and values <i>Norges abortlov 40 år!</i>	September	Konferanse	Oslo	Sex og Politikk
Yrkesutdanning i utviklingsland <i>Hvordan gode partnerskap med næringslivet skapes</i>	Oktober	Seminar	Oslo	NHO
OECDs sårbarhetsrapport 2018	Oktober	Norad Policy Forum	Norad	
Likestilling for utvikling	Oktober	Informasjonsmøte	Norad	
Hvordan løse dilemmaet mellom sentralisering og lokal tilpasning i bistandsadministrasjonen? <i>Evaluering om utvikling av ambassadenes rolle og ansvar, og arbeidsdelingen hjemme og ute etter bistandsreformen i 2004</i>	Oktober	Lansering av evaluering	Oslo	
Jubileum med paneldebatt: Bistandsaktuelt fyller 20 år	Oktober	Paneldebatt	Norad	
Hvordan bidrar FN og sivilsamfunnet til "Leave No One Behind"?	Oktober	Seminar	Norad	
Nattevandring i Oslo 2018	Oktober	Nattevandring	Oslo	Den norske Turistforening Oslo, Ekebergparken, Oslo kommune og Røde Kors
Finansiering av bærekraftsmålene i lavinntektsland <i>IMF: Hvordan lavinntektsland skal kunne finansiere arbeidet for de globale målene</i>	November	Seminar	Norad	
Moderne energi til verdens fattige <i>EnDev jobber for å redusere energifattigdom gjennom bærekraftige, rene energiløsninger</i>	November	Seminar	Norad	
Innenlandsk mobilisering og mer effektiv bruk av ressurser for helse: <i>'Beating the DRUM'</i>	November	Konferanse	Oslo	
GFF påfyllingsmøte	November	Konferanse	Oslo	UD
Noradkonferansen 2018 <i>Sivilt samfunn - trusler og veivalg</i>	Desember	Konferanse	Oslo	
Markering av Verdens Aidsdag, om hiv og religion	Desember	Seminar	Fafo	Aksept, HivNorge, Fafo, Kirkens Nødhjelp